

РАЗДЕЛ ВТОРИ

КОНТЕКСТНИ СЦЕНАРИИ ЗА ОТБРАНИТЕЛНО ПЛАНИРАНЕ

Валери Рачев,
н.с. д-р Златогор Минчев – програмно осигуряване

*Няма попътен вятър за този, който не знае
към кое пристанище плава.*

Сенека

РЕЗЮМЕ

Както в общ план, така и в сферата на сигурността светът на бъдещето през следващите 15–20 години вероятно сериозно ще се различава от днешния свят – светът на американската хегемония и глобалния тероризъм, на войната в Ирак и на геноцида в Судан, на ракетно-ядрените и космическите бойни амбиции и на първото усещане за изпразващите си световни резерви от традиционни енергийни суровини. Ефектите на глобализацията, резултатите от борбата срещу стратегическия терор, дисбалансът между темповете на развитие и възможностите за осигуряване на стратегически суровини и експлоатирането на социалната неудовлетвореност и религиозните вярвания от радикални популистски лидери ще внесат нови характеристики в средата на сигурността. В много отношения въоръжените сили не са и не могат да бъдат нито съвършеният инструмент, нито единственото средство за посрещане на тези предизвикателства. Но тяхната трансформация и адекватното развитие на целия сектор на сигурността са едни от принципните отговори на въпроса за това, как нацията се подготвя за критичните измерения на бъдещето.

Съществуват много стратегически роли, които българските въоръжени сили имат да играят в подкрепа и защита на националните интереси. За това решенията за тяхното развитие не следва да се основават на инстинкта на ръководителите и командирите или на убеждението, че България и светът ще се движат линейно от настоящето към бъдещето. Създаването на модел, план и дългосрочни програми за развитие на въоръжените сили е процес на планиране в условията на висока степен на неизвестност. Тази разработка *илюстрира* възможното приложение на създадените в рамките на проекта на Министерството на отбраната и Центъра за компетентност по операционен анализ към БАН „Методология за планиране на отбраната в контекста на планирането на сигурността“ и „Методика за разработване на сценарии за планиране и избор на набор от сценарии“.

Разработените сценарии са въображаеми – те нито са цел на българската политика на сигурност, нито са „документи“ на Министерството на отбраната. Сценариите отразяват възможните крайни развития на основните фактори, от които зависи състоянието на военния аспект на средата на сигурност. На тях трябва да се гледа като на илюстрация на пространството на възможното бъдеще, а не като на изчерпателен списък на възможните развития.

Идеите и оценките, използвани за разработване на този проект, са единствено на авторите и в никакъв случай не отразяват официална позиция на България, Министерството на отбраната или Българската академия на науките.

Метод на сценариите

Методът на сценариите е реализиран в съответствие с разработената в рамките на проекта „Методика за разработване на сценарии за планиране и избор на набор от сценарии“ в следните стъпки:

Стъпка 1: *Анализ на решението* за стратегическо и дългосрочно планиране на отбраната и въоръжените сили, което трябва да бъде взето в рамките на процеса на планиране за способности.

Стъпка 2: *Определяне на основните характеристики*, присъщи на възможните ситуации в „бъдеще“, от които зависи решението, което трябва да бъде взето „днес“. Основните характеристики изразяват това, което е необходимо на ръководителите да знаят за бъдещето, за да вземат решение „днес“.

Стъпка 3: *Анализ, синтез, избор на набор от сценарии, наименоване на избраните сценарии и избор на логиката на текста на сценария.* Анализът на основните характеристики включва определяне на най-важните възможни алтернативни развития на всяка от тях в бъдеще, оценка на тези алтернативи и компютърно подпомагана обработка на данните. Резултатът е списък на възможните *конфигурации на сценарии*, оценени по това, как отразяват ситуацията и доколко силни са връзките между отделните елементи във всяка конфигурация.

Сценарната конфигурация се превръща в „сценарий“, когато ѝ се присвои кратко, запомнящо се и емблематично наименование.

От общия голям брой конфигурации се избират тези, които най-пълно отразяват средата на решението и по оценка на експертите имат най-силна вътрешна кохезия.

Логиката на сценария определя начина, по който отделните елементи ще бъдат текстуално обвързани в обща „картина“.

Стъпка 4: *Разработване на текста на сценария.* Текстът на сценария интерпретира избраните характеристики в съответствие с логиката на сценария и условията за по-нататъшното му използване.

Стъпка 5: *Проверка и утвърждаване на сценария.* При тази стъпка (1) всеки сценарий се проверява дали удовлетворява изискването „да подпомага вземането на конкретното решение“. В случай на необходимост цикълът на разработването му се повтаря напълно или по отделни въпроси (характеристики) и (2) се анализира континуума на сценариите (дали те описват единно „поле“, в което може да бъде намерено търсеното решение за развитие на въоръжените сили).

Основни характеристики на алтернативното бъдеще

В рамките на проекта експертите дискутираха избора на подход към разработването на контекстните сценарии с оглед на изискването те да предоставят възможно най-добър набор от идеи за стратегическото планиране на отбраната и развитието на въоръжените сили. Като оптимален беше приет следният набор от основни характеристики и техните алтернативни развития, чрез които да бъдат описани възможните картини на бъдещето:

Таблица 1

Основни характеристики на бъдещето и техните алтернативни развития

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ	
Характеристики	Алтернативни стойности
„Развитие на обстановката на Балканите“	Балканите като цяло постепенно се обособяват като <i>де факто</i> европейски регион, дори и преди да е постигнато формално членство на отделните държави в ЕС. Процесите на модернизация и европеизация са забавени или манипулирани от корумпирани политици и мафиотски бизнесмени, при което изоставането на региона от темповете на развитие на ЕС се превръща в непреодолимо. Отделни държави от региона затъват в национализъм, популизъм и престъпност, което води до икономически колапс, социална разруха и установяване на тотален мафиотски контрол, както и до систематично трансгранично насилие от паравоенни и въоръжени формирования.

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ	
Характеристики	Алтернативни стойности
„Транс-атлантическите отношения“	НАТО ограничава функциите си до организация за колективна отбрана в рамките на Чл. 5 на Вашингтонския договор. НАТО се развива като ефективен инструмент за глобално реагиране на терористични и други заплахи и за превантивни действия, застрашаващи мира и стабилността в света, докато функцията за колективна отбрана се ограничава до планиране, противоракетна отбрана (ПРО) и ранно предупреждение и поддържане на колективен отбранителен ресурс. Трансформацията на организацията и на въоръжените сили, предоставяни за планиране от НАТО, не се осъществява напълно и Алиансът се превръща в набор от войски и сили, които не могат да бъдат интегрирани на новото бойно поле за мисии с нов характер и висок интензитет. Военната функция на Алианса отмира и НАТО се превръща във форум за дискутиране на проблеми на трансатлантическите отношения на сигурност.
„Европейските интереси на сигурност“	Европа се развива като континент, на който приоритет имат националните държави, а сигурността се гарантира чрез постигане на вътрешни баланси. Европейският съюз ограничава амбициите си за глобална роля и съсредоточава усилията си върху сигурността на границите и съседните региони. Между Европа и САЩ е постигнат „нов договор“ за разпределение на ангажиментите, като ЕС запълва политическото пространство на сигурността във и около континента, докато НАТО излиза на глобалната сцена и осигурява ПРО. Европейският съюз, след приемане на нова Конституция и реорганизиране на системата за управление, се развива като глобална сила със собствена система за военно планиране и командване и капацитет за операции в целия съвременен спектър.
„Световното лидерство на САЩ“	Еднополярна стабилност, която се основава на развитието на универсален пакет от инструменти, който позволява на САЩ както да поддържат дистанцията пред следващите ги страни, така и да решават сами или под формата на „коалиции по желание“ основните проблеми на глобалната сигурност. Развитието на Китай, Русия, Япония и Индия премества центъра на тежестта на световните политически, икономически и на сигурност процеси към Азия, където се насочват и вниманието и усилията на САЩ. Вследствие на отслабване на темповете на икономическо развитие и последващо влошаване на стандарта на живот и на едновременно свръхангажиране на САЩ с рискови и ресурсоемки операции в света доверието в американския политически и военен елит спада и нацията „се обръща към себе си“. САЩ приемат за реална възможност в близко бъдеще да се появят икономически свръхдържави и решават да споделят с тях отговорностите за глобалната сигурност и стабилност.

„Новата Русия“	Русия се развива като авторитарна държава със силна централизация на властта и стратегическите отрасли на икономиката и настъпателна външна политика. Русия се развива по концепцията за „суверенната демокрация“, но в икономическо и политическо отношение сътрудничи със Запада по основните въпроси на глобалните отношения. Авторитаризмът в политическото управление и държавния контрол над икономиката, политиката на ограничаване на пазарната инициатива и чуждите инвестиции и опитите за протекционизъм на руския пазар превръщат страната в маргинален фактор на глобалната сцена. Демократичната тенденция и отворената икономическа система вземат връх в развитието на Русия и тя се превръща в реална „европейска сила“.
„Глобализацията на възможностите и проблемите“ • Ислямски фундаментализъм и стратегически тероризъм • Демография • Ракетно-ядрено оръжие и противоракетна отбрана • Стратегически суровини • Икономика • Управление	Стимулиращата или „позитивна“ глобализация води до трансфер на съвременни технологии и производства и свързаните с процеса инвестиции и образование към по-слабо развитите страни с което, освен всичко друго, се намалява податливостта на местните общества на политическия популизъм и религиозния фанатизъм. Противопоставящата или „негативна“ глобализация превръща по-бедните и неразвити държави в пазар на евтини и нискотехнологични стоки, изчерпва техните финансови ресурси и води до „изтичане“ на младото и образовано поколение. Глобализацията неизбежно дава възможност на едни държави да напреднат по-бързо от други и така да се обособят регионални лидери, които започват да формират свои интеграционни проекти и обособяват зони на влияние.

6. КОНТЕКСТНИ СЦЕНАРИИ ЗА ОТБРАНИТЕЛНО ПЛАНИРАНЕ

Наборът от контекстни сценарии е подбран с разбирането, че задачата „да се разработят алтернативни виждания за способностите, структурата и организацията на въоръжените сили като основа за дългосрочното планиране на отбраната до 2015 г.“ изисква бъдещето да бъде анализирано в перспективата на 2025 г. Така ще се осигури достатъчно широк континиум, в рамките на който ще се извършва мониторинг на процесите в сферата на сигурността и уточняване на необходимите способности на въоръжените сили. В резултат ще се намали влиянието на неизвестността върху стратегическите решения и опасността да се инвестира в създаване на скъпо струващи способности, които могат да се окажат неадекватни на бъдещите потребности.

Таблица 2

КОНТЕКСТНИ СЦЕНАРИИ ЗА ОТБРАНИТЕЛНО ПЛАНИРАНЕ ДО 2025 Г.

Въображаем сценарий	Резюме
„БАЛКАНИ ЗАВИНАГИ“	Това определено е песимистичен, но не катастрофичен сценарий за развитие на обстановката в зоната на непосредствените национални интереси на сигурност. Неговата логика е от типа „Игра с нулева сума“. Сценарият илюстрира как доминирането на ирационални идеологии и амбиции за доминиране, надмощие и власт над политическите и индивидуалните ценности създава конструкция от „победители“ и „губещи“. При това както всяка „победа“, така и всяка „загуба“ е източник на нова конфликтност в спиралата на насилието. Сценарият предлага един правдоподобен пример за развитие на основните характеристики на ситуацията на сигурност в региона, ако националистически, шовинистични и открито агресивни идеи и цели вземат връх в обществата от региона. Обезкуражаването на международната общност от многогодишните напразни усилия за стимулиране на регионална стабилност и прогрес е резултат от липсата на визия и воля у местните популистски лидери да поставят националните политики на основата на европейските демократични и общите хуманни ценности. Сценарият илюстрира възможност за връщане на Балканите към цикъла на страха, насилието и регреса независимо от „морковите и тоягите“ на международната общност.
„БАЛКАНСКИ КОНЦЕРТ“	Това е определено оптимистичен сценарий за развитие на обстановката в зоната на непосредствените национални интереси на сигурност. Логиката на сценария е от типа „Еволюционно развитие“. Той илюстрира как изразходваните огромни ресурси за натрупване на историческа нетърпимост между хората от региона деградират под въздействие на еволюиращата положителна воля на осъзналите се мнозинства и техните нови елити и как този импулс, поддържан от усилията и ресурсите на международната общност, водят до намиране на решения на най-острите проблеми. Така вековната борба за надмощие на една национална идентичност и статут над други отшумява и постепенно Балканите се превръщат в „нормален“ европейски регион. Настъпва край на „балканизацията“. Равнището на военна и въоръжена конфликтност значително намалява и фокусът на усилията се пренася върху социално-икономическото развитие, борбата срещу организираната престъпност, трафика и корупцията.
„НОВИЯТ ИЗТОК“	Това е сценарий, който разработва правдоподобната възможност бъдещето на тази част от света, която ни интересува стратегически, да бъде белязано от три тенденции-фактори – глобализация, регионализъм и национализъм. Логиката на този сценарий е в <i>едновременното</i> проявление на тези характеристики в геополитическото пространство Европа–Азия.

	Според него трите процеса са неделими и едновременното им проявление води до специфично развитие в перспективата на 2025 г. Проблемът ще дойде от това, че основната част от държавите едва ли ще успеят да настроят стратегическото си мислене и политиката си към категориите на глобалния свят. Старата максима „мисли глобално, действай локално“ е по-близка до традиционното съзнание от американската парадигма на глобализацията „shape the environment“ („формирай средата“). За такова развитие може да допринесе и натискът за промяна на еднополярната структура на световния ред. Натиск по-скоро морален и психологически, отколкото материален и оперативен. В случай на сбъждане освобождаването на световните региони от непрекъснатия мониторинг и въздействие от страна на хегемона САЩ освен всичко друго, ще създаде среда на регионално съперничество и амбиции. Те могат да бъдат положителни и други региони да постигнат просперитета на Европа. Но могат да бъдат и заредени с конфликтност вследствие на настъпление на национализма в неговия класически или модерен вариант. Глобализация, регионализъм и национализъм. При този сценарий България се изправя пред предизвикателството, бидейки член на НАТО и ЕС, да бъде оградена както с възможности за положително развитие, така и със значителни ограничения, рискове и заплахи, идващи от съседните региони на Европа, в които други сили осъществяват свои интеграционни проекти.
„ПРЕДИЗВИКВАНЕ НА ХЕГЕМОНА“	Да бъде предизвикан хегемонът на световния ред, е един от сценариите за глобалните отношения през 21 век. Възможно е САЩ да успеят да съхранят уникалната си дистанция от останалия свят и през 2025 г., защото мощта им идва от много осезаеми и още повече скрити източници. Възможно е също сами да изпаднат в изолационизъм поне докато приведат в ред собствения си „двор“ от идеи и стратегии за постигането им. Възможно е да се стигне и до многостранно партньорство на върха, както ще бъде описано в сценария „Демократичен мир“. „Предизвикването на хегемона“ обаче е сценарий, който се отличава с най-сериозна основа в настоящето и достатъчно дълбока причинно-следствена връзка в развитието на основните характеристики. Потенциалните предизвикатели са правителствата на сравнително бедни народи, чиито държави невиджано бързо правят огромни брутни продукти, свръхположителни търговски баланси и бюджетни излишъци. С тези бюджетни излишъци може да се даде работа на хората, но може да се купят ракетни и ядрени технологии от глобалния пазар, а може и да се плати на терористична мрежа да нанесе серия от смазващи общественото съзнание удари. При този сценарий България се поставя в сложна ситуация на избор, в която дори „правилната“ стратегия може да струва на народа твърде скъпо.
„ДЕМОКРАТИЧЕН МИР“	Демократичен мир е един идеалистичен сценарий за развитие на бъдещето в широката зона на националните интереси. Неговата логика е „перманентна трансформация“ като съчетание от елементи на „еволюционното развитие“ и „неограничените възможности“. Симбиозата предполага развитието да бъде в „положителна“ посока (демокрация, социален мир, икономически просперитет, международни отношения на партньорство) и да бъде системно и предвидимо. Парадигмата на този сценарий е, че либералната демокрация и отворените пазари ще се наложат сред държавите в зоната на интересите на България и сред глобалните сили. Това ще доведе до <i>демократичен мир</i>, защото истински демократичните държави могат да водят търговски и други неистински войни, но не и бойни действия. Тогава усилията на тези държави в областта на сигурността и опазването на мира се съсредоточават върху други региони, като се използват инструменти, сред които военната сила е минимална, а операциите са главно за опазване на мира и хуманитарни

7. ОТБРАНИТЕЛНАТА ПОЛИТИКА И РАЗВИТИЕТО НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ ДО 2025 г.

7.1. ОСНОВНИ ИЗВОДИ

В перспективата на 2025 г. в стратегическата среда на международната и националната сигурност ще продължат да се развиват основните тенденции, зародили се след края на Студената война и с появата на глобалния тероризъм. Основните характеристики (табл. 3) на картината на бъдещето ще се определят от:

- Развитие и амбициите на нови и възвращащи се велики и регионални сили.
- Разпространението не само на ядрени, а и на други не по-малко разрушителни технологии.
- Стратегическият терор, подклаждан от радикалните политизирани вероизповедания и набиращ сили от неудовлетвореността от социалния статут на огромни маси млади хора.
- Увеличаващият се дисбаланс между природните ресурси от енергийни източници и нарастващото им потребление.

Радикалните идеи на САЩ за промяна на световния ред чрез нови доктринални подходи, неспособността на Европейския съюз да напредва достатъчно бързо с консолидирана политика на сигурност, ерозията на консенсуса в трансатлантическите отношения по въпросите за заплахите и отговорите и бавната трансформация на НАТО създават проблеми за изграждане на силен, всеобхватен и навременен колективен отговор на предизвикателствата на бъдещето.

От особено значение за глобалната среда на сигурност в перспективата на 2025 г. са четири правдоподобни процеса:

- Развитие на отношения на съперничество между новите и възвращащите се гиганти в Азия, които могат да доведат до нов глобален конфликт в системата на международните отношения на сигурност.
- Развитие на ислямисткия терор в стратегически, което да доведе, от една страна, до промяна в политиките на западните държави и начина на живот на демократичните общества, и от друга, до синергия между интересите на стратегическите съперници и стратегическите терористи.
- Разпространението на оръжията за масово поразяване и техните нови конвенционални еквиваленти и на системите за тяхното доставяне на средни и големи разстояния, а така също и опасността такива средства да бъдат пренасяни „в куфар“ ще доведат до формиране на среда, в която много правителствени и неправителствени актьори ще могат да се наричат „ядрени“.

Общата криза на международните организации за сигурност и на легитимността на действията на световната арена и едновременната ескалация на амбициите на отделни държави за особена роля в международните отношения ще доведат (поне в отделни региони) до доминиране на националните държави и политиката на баланси на силата.

При такова развитие на основните характеристики доктрините за „смяна на режимите“ и „изпреварващите военни операции“, въведени след края на Студената война по инициатива на САЩ, ще имат ограничено поле за прилагане. Така в перспективата на 2025 г. ситуацията на сигурността ще се доминира от триадата:

- „социална неудовлетвореност вследствие на лошо и античовечно държавно управление:
 - радикализиране на масите със средствата на политическия популизъм и/или политизиране на вярванията;
 - агресивна вътрешна и външна политика“.

През следващите 15–20 години в непосредственото обкръжение на България ще продължат да протичат процеси на реструктуриране на държави и политически системи, на разрешаване на „исторически“, „провокирани“ и/или „замразени“ конфликти, което ще прави средата нестабилна, с променливи темпове на развитие и чувствителна към външни заплахы и въздействия поради ниския собствен ресурс за реагиране.

Интеграционната перспектива на Европейския съюз и НАТО ще продължи да бъде най-силният аргумент за демократично развитие и приятелско външнополитическо поведение на съседните държави. На периферията на евро-атлантическия интеграционен проект ще се появи и руски такъв, който ще бъде с друг характер, други ценности и движени чрез различни мотиви и инструменти. От това, дали двата проекта ще се „сблъскат“, или ще установят отношения на сътрудничество, в голяма степен ще зависи стабилността на източния ареал на колективната и националната сигурност.

Институционалното развитие на НАТО и Европейския съюз ще продължи да бъде тежен основен вътрешен приоритет. Успешното провеждане на реформите и трансформацията на военния компонент ще направи трансатлантическата общност стабилен и решаващ лидер за световните отношения на сигурност. Евентуалното забавяне или отклоняване на реформите ще изведе на преде план националните държави и политиката на баланси с всички произтичащи от това последици за световния ред.

Таблица 3

АЛТЕРНАТИВНО БЪДЕЩЕ: СВЕТОТ НА 2025 Г.

УСТОЙЧИВИ ТЕНДЕНЦИИ	ОСНОВНИ НЕИЗВЕСТНИ
„Дъгата на нестабилност“ ще продължи да преминава близо до България и да ограничава размаха на националните интереси. Балканите прогресивно, но много бавно ще се развиват като европейски регион; изоставането обаче ще бъде непреодолимо.	Влияние на „ефекта на доминото“ при решаване/нерешаване на някои от „замразените“ конфликти в региона.
Регионални кризи са възможни; мащабни военни действия не са правдоподобни.	Развитие на национализма в някои от държавите от региона. Проникване на джихадистки елементи в мюсюлманските общности. Реислямизация на Турция и/или военен режим и отказ от „европейския проект“.
Европейският съюз ще се развива като най-привлекателен политически, икономически и социален модел. Някоя световна сила не се стреми да балансира развитието на ЕС. Суперсила обаче ЕС няма да стане в разглеждания период – по-скоро ще се установят балансираните отношения със САЩ.	Способност на държавите членки на ЕС да поддържат по-висок темп на икономически растеж продължително време и паралелно осъществяване на институционални реформи.
Високата степен на нестабилност ще продължи да бъде характерна за съседните на ЕС региони на изток и юг, което ще пречатства постигането на европейските интереси – главни фактори ще бъдат поведението на Русия и обстановката в Северна Африка и Близкия изток.	Евентуална политика на Русия за изграждане на „буферен пояс“ от зависими държави и райони с постоянни конфликти с ниска интензивност.
НАТО ще продължи трансформацията си в посока развитие на експедиционни сили и „модернизирана“ колективна отбрана.	Постигане на нов трансатлантически консенсус по въпросите за заплахите и стратегията за действие.
САЩ ще продължат да бъдат световен хегмон в политическо, технологично и военно отношение.	Поява на държава или група държави, които открито да се противопоставят на САЩ.

Русия ще продължи да се развива като транс-регионална сила с мощно централизирано управление и настъпателна външна политика.	Въпроси, по които Русия ще реши трайно да партнира със Запада, и тези, по които ще търси други съюзници.
Глобализацията ще се развива неотклонно, но ще бъде „позитивна“ само за тези държави, които успеят да извършат трансфер на технологии и управленско „ноу-хау“; за другите – не.	Степен, до която азиатските гиганти ще придадат нов характер на глобализацията.
Световната икономика ще се развива устойчиво, но дистанцията между бедни и богати народи няма да се съкрати осезателно.	Ефект на разпространението на технологиите върху сигурността на държавите и регионите.
Енергийните потребности ще нарастват, но в перспективата на 2025 г. до изчерпване на запасите няма да се стигне.	Способност да се осигурят устойчиви доставки на петрол и газ при разумни цени. Възникване на нови или разпадане на съществуващите енергийни картели.
Политизирането на исляма ще продължи, както и глобалният джихад.	Проникване на джихадистки структури дълбоко в европейските общества.
Стремежът за придобиване на ракетно и ядрено оръжие ще се съхрани и ще обхване нови държави и региони	Употреба на тактическо ядрено оръжие в регионален конфликт. Терористичен акт с „мръсна бомба“ или биологичен/химически агент.
Населението на България и Европа ще продължи да застарява и да намалява.	Способност да се контролира емигрантската вълна.

7.2. ИЗВОДИ ЗА ХАРАКТЕРА НА ВОЕННОТО НАСИЛИЕ В БЪДЕЩЕ

През последните двайсет години обективно намаляват броят на военните и въоръжените конфликти в света, броят на жертвите в конфликти, броят на военните преврати и случаите на геноцид. Въпреки това анализът на контекстните сценарии поставя някои принципни въпроси:

– Очертава ли се тенденция към промяна на характера на въоръженото насилие в света?

– Увеличават ли се потенциалът, нагласите и поводите за употреба на военна сила?

– Как трябва да се подготвим за предизвикателствата на бъдещето?

Традиционните форми на военен и въоръжен конфликт са в тенденция към намаляване на правдоподобността от случване в бъдеще. Те обаче няма да изчезнат в перспективата на 2025 г., а само ще се видоизменят към кратки операции за постигане на ограничени политически цели чрез задействане на неголеми, но с високи бойни способности контингенти. Завръщане към съперничество за регионално надмощие, използване на въоръжени действия при „размразяване“ на „замразени“ конфликти и поява на нови форми на традиционни военни конфликти са правдоподобни.

Нетрадиционните форми на военен конфликт ще се превърнат в традиционни в перспективата на 2025 г. Ще доминират конфликти с нисък мащаб, но водени с брутални и кръвопролитни методи, особено по отношение на цивилното население. По своя обхват ще бъдат по-скоро регионални и локални, но могат да имат и по-широк и дори глобален ефект (една война между Китай и Тайван ще създаде неимоверни проблеми за световното производство на полупроводници). Използването на ядрено оръжие под една или друга форма срещу цивилни обекти е твърде правдоподобно. Постигането на политически, икономически и етно-конфесионални цели ще доминира над чисто военните. С разпространението на технологиите сред развиващите се страни следва да се очакват и нови форми на нанасяне на удари и на използване на въоръжени сили.

Стратегическият терор в перспективата на 2025 г. ще бъде най-мощната и рисковата форма на проява на глобализирания тероризъм. Правдоподобно е да се очаква симбиоза на религиозния фундаментализъм с крайни форми на национализъм, с което да се постигат бързи резултати на местно равнище и така да се запазва глобалният процес на натиск чрез насилие.

Миграционните процеси ще създават риск за стабилността на транзитните държави. Решаваните чрез емиграция проблеми ще водят до създаване на нов тип проблеми. По-голяма част от населението, което е правдоподобно да мигрира към Югоизточна Европа, ще бъде с друго вероизповедание, култура и традиции. Този процес ще бъде все по-пряко обвързан с разрастването, мощта и действията на международната организирана престъпност.

Глобалните характеристики на бъдещето в сферата на сигурността и отбраната не могат да бъдат анализирани по отделни тенденции, а изключително като мрежова оценка. Взаимното проникване на фактори и условия в полето на конфликтност на бъдещето ще се увеличава по каналите на глобализацията. От тази гледна точка въоръжените сили и тяхното използване отново ще бъдат „продължение на политиката с други средства“. Но не може да заменят политиката.

7.3. ПАРАДОКСИ И ДИЛЕМИ, КОИТО ТРЯБВА ДА БЪДАТ ПРЕОДОЛЕНИ ОТ ОТБРАНИТЕЛНАТА ПОЛИТИКА

Във военната сфера се очертават няколко *парадокса*, които ще определят характера на отбранителната политика в периода до 2025 г.:

- Концепциите за „революцията във военното дело“ и „мрежовото бойно поле“ доведоха до наистина революционно развитие на мисленето (и в някои армии и на действието) по въпросите на войната и военното дело. Масовите битки, водени от огромни армии и свързани с неизброими жертви и разрушения, отминават. В същото време вероятността проблеми, свързани със сигурността, да бъдат решавани с военни средства, неотклонно намалява. Но въпреки това остават пространства на сигурността, за които планирането и воденето на войната се оказват по-лесното решение от постигането на мир.

- Способностите на войските за бързо реагиране и действие непрекъснато се увеличават с тенденция да достигнат способност за развързване по-скоро за часове, отколкото за дни. В същото време генерирането и поддържането на политическа воля за такива операции се постигат все по-трудно сред трансатлантическия свят – решения, които преди са се вземали за часове, в бъдеще ще се вземат за дни и месеци.

- Съществува ясен интерес от създаването на стратегически способности за развързване и действие, но малко яснота относно стратегиите за излизането от кризи или конфликти. Броят на мироопазващите сили (през 2006 г. – 69 150 военни и 8690 полицаи) днес е висок, но в бъдеще по-скоро ще намалява, защото операциите за опазване на мира са средство, а не решение на проблемите. В бъдеще фокусът ще бъде пренесен от чисто военните интервенции към комплексното разрешаване на кризите в техните социални, икономически и културни аспекти.

- На хартията капацитетът на НАТО и Европейския съюз като военни части и бойни групи е впечатляващ. В същото време вероятността тези формирования да бъдат развързани извън зоната за отговорност именно като части или бойни групи бързо намалява, защото вероятността НАТО и ЕС да постигат консенсус по използване на военна сила намалява за сметка на коалициите „по желание“, генерирани вътре в западния алианс.

- Това ще изнесе проблема с оперативната съвместимост от досегашните техническо и доктринално равнища на ново – политическо.

- Концепциите за „реформа на сектора за сигурност“ и за „трансформация на въоръжените сили“ ще доведат до ново разпределение на ролите и задачите между нови по характер и модел на действие организации и органи в национален и съюзнически формат.

Дилемата на националното военно планиране, ясно очертава се през последните години, ще продължи да се проявява и в перспективата най-малко до 2015 г.

- От една страна, от очертаващата се от контекстните сценарии перспектива европейските държави да продължат да поддържат „комплексни национални въоръжени сили“ в

обозримо бъдеще. Правдоподобно е, че те няма да вземат решение за пълно споделяне на контрола върху националния суверенитет със съюзници и съседи. Поради това не могат да се очакват радикални реформи за изграждане на целево обособени, композитни, многонационални сили на европейско равнище.

• От друга страна, амбициите на НАТО и ЕС за действия „извън зоната за отговорност“ са ясни, категорични и в бъдеще ще се разширяват.

Така, при относително нисък (макар и стабилен) обем на военните разходи и непрекъснато увеличаващи се оперативни разходи за мисиите в чужбина не може да се очаква увеличаване на средствата за капиталови инвестиции в трансформацията на силите. От друга страна, мисиите на НАТО и ЕС изискват все по-широк пакет от способности за все по-продължително време. Което означава, **че какъвто и модел на националните въоръжени сили да бъде възприет, той обезателно ще съдържа два основни компонента – компонент за бързо реагиране за защита на националния суверенитет и компонент за мисии с висока интензивност в коалиционен формат извън зоната за отговорност.**

Балансът между тези компоненти зависи преди всичко от равнището на националните амбиции за участие в мисии извън зоната за отговорност:

– Ще има ли амбиция за участие в бойни действия с висока интензивност, или фокусът ще бъде върху операции за стабилизиране или възстановяване?

– Дали стратегията за участие в операции извън зоната за отговорност ще бъде от типа „първи влизаме в бой – първи напускаме“, или „последни влизаме – последни напускаме“?

– Войските за интервенция ще бъдат предимно сухопътни или предимно военновъздушни или военноморски?

– Характерът на участие ще бъде от типа „операции с висока интензивност, докато рискът не е голям“, или „операции с ниска интензивност и нисък риск“?

– При всички тези условия: какъв е броят на едновременните участия, в какви типове операции и с каква продължителност?

Контекстните сценарии на 2025 г. очертават бъдеще в сферата на сигурността, което налага от сега да се работи за формулиране на стратегически подход към проблемите на сигурността, отбраната и развитието на въоръжените сили, които да подготви страната за променящия се характер на насилието в регионален и глобален мащаб. Активната роля на България може да се базира единствено на компетентност по отношение изучаването на процесите, прогнозиране на тенденциите и подготвяне на изпреварващи решения с интегрален и международен характер.

На този етап аналитичната общност в НАТО разглежда седем+1 принципни модела за изграждане на национални въоръжени сили (Таблица 4).

Таблица 4

Възможни модели на въоръжените сили

Модел 1 (1*) Въоръжени сили с пълен спектър от възможности	Това е настоящият модел в България и в почти всички страни от НАТО. Моделът осигурява голямо разнообразие от способности за провеждане на широк спектър от операции както с висока, така и с крайно ниска интензивност. Той осигурява висока политическа и стратегическа гъвкавост при използване на ВС. Моделът обаче изисква максимални финансови, човешки и материални ресурси и при недостатъчно количество войски и сили съдържа риска, бидейки с твърде широк обхват, да се окаже „плитък“. (1*) Разновидност на този модел е, когато силите, освен че са широкопрофилни, са напълно съвместни и тотално способни за операции в многонационален формат – такива сили обаче имат единствено САЩ и донякъде Великобритания.

Модел 2 <i>Разпределени способности между видовете въоръжени сили</i>	Този модел е вариант на Модел 1 и 1*. При него способностите за експедиционни операции с висока интензивност са съсредоточени във ВВС и ВМС, докато сухопътните войски се изграждат предимно за операции за стабилизиране и възстановяване. Такива сили имат широк спектър от способности, могат да бъдат въведени на всеки етап от конфликта и за различно по продължителност време. Предвижда се известна специализация на силите, като ВВС и ВМС се очаква да бъдат използване през периода на създаване на групировката и решаване на основните бойни задачи на операцията, докато СВ обикновено ще се използват за по-продължителни дейности с ниска интензивност и риск. При този модел изискванията за съвместност на способностите не са високи, защото контингентите от видовете ВС провеждат относително самостоятелни или координирани операции. Тъй като използването на първия ешелон от ВВС и ВМС е интензивно, но кратко, то техния общ състав е немногоброен, но високотехнологичен. СВ, обратното, са по-скъпи заради ротацията и продължителното пребиваване, въпреки че оборудването им е предимно за лична и колективна защита и леко въоръжение. Този модел се прилага от европейските държави със задморски територии като Франция и Великобритания и донякъде – Холандия.
Модел 3 <i>Въоръжени сили от ударен тип</i>	Силите, изградени по този модел, са фокусирани върху първите фази на конфликта и етапи на операциите. Те са способни да нанасят решаващи удари по въздух, море и суша едновременно и да предизвикват „ефект“ на срив на волята за съпротива у противника. След което бързо трябва да бъдат изведени от операцията, без да участват във фазите на стабилизиране и реконструкция. Такива сили са за нищо друго освен за „бойни“ операции с висока интензивност и риск. Количеството им е силно редуцирано, но цената им се балансира по параметрите „интензивност“ (висока) и „време“ (кратко). Системите са високотехнологични с изключително високи нива на защита. В момента няма армия с подобни характеристики, но по всичко личи, че Великобритания ще трансформира силите си в тази посока.
Модел 4 <i>Въоръжени сили с мощен въздушен ударен компонент</i>	Този модел е специфичен вариант на предишния, като фокусът е поставен върху мощния ударен въздушен компонент, а на ВМС и СВ са отредени функции в долния спектър на интензивността и риска. ВМС и СВ определено се развиват като сили с „по-ниско качество“ и съответно – разходи. Трите вида ВС не се въвеждат едновременно в операция и изискванията за съвместност не са твърде високи. Настоящите въоръжени сили на скандинавските страни имат подобни характеристики.
Модел 5 <i>Армия с обособени функции на видовете въоръжени сили</i>	Този модел е по-нататъшна деинтензификация на предишния и в момента не се среща в нито една съюзна държава. Той предполага пълно обособяване на видовете ВС както по способности, така и по използване в експедиционни операции. Независимо че е в пълна дисхармония с модерните оперативни концепции за съвместни операции за постигане на „ефект“, моделът може да бъде избран от малки държави със специфични географски дадености, ниско равнище на консолидирана външна заплаха и ограничени амбиции за принос към колективните усилия.
Модел 6 <i>Въоръжени сили с поддържащи способности</i>	Използването на този модел би довело до създаване на сили, които нямат способности за водене на интензивни бойни действия на който и да е етап от ескалацията на конфликт и в каквато и да е операция. Той фокусира способностите около поддържащи и осигуряващи функции в коалиционния формат. Те биха били особено приложими в операции за поддържане на мира, хуманитарни операции и такива за издирване и спасяване, помощ на населението и други. Такива войски биха могли да изпълняват (ограничени) бойни задачи само на национална територия или в ограничен локален мащаб. При провеждане на операции за стабилизиране и реконструкция обаче те трябва да бъдат в състояние да действат много по-продължително време от всички други. Това условие увеличава в известна степен разходите за този модел войски, но се предпочита от някои малки държави с ограничени политически амбиции за използване на военна сила като Белгия, а Дания и Норвегия определено също се движат в тази посока.

Модел 7 Въоръжени сили с ниски бойни способности	Това са сили с практически минимални бойни способности, способни да участват единствено в операции за поддържане на мира и хуманитарни мисии. Цената им е ниска, защото войските не се нуждаят от високотехнологично оборудване и бойна подготовка. Такива сили обаче не могат да изпълняват сериозни задачи и по отношение на националната отбрана и колективните задължения. Редица малки държави от Източна Европа, Западните Балкани и Кавказ имат подобни въоръжени сили.

7.4. СЪОБРАЖЕНИЯ ЗА ОТБРАНИТЕЛНАТА ПОЛИТИКА И РАЗВИТИЕТО НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ

Положението на България на една от границите на трансатлантическата общност, наличието на множество неразрешени конфликти в близкото обкръжение и на перспективно, но неструктурирано геополитическо „Широко черноморско пространство“, необходимостта да се провеждат специфични отношения с Русия и Турция, които имат специфични интереси и собствени интеграционни проекти, изискват България да отделя специално внимание на процесите в сферата на сигурността в много по-широк от досегашния контекст.

През следващите няколко десетилетия България ще бъде член на ЕС и НАТО с развиващ се (т.е. все още ограничен) политически, икономически и военен капацитет. Въпреки това България е европейски и трансатлантически актьор и стратегически партньор на САЩ в региона на Черно море и Югоизточна Европа. Политиката на ЕС, стратегията на НАТО и интересите на САЩ са в процес на установяване и консолидиране, но контекстът им на развитие в посока на разбирането, че „Широкото черноморско пространство“ е проект със стратегическа перспектива, сериозен икономически потенциал и изключителна важност за трансатлантическата сигурност, е силен и постоянен.

Решаващ фактор за стратегическата обстановка в зоната на националните интереси ще бъде способността на отделните държави да посрещнат успешно предизвикателствата на започналите процеси на демократизация, на консолидиране на етноконфесионалните отношения и на деескалиране на свързаните с тях напрежения. Стимулираното обществено очакване за „политика на силната ръка“ ще се сблъска с нарастващата европейска политическа и гражданска култура. „Европейски тип“ вътрешно и външно политическо поведение обаче може да се очаква поне след десетилетие на стабилност и целенасочена работа.

Изостаналото и отсъстващо вътрешнорегионално развитие в пространството между Западните Балкани и Каспийско море ще продължи да възпрепятства формирането на модерна европейска регионална идентичност и чувство за взаимен афинитет и предпочителност. Ролята на трансатлантическия фактор в обозримо бъдеще е по-скоро за формиране, отколкото за експлоатиране на региона. Това е слабост, която обаче България може да използва за насочване на трансатлантическото внимание, ресурси и действия в интерес на националните цели, съвместните интереси и на европейската и атлантическата перспектива на партньорите.

При тези съображения българските въоръжените сили ще бъдат важен, но далеч не основен, още по-малко единствен инструмент за защита на националната сигурност в нейния военен аспект. Тяхната ценност за обществото и за политиката на правителството ще зависи от успешното им трансформиране, започнало с План 2004 и Стратегическия преглед на отбраната.

Стратегическото планиране на националната отбрана и развитието на въоръжените сили в перспектива до 2015–2025 г. следва да организира усилията и ресурсите за постигане на реална и ефективна трансформация на ВС в съответствие с националните интереси, цели и амбиции на сигурност, процесите на трансформация в НАТО и на изграждане на военен потенциал от Европейския съюз (табл. 5).

РАЗВИТИЕ НА СИЛИТЕ НА НАТО И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

	Сили за отговор на НАТО (NATO Rapid response Force)	Бойни групи на ЕС (EU Battle Groups)
Цел	НАТО да придобие способности за <i>бързи действия</i> , като използва съвместни съюзни сили с висока бойна готовност и оборудване, базирано на перспективни военни технологии. („field forces that can move quickly to wherever they are needed... including in an environment where they might be faced with nuclear, biological and chemical threats,“) <i>Prague summit declaration, 2002.</i>	ЕС да придобие способности за <i>реагиране в отговор на кризи</i> с използване на набор (пакет) от сили и средства с висока готовност. (A Battlegroup is based on combined arms, battalion sized force (1500 troops) and reinforced with combat support elements. It could be formed by a framework nation or by a multinational coalition of Member States. Each Battlegroup will be associated with a Force Headquarters and, notably, pre-identified transport and logistics elements). <i>EU battle groups concept.</i>
Мисия	Силите за отговор на НАТО могат да бъдат използвани: (1) като първи ешелон на главните сили за осигуряване на време, пространство и условия за тяхното предислоциране и бойно развърщане; (2) в състава на главна групировка, създавана от НАТО за операции в целия спектър от мисии на Алианса; (3) за бързо реагиране при ескалираща криза с цел предотвратяване на насилие и развитие на военен или въоръжен конфликт.	Бойните групи ще бъдат използвани за <i>бойни</i> операции по управление на кризи (1) в пълния спектър от Петерсбергските мисии и (2) в тези, определени от Европейската стратегия за сигурност. При това ще бъдат развърщани като самостоятелен и/или единствен контингент или като част от групировка на главни сили.
График за оперативна готовност	Ноември, 2002 г. – решение за създаване (Рига); Октомври, 2004 г. – оперативна готовност на контингент от 17 000 души; Октомври, 2006 – пълна оперативна готовност на контингент от 21 000 души.	Ноември, 2004 г. – решение за създаване на 13 бойни групи (конференция по военните способности на ЕС). 2005/2006 – една бойна група в оперативна готовност. 2007 – пълна оперативна готовност за провеждане на две операции едновременно с мащаб от по една бойна група всяка.
Компоненти	Сухопътни, военновъздушни, военноморски и специални сили. 25 000 души при всяка ротация.	15 бойни групи с по 1500 души всяка, организирани като съвместна батальонна бойна група. Създава се от една „основна държава“ и други с по-малък принос или от няколко държави с приблизително равен принос.
Развърщане	В течение на пет денонощия навсякъде по света.	Решение за мисия са взема в течение на до пет дни. Развърщане на бойните групи до 10 дни след вземане на решението на дистанция до 6000 км от Централна Европа.

Самостоятелно водене на операции	До 30 денонощия.	До 120 денонощия.
Командна система	Първоначално на всеки 12 месеца командването се поемаше от командванията на НАТО в Брунsum, Неапол и Лисабон. От 2005 г. – Съвместното командване в Лисабон.	Всяка бойна група си има свое командване и щаб, както и транспортна и логистична система.
Принос на държавите членки	Държавите членки предоставят сили за включване в състава на Силите за отговор на ротационен принцип за тренировка, сертифициране и оперативна готовност за период от шест месеца. Гарантирано е постоянното наличие на боеготови формирования.	Бойните групи се създават от национални или многонационални формирования с период на готовност за развърщане от шест месеца. За да бъдат сертифицирани формированията, трябва да отговорят на съвместно приети стандарти и предоставянето им да се извърши в рамките на процеса на планиране на силите на военния щаб на ЕС.
Контекст на развитието	Силите за отговор на НАТО са форма на стимулиране на процесите на трансформация на националните въоръжени сили – чрез тях се задават контекстът, концепцията, стандартите и възможните решения по всички императиви на въоръжените сили (организация, командване и контрол, подготовка, бойна готовност, личен състав, въоръжение, инфраструктура, военно образование)	Усилване на трансформационния процес в НАТО чрез <i>de facto</i> разширяване на Силите за отговор. Развитие на общия военен потенциал на ЕС за реагиране на кризи с различен характер. Развитие на липсващи или недостатъчни елементи от военните способности на ЕС като стратегически въздушен транспорт, безпилотни средства, системи за ПРО и други.

Трансформираните сили трябва да бъдат в състояние да посрещнат военните предизвикателства на бъдещето и да бъдат реален и ефективен инструмент на политиката на сигурност на основата на оптимално разпределение на отговорностите между институциите от системата за национална сигурност и реалистична визия за отношенията със съюзниците и други приятелски държави.

Бъдещите сили трябва да имат модерна, ефективна и ефикасна организация, структура и състав, да бъдат базирани на високи технологии за комуникация, командване, разузнаване, огнево поразяване, придвижване, транспортиране и логистично осигуряване в пространствените мащаби на възможните военни задачи, като 30–40% от силите имат способности за участие в съюзни или коалиционни операции извън територията на страната.

Трансформацията трябва да се извърши в рамките на минимално необходимите финансови ресурси и да доведе до реструктуриране на бюджета за отбрана в посока към увеличаване на разходите за операции и капиталови инвестиции.

В технологично отношение планирането трябва да реализира подхода „революция във военното дело“ като стимулира изследванията в областта на отбраната, националната отбранителна индустрия и международното коопериране в тези области.

Постигането на тези цели изисква:

- Разработване на нови технологии на командване и контрол.
- Въвеждане на нови бойни и поддържащи системи, изградени на принципа на автоматизираното и безпилотното действие и висок боен и психологически ефект.
- Усвояване на нови оперативни и тактически концепции и доктрини, ориентирани към постигане на „ефект“ на бойно поле от всякакъв тип.

- Създаване на нов организационен модел на войските и силите, позволяващ реализиране на концепцията за модулните формирования и интегриращите ги мрежи.
- Възприемане на нова организация на стратегическото равнище, позволяваща пълно реализиране на концепциите за командване, лидерство и мениджмънт, въвеждането на модерни практики на планиране и използване на модели и симулации за поддържане на решенията.
- Адекватна трансформация на основните императиви на въоръжените сили – образование и подготовка на командния състав, бойна подготовка на войските и щабовете, бойна готовност на различните категории формирования, военна инфраструктура и екипировка.

7.5. ГРАНИЦИ НА ВЪЗМОЖНОТО

В рамките на времевия хоризонт до 2015 г. реалистично може да се постигне *развитие* или *замяна на съществуващи способности* на ВС. Фокусът на планирането следва да се постави върху *допълване* на съществуващите способности с отделни компоненти на основата на „уроци от практиката“.

В действителност много от необходимите за бъдещите мисии оперативни способности въобще не съществуват във въоръжените сили и трябва да бъдат изградени на съвършено нова технологична и доктринална основа.

При това ще бъде необходимо разработване и експериментиране на нови идеи относно роли и задачи, структури и функции, оборудване и подготовка, дислоциране и мобилизация на войските и силите. Хоризонтът на такава цел може да бъде в границите до 2025 г.

Само ако бъде правилно планирана, отговорно ръководена и решително осъществена трансформацията на въоръжените сили може да ги направи адекватни както на възможните бъдещи мисии, така и на ресурсите, които нацията може да отдели за отбрана.

7.6. РИСК

Отбранителната политика и развитието на въоръжените сили в толкова отдалечена перспектива (табл. 6) съдържа и високо равнище на риск.

Рискът се определя, от една страна, от изключителната флуидност на процесите в сферата на глобалните отношения на сигурност, високата степен на неопределеност, множеството нерешени проблеми със значителен конфликтен потенциал в зоната на непосредствените национални интереси на сигурност и сложните процеси, протичащи в НАТО и Европейския съюз.

Риск представляват също евентуално лошо политическо и военностратегическо планиране и управление на процеса на трансформация, недостиг на политическа воля за трудни решения и отсъствие на политико-военен консенсус относно мащабите, съдържанието и темповете на промените.

Таблица 6

ОТБРАНИТЕЛНАТА ПОЛИТИКА ДО 2025 Г.

УСЛОВИЯ	ВЪЗМОЖНИ РАЗВИТИЯ
В глобализацията се свят и интегрираща се Европа вероятността друга държава да се стреми да постигне решителни политически цели с военни средства срещу България е минимална и ще продължи да намалява.	Вероятността за провеждане на самостоятелни (национални) стратегически операции ще бъде минимална и ще продължи да намалява.
Характерът на заплахите ще продължи да се „размива“, а границата между външна и вътрешна сигурност ще продължи да избледнява.	Националната система за планиране и управление при кризи и способностите за провеждане на междуведомствени операции ще бъдат приоритетни.

Реагирането на глобалните рискове и заплахи предполага колективен отговор на ранен етап на ескалация в огнището на възникване.

Експедиционният характер на силите ще доминира тяхното развитие; при евентуално напрежение между великите сили вероятността за операции за налагане на мир и превенция на кризи ще намалява и обратното.

Характерът на военните мисии и условията за тяхното изпълнение ще продължи да се променя.

Операциите за постигане на ефект ще доминират на стратегическо и оперативно равнище.

Усъвършенстването на противника и средствата за борба (симетрични и асиметрични), които използва, ще променят изискванията към качествата и подготовката на военните. Изискванията към цивилните, които поддържат или осигуряват военните при операции в значителна степен, ще се изравнят.

Хората във въоръжените сили на бъдещето трябва да притежават многостранни знания и умения, да бъдат адаптивни и гъвкави в различните ситуации на мисиите. „Командването в мисия“ ще бъде основна форма на действие на командирите на оперативно и тактическо равнище.

Коалиционният формат ще доминира във всички действия. Политико-стратегическият процес за вземане на коалиционни решения ще се оптимизира и ускори значително.

Постигането на оперативна (техническа и доктринална) съвместимост ще бъде първи приоритет, но ще се формират нови изисквания към политическата „оперативна съвместимост“.

Преминаването от един към друг вид операции в рамките на една мисия ще наложи ново по форма и мащаб гражданско-военно сътрудничество.

Бюджетът за отбрана ще се поддържа на равнището на 2% от БВП с тенденция по-скоро към намаление.

Системата за планиране на отбраната ще придобие безусловен характер. Широкото въвеждане на принципите и техниките на мениджмънта на отбраната ще бъде неизбежно.

Международното сътрудничество между държавите от НАТО и ЕС във военните изследвания и доставките ще се поддържа на минимално равнище.

Развитието на национален капацитет и максимализирането на участието в международни програми за военни изследвания ще определят технологичното равнище на войските и на тяхното ръководство и управление.

8. ДИСКУСИЯ ВЪРХУ ОСНОВНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА БЪДЕЩЕТО

За да вземат аргументирано решение за бъдещето на националната отбрана и въоръжените сили, политическите и военните ръководители трябва да получат представа за *основните характеристики* на военния аспект на бъдещата „картина“ на сигурността.

В метода на сценариите основните характеристики са такива елементи на обстановката в бъдеще, които (1) са вариативни и (2) чието развитие може да доведе до значителни промени в системата („картината на бъдещето“). В конкретния случай те са широко дефинирани категории, които отразяват специфични въпроси на бъдещето в контекста на националната сигурност, отбраната и развитието на въоръжените сили.

В практиката по политическо прогнозиране обикновено се използват набори от характеристики, които могат да определят съдържанието на дадена политическа ситуация в бъдеще. Такива най-често са демография, природни ресурси, околна среда, наука и технологии, икономика, политически системи, различни конфликтни фактори като тероризъм, оръжия за масово поразяване и други.

В представения проект обаче изборът на основни характеристики е подчинен на логиката и методиката на планирането на отбраната. Т.е. преднамерено са подбрани такива характеристики, които могат да послужат на ръководителите за по-добро ориентиране в бъдещите ситуации, в които въоръжените сили могат да действат. Поради това в избора отсъстват такива характеристики като климат и околна среда, образование и развитие на науката, здраве и генетичен фонд и други. Те са изключително важни, но отчитането им би ни отдалечило твърде много от конкретната задача – планиране на силите на основата на необходимите им оперативни способности. Поради това фокусът на експертите е поставен върху тези характеристики, които могат да претърпят важни промени през следващите едно-две десетилетия и по този начин да окажат непосредствено въздействие върху развитието на ВС.

При идентифицирането и анализа на основните характеристики са използвани разработените концепции за *матрицата на националните интереси* (Приложение 1) и за *зоните на националните интереси на сигурност*. (Приложение 2). Чрез тях експертите по-уверено идентифицират характеристиките и определят интензитета на връзките помежду им и между техните алтернативни стойности.

Списъкът от характеристики включва само тези от тях, които експертите са класифицирали като „основни“. Някои от тях имат такова въздействие върху алтернативните картини на бъдещето във всяка зона на национални интереси, други – само в отделни зони.

Всяка характеристика е разработена по следния модел:

1. Наименование
2. Зона на основно проявление
3. Описание
4. Фактори, усилващи конфликтността
5. Отслабващи фактори
6. Времеви хоризонт
7. Фактори и индикатори на възможна промяна до 2025 г.
8. Конфликтност
9. Алтернативни развития (стойности)

8.1. „РАЗВИТИЕ НА ОБСТАНОВКАТА НА БАЛКАНИТЕ“

1. **Наименование:** „Балкани“.

2. **Зона на основно проявление.** Зона на непосредствени интереси на сигурност

3. **Описание.** След края на Студената война регионът на Балканския полуостров се превърна в световен проблем на сигурността и приоритет за Европа и САЩ. Военните конфликти, избухнали с разпадането на бивша Югославия, преминаха своя апогей и възобновяването им в предишните мащаби изглежда нереалистично в перспектива. Въпреки това, вследствие на наличието на взаимосвързани нерешени конфликти, натрупаните настроения на нетърпимост към други етноси и религии, социално-икономическата нестабилност

и лошото държавно управление поддържат региона като потенциално огнище на напрежение, включително и на риск от военни или въоръжени действия:

- Характерно за Балканите е твърде различното равнище на промени, осъществявани в отделните страни. Това прави техния „дневен ред“ специфичен, разминаващ се по цели, ресурси и динамика и в крайна сметка – труден за координиране.

- Наличието на „слаби държави“, недържавни актьори, настоящи и бъдещи протекторати усложнява решаването на проблемите и принуждава всякакви

политики по отношение на региона да си поставят краткосрочни и фрагментарни цели.

- Съществува сериозно съмнение по отношение на реалната способност на редица правителства да контролират обстановката в страните си и да управляват процесите с политически средства. Те не могат да преодолеят стереотипите на миналото и остават в плен не само на наследените проблеми, а и на вече познати неуспешни практики.

- Хората на Балканите мислят, че живеят в условията на демокрация, въпреки че признават, че това е някаква особена демокрация. Дефицитът на демократично мислене и действие е очевиден, защото в борбата за демокрация се търси едновременно аргументация за политически промени и оправдание за насилствени и кръвопролитни действия. Унифицирането на стандартите на политически живот и национално поведение, което се очаква да се случи под въздействие както на въвличането на НАТО, ЕС, ООН, така и на интеграционната перспектива като важен фактор в това отношение, все още е по-скоро е осъзната необходимост, отколкото реалност. Съществува реална опасност трансформацията да се изроди в демократическа мимикрия на индивидуални или корпоративни политически режими.

- Вътрешното разочарование на хората се увеличава вследствие на нарастващата дистанция между техните (а често и на международната общност) очаквания, реалностите в социално-икономически и политически план и непосредствените перспективи. Тогава и доверието в демокрацията спада чувствително. Това, което за експертите и политиците е „трансформация“, за обикновените хора е ежедневието. Вследствие на това има опасност готовността им да понесат жертви в името на каузи, различни от националистичните, прогресивно да намалява. Освен това очакването, че при неудовлетворени социални потребности те „ще надскочат себе си“ и на избори и референдуми ще гласуват за привнесени отвън тези, просто е нереалистично.

- Нормалният бизнес, с малки изключения, все още избягва региона на Западните Балкани. Интегрирането на бизнес пространството все още се осъществява повече от външни инвеститори, отколкото от вътрешни субекти. Вместо реформи местните правителства широко използват популистки икономически аргументи по време на избори, които впоследствие се заплащат от международните донори чрез Пакта за стабилност или МВФ.

Те от своя страна са принудени да представят това за успех, без да признават катастрофалните последици от забавянето на икономическите процеси за политическите и демократичните реформи и за стратегическата перспектива на региона.

- Чувството за несигурност между съседите доминира Балканите с малки изключения.

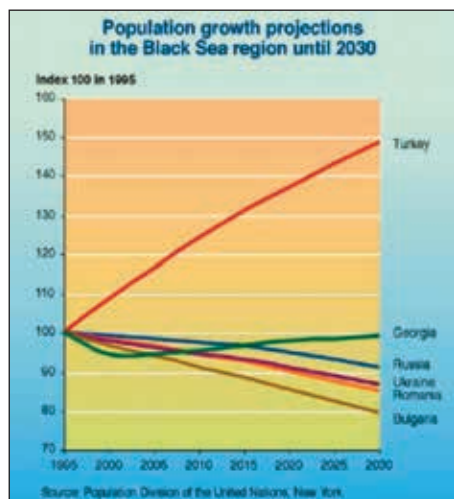
- Бъдещото развитие на Турция както във вътрешнополитически план, така и геополитически ще има важно значение за региона.

- Съвременна Турция се опитва да играе важна роля в района като регионален лидер, с амбиции, които стигат отвъд Средния изток, до бившите съветски републики в Кавказ и Централна Азия и до Балканите и Европа. Тези амбиции се насърчават от САЩ и някои европейски страни, които смятат Турция за страна с важна стратегическа стойност и представляваща благодатен пазар за Запада.

- Реислямизацията на Турция в съответствие с отоманската традиция обаче е реална опция. Поради това промяната на политическата динамика, дебатите във връзка с идентичността, етническите въпроси и ролята на религията в политическото управление и развитието на гражданско общество ще оформят положително от гледна точка на региона и ЕС развитие на вътрешната обстановка в Турция.

- ЕС няма да направи компромис по подготовеността за членство и вероятно спектърът от въпроси, които Турция ще трябва да хармонизира в съответствие с европейските практики, ще бъде твърде широк.

- Еwentуално разширяване на НАТО с държави от Западните Балкани ще подобри връзките на Турция със Запада.

- Еwentуално развитие на тесни двустранни отношения на военно партньорство с Русия и осъществяване на инициативи, в които НАТО остава изолиран, ще имат негативен ефект както върху отношенията със Запада, така и с държавите от региона.

- В геополитическо отношение Турция ще продължи да бъде важен фактор за кръстопътните стратегии в посока „север–юг“ (от Русия през Кавказ към Персийския залив) и „изток–запад“ (от Западна Европа през Каспийско море към Централна Азия). С малки изключения повечето от съседните държави на Турция имат сериозни проблеми с политическото управление, икономическото състояние и тероризма. Поради това Турция не би могла да се фокусира върху отделен проблем на сигурността

– което означава, че политиката ѝ ще бъде многостранна, комплицирана, ресурсоемка и с висок риск.

- В геоикономическо отношение ролята на Турция като енергиен мост ще се увеличава.

4. Фактори, усилващи конфликтността.

- Проблемът със статута на Косово

Философията на Дейтънското мирно споразумение е за „мирно съществуване и сътрудничество в рамките на съществуващите граници“. Тази аксиома отговаря на интересите на България да не възникват нови спорове около държавните граници и да не се създават нови политически субекти чрез въоръжено насилие, терор и етническо прочистване. Дилемата „стандарты преди статут“ или „статут преди стандарты“

забави решаването на въпроса и не допринесе за по-бързото излизане от кризата. Напротив, доведе до настроения и процеси, насочени срещу тези, които осигуряват реда и финансират издръжката на населението и администрацията.

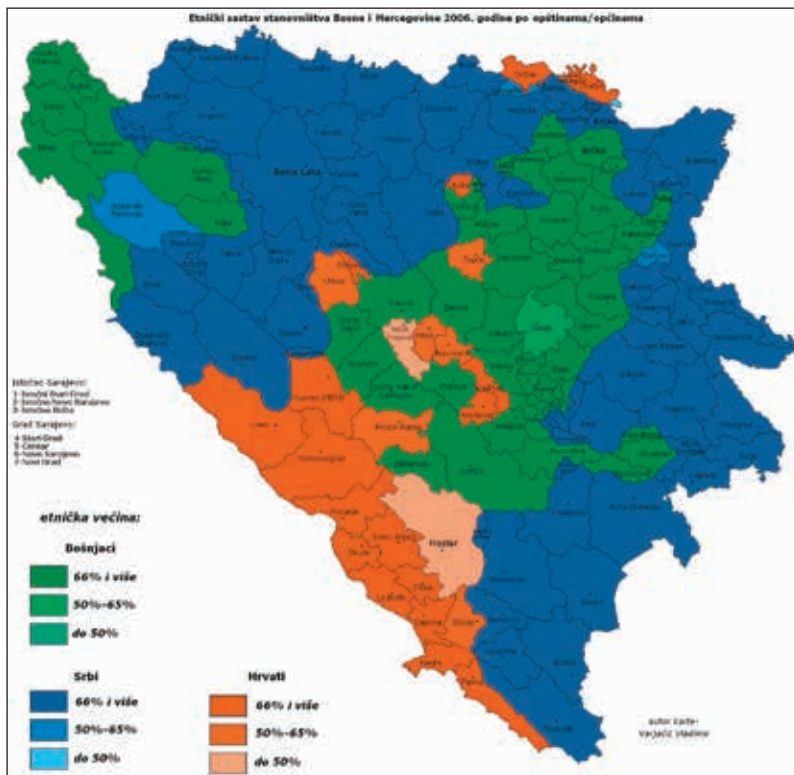
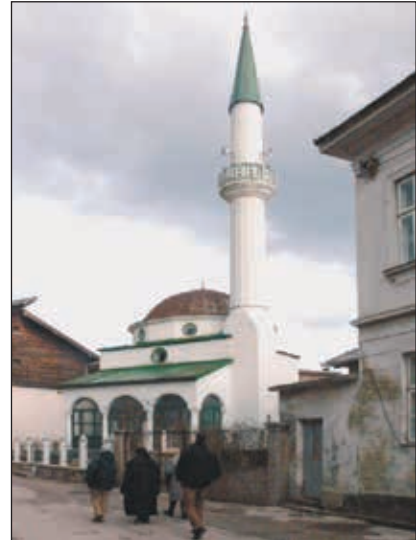
- **Национализъм**

Национализмът е активен елемент в политическата реалност на почти всички държави от региона. Да се реши бързо и окончателно въпросът със статута на Косово, означава също така да се премахнат аргументите на националистите в Сърбия и да се открият възможности за нов политически, граждански и икономически подем на страната. Както и за успешно реализиране на няколко трансрегионални проекта.

- **Склонност към сепаратизъм в Босна и Херцеговина**

В противовес на усилията на ЕС и международните донори да се оптимизират политическата и административната организация на федерацията общественото внимание в страната системно се поддържа върху опцията да се обособи трета федерална структура – на босненските хървати. По този начин подготовките вече три години реформи ще трябва да започнат от начало, а евентуалните преговори за членство в ЕС и НАТО – да бъдат отложени за неопределено време. Интерес и инициативи за такова развитие имат не само босненските хървати, а и сърбите. Така намалява общата поддръжка по всички въпроси, свързани с укрепването на федерацията.

- **Проникване на ислямски радикални елементи и терористи в страни от региона.**

Ислямистките елементи в Албания и Босна са добре организирани, имат устойчиви канали на снабдяване и комуникации и са в състояние да нанасят удари в много посоки, включително срещу обекти на САЩ в региона и на държавите, участващи в антитерористичната коалиция и в Многонационалните сили в Ирак. Обекти на атака могат да бъдат и

контингенти от състава на КФОР, СФОР, „Алтеа“ и пр. Съпротивителните сили на страните от региона не са големи, те не са и достатъчно координирани, което може да създаде възможност за потенциално разширяване на действията на клетки на „Ал-Кайда“ и други терористични организации. Съществуват реалистични сценарии при успешен опит за решаване на някои от проблемите на региона да се направят опити за въздействие чрез терористични актове. С разполагането на сили и военни обекти на САЩ на българска територия проблемът може да стане сериозен.

5. Отслабващи фактори.

- На Балканите вече няма нерешими проблеми.

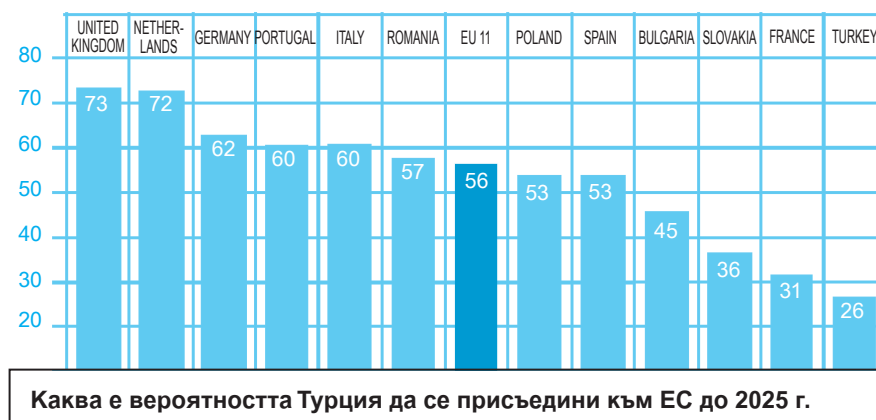
Всеки един от основните проблеми – статутът на Косово, перспективите на федерацията между Сърбия и Черна гора, настоящето и бъдещето на Босна и Херцеговина, интегритетът на Македония, наличието на сериозен национализъм в политическите процеси на отделните страни – е сериозен, но е преодолим, защото съществува реален, макар и неголям ресурс, значителна ангажираност на международните фактори и натрупан дългогодишен опит.

- Ангажираността на Европейския съюз и САЩ

Ангажираността на Европейския съюз и държавите членки с „Европейския проект“ на Балканите не буди съмнение. Съществува обаче сериозен проблем с адекватността на подходите. Практиката до този момент се базира на стратегията на разширяване на съюза, стратегия, базирана на презумпцията, че държавите имат изградени институции и установени практики на добро управление, които само трябва да бъдат приведени в съответствие със стандартите на съюза. В действителност обаче такива в страните от Западните Балкани като правило отсъстват. Те са с разбита, морално остаряла и като правило корумпирана система за управление. Техният „дневен ред“ е различен. Той е фокусиран в най-добрия случай върху възстановяване и модернизирание на системата. Така че страните от Западните Балкани, които като правило са изправени пред необходимостта да решават остри социално-икономически проблеми, трябва и да посрещнат предизвикателството да се справят със стандартите на Европейския съюз. Фактът, че като правило във всички страни отсъства капацитет да се усвояват повече от 75% от средствата, предоставяни от Европейския съюз, е показателен.

САЩ поддържат фокуса си върху Балканите преди всичко във връзка с решаване на проблема с Косово – натискът за признаване на независимостта на Косово на този етап е еднозначен. Важен елемент на политиката на САЩ в региона са базата в Косово (Bondsteel) и съвместните военни обекти в България и Румъния.

- Интеграционната перспектива

Развитието на държавите от Западните Балкани може да бъде стимулирано чрез изготвяне и поддържане на *национални планове за развитие* (EU: National Development Plan).

В съответствие с успешни практики в Европейския съюз *националните планове за развитие* трябва да планират постигането на следните основни цели: постигане на и поддържане на висок ръст на БВП; увеличаване на работните места с едновременно пови-

шаване на равнището на подготовка на работниците; интегриране в европейските транспортни и комуникационни инфраструктури; повишаване на дела на високопродуктивните отрасли в икономиката и развитие на технологиите, необходими за поддържане на „информационното общество“; включване на всички региони и социални групи на страната в процесите на развитие и модернизация.

6. Времеви хоризонт. Конфликтността на Балканите има дълбоки исторически корени и е проникнала трайно в масовото съзнание на хората от региона. Повишаването на социалната неудовлетвореност в повече от държавите захранва политическия популизъм и национализъм, които като правило залагат на картата на историята. В перспективата на 2025 г. в това отношение могат да настъпят промени, но не и да бъдат премахнати напълно корените на конфликтността.

7. Фактори и индикатори на възможна промяна до 2025 г.:

- Постигане на взаимно приемливо решение за статута на Косово или самостоятелно обявяване на независимост

- Приемане на Хърватска, Македония и Албания в НАТО.

- Приемане на Хърватска в ЕС и промяна в статута на Сърбия.

- Промяна на конституцията на Босна и Херцеговина с цел създаване на нормална политико-административна уредба и консолидирано политическо управление.

- Разпадане на федерацията Босна, Херцеговина и Република Сръбска под въздействие на „ефекта на доминото“ при евентуално самообявяване на независимост от косовските албанци.

- Разпадане на статуквото и граждански безредици в Македония.

- Победа на ислямизма в Турция и/или военен преврат.

8. Конфликтност. Районът на Балканския полуостров ще продължи да бъде с най-високо равнище на конфликтност в Европа. Опасност от възобновяване на въоръжено насилие с мащаби на локален въоръжен конфликт не съществува главно поради силното международно присъствие и внимание. Възможни кризи на насилие обаче ще продължат да съществуват между Сърбия и косовските бивши паравоенни формирования и между албанския и славянския етнос в Македония. Тази възможност се свързва и с факта, че у населението в региона все още има твърде много оръжие и други средства за насилие. Възможности за доставяне на оръжие и взрив в кратки срокове продължават да съществуват. Освен това прецедентът при евентуално обявяване на независимост на Косово, признаването ѝ от САЩ и ЕС и непризнаването от Русия съдържа потенциал за общо влошаване на обстановката в Югоизточна Европа. Поведението на сръбския политически и военен елит е основен носител на „сериозни възможности“ които биха променили рязко ситуацията в региона.

Противоречията между две от държавите в НАТО с най-сериозни конвенционални сили – Гърция и Турция – не се решават и ще продължат да поддържат неприемливо за региона високо равнище на пряко военно противопоставяне.

Икономическата перспектива е по-скоро ориентирана към сътрудничество около трансрегионални инфраструктурни проекти, отколкото към противопоставяне.

Все още високото равнище на противопоставяне на етно-конфесионална и национална основа ще продължи да създава почва и условия за проникване на радикални ислямистки, левичарски и криминализирани организации и мрежи в отделни държави в региона. В случаи на притискане на тези мрежи в други региони на света те могат да се активират от базите си „в сърцето на Европа“.

Въоръжен конфликт с ниска интензивност (до границите на „обществено безредице“ и етническо насилие) в региона може да ескалира в течение на около шест месеца, от които три месеца са за непосредствена военна, въоръжена или терористична подготовка.

От структурна гледна точка най-сериозната опасност за региона са системното извраща-

щаване на демокрацията, държавното управление и пазарната икономика под въздействие на корупцията, международните политически и икономически спекулации и деградацията на местните политици. Превръщането на някои от местните държави в „провалени“ ще ги свърже неизбежно с международните терористични мрежи и мафиотските групировки и ще ги превърне в „черни дупки“ в сърцето на Европа.

9. Алтернативни развития.

- Балканите като цяло постепенно се обособяват като *de facto* европейски регион дори и преди да е постигнато формално членство на отделните държави в ЕС.

- Процесите на модернизация и европейзация са забавени или манипулирани от корумпирани политици и мафиотски бизнесмени, при което изоставането на региона от темповете на развитие на ЕС се превръща в непреодолимо.

- Отделни държави от региона затъват в национализъм, популизъм и престъпност, което води до икономически колапс, социална разруха и установяване на тотален мафиотски контрол, както и до систематично трансгранично насилие от паравоенни и въоръжени формирования.

8.2. „ТРАНСАТЛАНТИЧЕСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ НА СИГУРНОСТ“

1. **Наименование:** „НАТО“.

2. **Зона на основно проявление:** Зона на колективни действия.

3. **Описание:** През 90-те години на миналия век основната тема на международния дневен ред на сигурност беше дискусията за ролята на НАТО в обстановката на разпадналия се Варшавски договор и на зараждащите се амбиции на ЕС да постигне обща политика в областта на сигурността и отбраната. В основата на това беше разбирането, че общностите от двете страни на Атлантика ще бъдат заедно на световния връх и поради партньорските отношения институциите трябва да бъдат моделирани съответно. Впоследствие към въпросите, свързани със състоянието и бъдещето на НАТО, се прибавиха проблемите на военните интервенции на Алианса извън договорената зона за отговорност, участието на НАТО във войната срещу терора и новите заплахи и свързаните с

това трансформации на политическата парадигма и военните способности, предислоцирането на американските войски в Европа, изпреварващите операции, проблема с разпространението на ядрени и ракетни технологии и въобще с разпадащия се режим на контрол на ядрените оръжия. Като специфичен пакет от проблеми се обособиха въпросите за оперативните и стратегическите способности, военните изследвания и отбранителната индустрия.

- Развитието на НАТО като основен инструмент на евро-атлантическата сигурност се базира на въпросите: кой трябва да бъде член на НАТО, какви трябва да бъдат отговорностите на колективните въоръжени сили и в какви мисии следва да участват. Те са обосновавани геополитически и исторически, оперативно и ресурсно, от либерална и консервативна гледна точка. В този контекст основното предизвикателство пред НАТО е намирането на оптималната връзка между мисията на Алианса и интересите на отделните държави членки. Очевидно, че отсъствието на обща заплаха, която в относително равна степен да мотивира страните, няма да може да бъде компенсирано по традиционните начини. Модернизирането на връзката между колективна мисия и национални интереси изисква преосмисляне на начините, по които съвременният политически контекст променя ценностно базираната мисия на Съюза и дефиницията на понятието „отбрана“.

- Доброто функциониране на НАТО като „политическа коалиция за сигурност“ и като „съюз за отбрана в широкия смисъл на понятието“ зависи от състоянието и перспективите на трансатлантическите отношения. Тези отношения в значителна степен определят характера на средата, в която България ще се реализира като член на НАТО и ЕС.

- В действителност доминиращата роля на Алианса отдавна не е така очевидна. Краят на Студената война

и особено периодът след 11 септември 2001 г. очертаха чувствителни сфери на реални и възможни противоречия между САЩ и водещи западноевропейски държави, между САЩ и ЕС като цяло. Утвърждаването на САЩ като световен хегемон през последните петнайсет години доведе, не само според техните опоненти, но и някои от съюзниците им, до известна склонност да прилагат т.нар. *относително едностранни подходи* при защита на жизнените си интереси.

- Различията от двете страни на Атлантика обаче не бива да водят по подценяване или подминаване на елементите от политически, военнополитически и икономически характер, които обединяват САЩ и Европа. САЩ ще продължат да бъдат гарант на сигурността и балансър на отношенията в Европа; преките политически и дипломатически връзки между главните европейски държави със САЩ ще им предоставят възможности пряко да въздействат върху американската глобална политика, и то не само по военни въпроси; европейските сили не са заинтересувани още повече да изостанат във военно отношение вследствие на евентуалното минимизиране ролята на НАТО.

- За САЩ Алиансът и отделните държави членки ще продължат да бъдат главен фактор за легитимиране действията на глобалната сцена и за избягване на евентуално нарастване на антиамериканските настроения по света. Освен това съществуват твърде много възможности за използване на съюзничеството чрез НАТО в случаи, когато политическите инструменти се окажат неефективни. Още повече че нагласите на американското обществено мнение трайно са в подкрепа на съюзническото участие във всякакъв род намеси по света.

- За европейците НАТО е и ще бъде един от главните и незаменими дипломатически и военни инструменти за поддържане на стабилността и постигане на сигурност в източните и югоизточните райони на континента. Проблемите в зоната между Западните Балкани,

Приднестровието, Кавказ и Средиземноморието са далеч от разрешаване и изискват релевантни възможности за действие. Освен това политическите, дипломатическите, административните, разузнавателните връзки и оперативните способности в рамките на НАТО могат да бъдат изключително полезни в борбата срещу тероризма.

- Трансформацията на съюзните въоръжени сили е израз на преди всичко категоричното разбиране, че ролята и операциите на НАТО от времето на Студената война не са актуални и представляват основа на военното планиране на Алианса. Равнището на готовност за трансформация съответства на

променената перцепция за заплахата на всяка отделна държава и на съюза като цяло. Трансформацията означава да се премине хоризонт на военното планиране, зад който колективността при използване на военна сила за каквито и да е цели става единствена форма и среда. В този контекст армиите на НАТО не са и никога няма да бъдат с „равен“ потенциал, още по-малко с този на САЩ. Смисълът на политическата и военната страна на трансформацията е в посрещане на задълженията към съюзническото военно планиране, а не в постигането на политическа и оперативна съвместимост (предимно) със САЩ.

4. Усилващи фактори.

- Намаляване на дисхармонията в оценките и идеите на отделните държави членки за начините, по които трябва да се действа в обстановката след 2001 г.
- Успешни съвместни действия в борбата срещу глобалния терор.
- Усилване на авторитарните тенденции в Русия и заявените амбиции за ревизия в посока възстановяване на контрола от времето на СССР.
- Наличието на множество „замразени конфликти“ непосредствено във и около Европа.
- Мисията на НАТО в Афганистан и останалите седем мисии, провеждани едновременно
- Продължаване на политиката на „отворени врати“.

5. Отслабващи фактори.

- Незавършеният процес на формиране на обща представа за заплахата.
- Недостатъчно избистрена и споделена визия за дългосрочното бъдеще на Алианса.
- Непропорционално разпростиране на европейските военни амбиции.
- Превръщане на американския унилатерализъм от последните шест години в доминираща практика.
- Съществуващият недостиг на оперативни способности за операции извън зоната за отговорност.
- Намалените амбиции за поддържане и развитие на военния потенциал у отделни държави членки.
- Затрудненията във формулиране и провеждане на обща политика в областта на военното производство от европейските съюзници.
- Ниското равнище на техническа и доктринална оперативна съвместимост на новите членове.
- Проектиране на общи национални интереси на отделни държави членки върху кохезията в Алианса.
- Затруднения Алиансът да посреща специфичните потребности от поддръжка на националната сигурност на отделните държави членки.

6. Времеви хоризонт: Резултатите от трансформацията на НАТО трябва да станат осезаеми до 2–3 години; процесът на разширяване трябва да обхване реално възможните държави до 5–8 години.

7. Фактори и индикатори на възможна промяна до 2025 г.

- Силно лидерство на САЩ или маргинализиране на интереса от НАТО.
- Целенасочена и консолидирана политика на сигурност на ЕС или отсъствие на такава.
- Нова Стратегическа концепция на Алианса базирана върху общо възприятие на заплахите.
- Реализиране на концепцията за глобално партньорство и излизане на Алианса на глобалната сцена.
- Интегриране на противоракетната отбрана на САЩ с мобилната система за ПРО на ТВД на НАТО.
- Пълно изтегляне на американските войски от постоянни бази в Европа.
- Присъединяване на Македония, Албания и Хърватска.

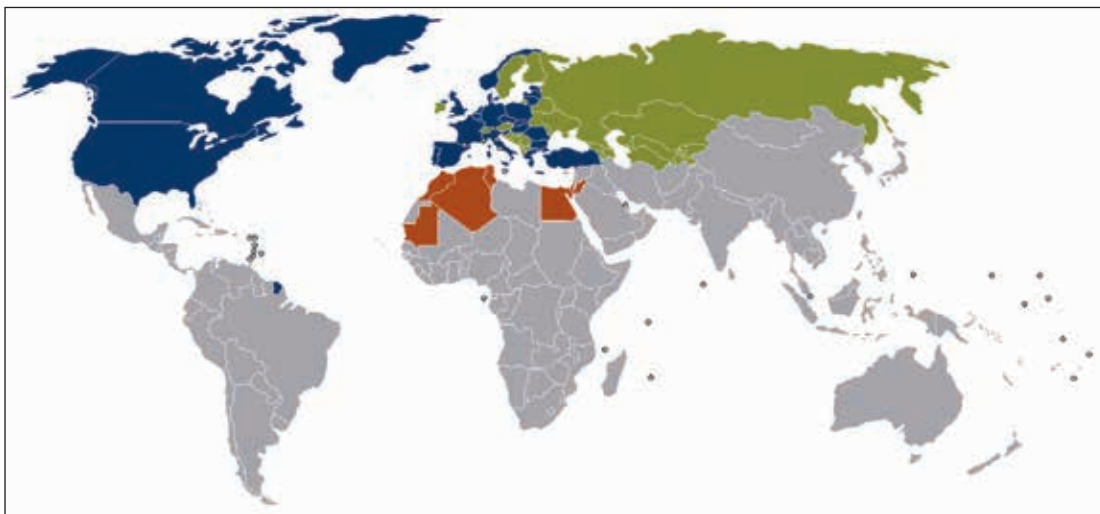
8. Конфликтност: НАТО ще продължи да бъде преди всичко система за сигурност на държавите от Европа и гарант за колективната им отбрана. Към мисията за колективна отбрана ще бъде изградена мобилната системата за ПРО на ТВД, която най-вероятно ще бъде интегрирана с националната система за ПРО на САЩ.

Мисиите извън зоната за отговорност ще бъдат приоритет през периода до 2015 г. Техните мащаби в бъдеще ще зависят от (1) протичането и завършването на мисията в Афганистан, (2) от амбициите на САЩ да действат в рамките на НАТО или координирано с НАТО, от (3) развитието на европейския стълб на НАТО/ОПСО на ЕС и от (4) успеха на трансформацията.

НАТО ще провежда само легитимни мисии или такива, за които е постигнат пълен консенсус. Изпреварващите и превантивните операции ще бъдат детайлно операционно и юридически разработени.

Политиката на отворени врати ще продължи да бъде основен инструмент на НАТО/държавите членки за стабилизиране на регионите непосредствено около Европа. В това отношение първостепенен въпрос ще бъдат Западните Балкани, перспективен – Грузия, а стратегически – Украйна.

„Партньорите“ на НАТО:

9. Алтернативни развития.

- НАТО се ограничава до организация за колективна отбрана в рамките, предписани от Чл. 5 на Вашингтонския договор.
- НАТО се развива като ефективен инструмент за глобално реагиране на терористични и други заплахи и за превантивни действия, застрашаващи мира и стабилността в света, докато функцията за колективна отбрана се ограничава до ПРО, стратегическо планиране, въздушен контрол и други.
- Трансформацията на организацията и на въоръжените сили, предоставяни за планиране от НАТО, се проваля и Алиансът се превръща в набор от войски и сили, които не могат да бъдат интегрирани на новото бойно поле за мисии с висок интензитет.
- Военната функция на Алианса отмира и НАТО се превръща във форум за дискусии на проблеми на трансатлантическите отношения на сигурност.

8.3 „ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИНТЕРЕСИ НА СИГУРНОСТ“

1. Наименование: „Европейски съюз – интереси на сигурност“.

2. Зона на основно проявление: Зона на колективни действия.

3. Описание. Европейският съюз успешно осъществява процес на политическа интеграция, на консолидирането на интереси на сигурност и създаването на инструменти за постигането им изостава. Не зависимо от поставените конкретни цели до 2010 г. (*Headline Goal 2010*) и провежданите вече операции, които могат да бъдат класифицирани като Петерсбергски мисии, Съюзът не успява да създаде реален военен капацитет. Дори по въпроси, по които има нормативно определени и политически потвърдени амбиции, няма гаранции, че те ще бъдат реализирани.

- Докато Франция и Великобритания са в състояние да развърнат около 40% от своите основни въоръжени сили за мисии на Съюза, то за останалите държави членки границата е 8–10%, а при редица спада до 3–4%.

- След като трансформацията на ВС е преди всичко „революция във военното дело“, САЩ годишно изразходват около 60 млрд. щ.д. за изследвания и разработки. В ЕС те не надхвърлят 10 млрд., като над 80% от тях се падат на Великобритания, Германия и Франция.

- Разходите за ново военно оборудване без тези три държави са в границите на 7–17% – категорично

недостатъчни, за да се изградят планираните оперативни способности за стратегическо транспортиране, C4ISR и PGM.

- От планираните за осигуряване 64 оперативни способности в началото на 2006 г. официално изпълнени са били седем, при четири е имало напредък, а по 53 работа въобще не е започвала.

- Специфичните съвременни предизвикателства пред системите за колективна сигурност наложиха предефиниране на отношенията в тази област между Европейския съюз, НАТО, ООН и между държавите-членки на Европейския съюз. Всичко това предопредели необходимостта от създаването на нова рамка за сътрудничество и взаимодействие в ситуации на кризи и конфликти, за което бяха предприети конкретни действия за формиране на подходяща политическа среда за изграждане на способности на Европейския съюз за отговор на предизвикателствата на средата за сигурност.

След 11 септември 2001 г. Европейският съюз обявява борбата срещу тероризма за приоритет. Тя не фигурира в списъка на задачите на Единната политика за сигурност и от-

брана, но задачата за осъществяване на „операции на въоръжени сили при управление на кризи, включително омиротворяване“, се тълкува като покриваща и този случай. През 2001 г. в Гьотеборг Европейският съвет формулира трето основно измерение на Единната политика за сигурност и отбрана освен военното и гражданското, а именно предотвратяването на конфликти. След приемането на Европейската стратегия за сигурност през 2003 г. Европейският съюз засили усилията си за развиване на способностите си в областта на гражданското управление на кризи в рамките на Европейската политика за сигурност и

отбрана – за провеждане на самостоятелни операции или чрез сътрудничество, подпомагайки ООН или други международни организации. Европейският съюз е най-големият хуманитарен донор в света.

През декември 2004 г. е одобрена „Гражданска приоритетна цел 2008“ на Европейския съвет на страните – членки на Европейския съюз.

- „Гражданска приоритетна цел 2008“ се осъществява под властта на Съвета на Европейския съюз. Целият процес се ръководи от Комитета по политиката и сигурността, подпомаган от Комитета по гражданските аспекти за управление на кризи. Развитието на гражданския аспект е част от цялостния подход на Съюза в използването на граждански и военни способности да реагира съгласувано в целия спектър от дейности по управление на кризи, като: предотвратяване на конфликти, поддържане на мира, както и използване на бойни сили при управление на кризи в случаите на миротворчески мисии и следконфликтно стабилизиране. Развитието на процеса се извършва при координация с разгръщането на „Приоритетна цел 2010“, касаеща изграждането на военните възможности.

- Спецификата на концепцията, залегнала в „Гражданска приоритетна цел 2008“, се свързва с непрекъснато увеличаване дела на гражданските ресурси при провеждане на операции и мисии в отговор на кризи. Целта е намесата на военни формирования да се сведе до минимум, като се ограничи до мироналагане и подпомагане на гражданските власти при хуманитарни операции при отчитане на необходимостта от разполагане на граждански инструменти за бързо реагиране при управление на кризи съвместно с бойна група. Военните и гражданските инструменти са необходими за справянето с кризи и последиците от тях. Съвместното разполагане на гражданските екипи за бързо реагиране и бойни групи би способствало ранното планиране на по-дългосрочни ангажименти в Европейската политика за сигурност и

отбрана. Ролята на гражданските екипи за бързо реагиране се свързва с извършването на оценка на нуждите и установяване на фактите (needs assessments and fact finding) и осигуряване на бързо първоначално оперативно присъствие и подсилване на механизмите на Европейския съюз за управление при кризи. Тези задачи са достатъчно обширни, за да дават възможност за разполагане на граждански екипи за бързо реагиране наред с бойна група, особено с оглед на очакването, че Европейският съюз ще получи пълен оперативен капацитет от граждански екипи за бързо реагиране и бойни групи към началото на 2007 г.

„Гражданска приоритетна цел 2008“ включва известен брой подцели, които се очаква да бъдат реализирани в областта на Европейската политика за сигурност и отбрана. Такива са постигане на способност за действие в 6 определени области и изпълнение на стратегическата амбиция на Европейския съюз да въздейства преди възникване на криза чрез превантивни действия, които да бъдат изпълнени преди основната намеса, с цел предотвратяване влошаване на ситуацията. По-конкретно целта е насочена към развитие на способности за:

- Развърщане на цялостни комплектовани граждански екипи за провеждане на действия по управление на кризи от невоенен характер, като техните задачи следва да бъдат съобразени със специфичните нужди и те трябва да покриват пълния спектър от способности за управление на кризи.

- Едновременно провеждане на граждански мисии с различно ниво на ангажираност. Европейският съюз трябва да притежава необходимата способност за едновременно провеждане на няколко мисии, включително на една широкомащабна гражданска мисия с възможност за заместване в кратък срок. Те трябва да бъдат поддържани за дълъг период от време.

- Развърщане в кратки срокове. Необходимо е Европейският съюз да постигне способност за вземане на решение за разполагане на мисия незабавно след одобряването на концепцията на мисията. Определени способности трябва да са готови за

развърщане след вземане на решение, а след това е необходимо да има готовност със сили и средства за доразвиване на мисията.

Европейският съюз продължава да стои пред три принципни взаимно свързани проблема, които на този етап отслабват темповете на развитие в сферите на външната политика, сигурността и отбраната: (а) продължаващият евроизолационизъм, който се настани в политическото мислене след края на „Студената война“ под формата на „събиране на дивиденди от мира“, (б) отхвърлянето (все още) на политиката на използване на сила като легитимен инструмент на стратегията на сигурност и (в) като отражение на горните два, исторически ниското равнище на инвестиции в сигурността и отбраната.

- Това състояние на Съюза освен всичко друго създава впечатлението, че ЕС не е в състояние да произведе стратегически ефект в сферата на сигурността и отбраната.

- Продължителното отсъствие на стратегически капацитет на ЕС в условията на напрегната среда на сигурността систематично произвежда, че тези държави, които имат проблеми на и цели в сферата на сигурността, трябва да търсят военни способности и политически капацитет за действие в други конфигурации (коалиции по желание).

- Хипотетичното натрупване на неспособност на ЕС (и НАТО) да действат стратегически ще доведе до превръщането им по-скоро в източник на легитимност на действията на *ad-hoc* коалиции, отколкото на форуми на европейските и евроатлантическите лидери.

В перспективата на 2025 г. картината на сигурността на държавите, членки на ЕС, ще представлява комбинация от ограничен брой традиционни и множество нови по характер заплахи, които могат да се проявяват паралелно или вариативно.

- Тенденцията към намаляване на вероятността от войни или военни конфликти с висока интензивност по периферията на Съюза ще продължи.

- В същото време е възможно увеличаване на случаите на асиметрични ситуации на заплаха, включващи тероризъм и/или действия на/в държави с антихуманно управление.

- В допълнение през периода ще започнат да се проявяват първите симптоми на бъдещите конфликти около източниците на жизненоважни суровини и ресурси – петрол и вода.

В общи линии обаче икономическите и политическите въпроси ще продължат да доминират на тези на отбраната и управлението на кризи с военни средства. Глобалното влияние на ЕС ще бъде реализирано главно чрез икономически и политически инструменти. По въпросите на сигурността по границите на ЕС и в съседните региони европейските лидери ще съсредоточават вниманието си върху дипломатическите и правните въпроси и невоенните форми на подкрепа и помощ.

ЕС ще продължи да реагира на кризи в отделни региони на света повече спорадично, отколкото системно. При евентуално усилване на противоречията с Русия и Китай желанието на лидерите на страните от ЕС да участват във военни коалиции по желание бързо ще намалява.

4. Усилващи фактори.

- Тенденцията към увеличаване на функциите, централизирани на равнище ЕС.

- Усилване на ролята на Комисията на Европа по въпроси на външната политика и сигурността.

- Формиране на силно лидерско ядро в големите европейски държави, поддържащо целта и усилията за превръщане на ЕС в глобален фактор на сигурността.

- Разочарование и неудовлетвореност от лидерската роля на САЩ.

5. Отслабващи фактори.

- Настроения в някои от големите държави в Съюза, че проблемите на сигурността в стратегически мащаб по-ефективно и навреме ще се решават в друг формат.

- Неудовлетвореност от резултатите от Политиката на съседство и решаването на принципните въпроси на сигурността на континента в района на Западните Балкани и Кипър.

- Неуспешно участие в регулирането на новите отношения на сигурност в триъгълника САЩ–Русия–ЕС (някои държави членки).

6. Времени хоризонт: Политиката на ЕС в областта на външните отношения, сигурността и отбраната трябва да постигне необходимото равнище на съдържателност, плътност и оперативност в рамките на 3–5 години.

7. Фактори и индикатори на възможна промяна до 2025 г.

- Приемане на конституцията на Европа.

- Промени в механизма на вземане на решения по въпроси на сигурността и отбраната.

- Увеличаване или не на сумарните разходи за отбрана с 9–10% до 2010–2015 г., вследствие на което изпълнение или провал на *Headline Goal 2010*.

- Трансформиране на Европейската политика в областта на сигурността и отбраната от инструмент за балансиране на големите държави в ЕС в средство за управление на риска и превенция на заплахи, идващи извън територията на Съюза.

- Признание на лидерската роля на САЩ по въпросите на глобалната сигурност и следване на тяхната стратегия за превенция и изпреварване на заплахите, „реконструкция“ на държавите с антихуманно управление и осигуряване на свободен достъп до стратегическите източници на суровини и глобалните транспортни комуникации.

- Стратегическо развитие или пълно блокиране на преговорния процес с Турция.

8. Алтернативни развития.

- Европа се развива като континент, на който приоритет имат националните държави, а сигурността се гарантира чрез постигане на вътрешни баланси.

- Европейският съюз ограничава амбициите си за глобална роля и съсредоточава усилията си върху сигурността на границите и съседните региони.

- Между Европа и САЩ е постигнат „нов договор“ за разпределение на ангажиментите, като ЕС запълва политическото пространство на сигурността във и около континента, докато НАТО излиза на глобалната сцена и осигурява ПРО.

- Европейският съюз след приемане на нова Конституция и реорганизиране на системата за управление се развива като глобална сила със собствена система за военно планиране и командване и капацитет за операции в целия съвременен спектър.

8.4. „СВЕТОВНОТО ЛИДЕРСТВО НА САЩ“

1. Наименование: „САЩ“.

2. Зона на основно проявление: Глобална.

3. Описание. От началото на миналото столетие САЩ са лидер на световното развитие, а през последните 50 години са свръхдържава с глобални интереси и възможности да ги постига и отстоява чрез такава концентрация на икономическа, политическа, информационна и военна мощ, която им позволява да влияят върху всички важни аспекти на световното развитие.

- Настоящият унилатерализъм на Вашингтон е колкото търсен, толкова и исторически обусловен. САЩ не пропуснаха възможността да се установят и закрепят като световен лидер и дори хегемон, открила се с разпадането на принципния идеологически противник – СССР. Нагласата сред мнозинството от политическия елит на САЩ, че Америка е в състояние сама да поддържа световния ред, обаче доведе до ангажиране с прекалено много мащабни проекти едновременно: омиротворяването и пресъздаването на Западните Балкани, разбиването на паритета в Персийския залив и последвалия грандиозен план за демократизиране на „Широкия Близък изток“, разширяването на НАТО и притискането на Русия във вътрешното ѝ геополитическо пространство.

- За САЩ светът се движи в погрешна посока след атентатите на „Ал Кайда“ от 2001 г. За пръв път в своята история държавата и начинът на живот на американците са под заплаха, която не може да бъде посрещната с военни средства. САЩ продължават да притежават военна мощ да победят във всяка война, но изпитват недостиг на политически ресурс да постигнат дори собствените си цели. Войната срещу глобализирания се тероризъм и последвалите окупации на Афганистан и Ирак намалиха критично ресурса на САЩ да постигат бързи успехи и да се ангажират с нови приоритетни проблеми. Трансформирането на мисиите от военни в изграждане на нации и държави, от антитерористични в хуманитарни и от превантивни в проточващи се с години ангажименти се оказва тенденция, за която няма подготвени концепции и сили. И това е вярно както за примерите на Ирак и Афганистан, така и на Ню Орлийн.

- Проблемите, произтичащи от държави с разпаднало се политическо управление, се оказват не само хуманитарни, но свързани и с борбата срещу тероризма, политизирания и войнстващ ислям и с разпространението на ядрени и ракетни технологии. За повечето от американците това са въпроси от първостепенна важност; те са готови да подкрепят радикални действия срещу такива държави, независимо от конфузията с разузнавателната информация за Ирак.

- Външнополитическите трудности на САЩ задълбочават структурните проблеми в американската икономика. Благодарение и на глобализацията Америка произвежда 30 % от световния брутен вътрешен продукт и притежава 52 % от капитализацията на световния пазар. Постиндустриалното общество е факт, защото промишленото производство в страната вече е под 12% от БВП. САЩ изразходват огромни средства в Ирак и Афганистан и за военни цели, но потреблението в страната расте, а нацията става по-богата (това го няма в нито една икономическа теория). Ролята на долара като глобална валута започва да се поставя под въпрос, щом като не се покрива с производство. Предизвикателството на новите производители с евтина квалифицирана работна ръка, като Индия и Китай, може да се превърне за САЩ в тежък социален проблем – търговският дефицит само с Китай достигна 200 млрд долара годишно.

- Феноменът енергийна сигурност се превръща в безспорен стратегически приоритет за развития и развиващия се свят през XXI век. За САЩ той е дългосрочен, приоритетен и принципен.

- С енергоресурсите е свързан не само американският начин на живот, а и тяхната стратегия към световните региони, глобалните комуникации, съюзниците, приятелите и враговете. Контролирайки източниците на суровини или осигурявайки свободен достъп до тях те имат възможност да влияят на темповете на икономическо развитие на съперниците, на стабилността на съюзниците и на приходите на зависещите от петродоларите държави. След примерите с Русия, Боливия и Иран в САЩ се говори по-скоро за стратегия срещу енергийната несигурност, отколкото за сигурност. От друга страна, с въпроса за енергията и начина на производство и живот са свързани проблемите на околната среда (ако политиката по енергийните въпроси се провежда в погрешна посока, то отражението върху климата може да бъде скоротечно и катастрофално).

- През последното десетилетие лидерският капацитет на САЩ понесе сериозни поражения. Натрупаният огромен ресурс с войната в Персийския залив от 1991 г. и саморазпадането на Варшавския договор е твърде накърнен. Недостатъчно добре подготвените стъпки в редица случаи създадоха впечатление за безогледно налагане на решения, които не са добре подплатени нито със стратегически виждания, нито с достоверна актуална информация. За пръв път поне през последните три десетилетия се наблюдава толкова дълбоко разделение сред американ-

ския елит и обществото по въпросите на външната политика. Всеки един следващ неуспех би означавал най-малкото трайна загуба на доверието – собственото и на съюзниците, и на респекта на противниците, както и на възможностите за стратегическо маневриране в бъдеще. Кризата на глобалния лидер освен всичко друго създава възможности за опонентите. Активизирането както на „малките играчи“ от Венецуела до Киргизстан, така и на големите като Китай, Иран и Русия вече е факт.

- Във военно отношение обаче не съществува възможност в перспективата на 2025 г. една отделно взета държава да достигне капацитета на САЩ. Ако светът постепенно започва да се отдалечава от еднополярността в политиката и икономиката, то във военната сфера ще продължи да бъде категорично еднополярен.

4. Усилващи фактори.

- Успешно поддържане на военнотехнологичното превъзходство.
- Успешната защита на територията на страната от нови терористични атаки.
- Постигнатите успехи в борбата срещу глобалния тероризъм.
- Настъпващото убеждение сред

съюзниците в сериозността на заплахата от ислямския фундаментализъм и тероризъм.

- Успешна работа с международните финансови институции и националните програми за развитие за стимулиране на положителни отражения от глобализацията върху бедните страни и народи.

- Готовност за споделяне на решението със съюзници и международни партньори.

- Намиране на конструктивен баланс на отношенията с Русия, особено по контрола на ядрените и ракетните технологии, противоракетната отбрана и борбата с тероризма.

- Промяна на политиката в зоната на непосредствените интереси и стимулиране на прогресивни политически и икономически процеси.

5. Отслабващи фактори.

- Проблемите в Ирак и Афганистан.

- Недостатъчната гъвкавост и приспособимост на американската стратегия към определени развията и ситуации, които се възприемат както важни от техните съюзници.

- Ограниченото сътрудничество с ЕС като цяло по въпросите на глобалната сигурност.

- Неизбежни двойни стандарти в отношенията с отделни държави.

- Изостряне на ревизионистичните амбиции на Русия.

- Неустойчиви съюзници в коалициите по желание.

- Създаване на реален капацитет за противосъперникова война и нарастване на общата военна мощ на Китай.

- Симптоми на военно сближаване на Русия и Китай.

- Приближаване на Иран към ракетно-ядрен потенциал.

- Агресивна политика на някои от държавите производители на петрол.

- Затруднения с модернизацията на ООН и международното право по въпроси на международната сигурност.

6. Времеви хоризонт. В перспективата на 2025 г. САЩ ще водят тотална борба за отстояване на световното си доминиране и доказване на лидерството си, като постепенно ще се фокусират върху развиващите се стратегически предизвикателства:

- Развитието на Китай и Русия в посока експанзионизъм и ревизионизъм.

- Геополитика на стратегическите енергоносители.

- Разпространението на стари технологии за масово унищожение и средства за тяхната доставка.

- Стратегическият терор.

7. Фактори и индикатори на възможна промяна до 2025 г.

- Решаване на проблемите с ролята и мисиите на НАТО и военната трансформация на Алианса за излизане на глобалната сцена.

- Провал на опитите за постигане на стратегически консенсус с Русия и Китай.

- Опити на Китай да „реши“ проблема си с Тайван.

- Увеличаване на случаите на структурни интервенции в държави с античовечно управление и поддържащи тероризма.

- Балансиране на ситуацията в Персийския залив или избухване на регионален конфликт.

- Предаване на управлението на мисията в Афганистан изцяло на НАТО.

- Успех или провал на натиска за провеждане на реформите в ООН по въпросите на сигурността.
- Създаване на палестинска държава.
- Реално намаляване на зависимостта на САЩ от вноса на петрол.
- Развърщане на националната система за ПРО и интегрирането ѝ или не с мобилната система за ПРО на ТВД на НАТО.

8. Алтернативни развития.

• Еднополярна стабилност, която се основава на развитието на универсален пакет от инструменти, който позволява на САЩ както да поддържат дистанцията пред следващите ги страни, така и да решават сами или под формата на „коалиции по желание“ основните проблеми на глобалната сигурност.

• развитието на Китай, Русия, Япония и Индия премества центъра на тежестта на световните политически, икономически и на сигурност процеси към Азия, където се насочват и вниманието и усилията на САЩ.

• Вследствие на отслабване на темповете на икономическо развитие и последващо влошаване на стандарта на живот и на едновременно свръхангажиране на САЩ с рискови и ресурсоемки операции в света доверието в американския политически и военен елит спада и нацията „се обръща към себе си“.

• САЩ приемат за реална възможност в близко бъдеще да се появят икономически свръхдържави и решават да споделят с тях отговорностите за глобалната сигурност и стабилност.

8.5. „НОВАТА РУСИЯ“

1. **Наименование:** „Русия“.

2. **Зона на основно проявление:** Зона на колективни действия.

3. **Описание.** Разпадането на СССР през 1991 г. се превърна в колосално историческо унижение за Русия – за нищожен период от време от свръхдържава се превръща

в треторазрядна страна. Вътрешното отслабване на Русия през целия период на 90-те доведе до катастрофални последици за външната политика на страната. Концептуално и оперативното тя остана за дълго в плен на стари тези и нови илюзии от времето на прехода, и то точно тогава, когато в зоната на руските жизнено интереси започнаха да протичат стратегически изменения.

• Русия загуби статута си на равноправен участник в решаването на важните световни въпроси, включително на такива, които пряко засягат интересите ѝ като разширяването на

НАТО, свалянето на режима на С. Милошевич, коалицията срещу С. Хюсеин от 1991 г., трайното настаняване на САЩ в Афганистан, Ирак и Балканите и т.н. Традиционното руско „евразийство“ отне много от оскъдните ресурси на външната политика през 90-те, без да постигне никакви сериозни и трайни резултати. Напротив, появи се реални опасения от разпадане на самата Руска федерация. От конвенционалните въоръжени сили боеспособни останаха отделни компоненти. Основен проблем на външната политика на Русия продължава да бъде неуспехът да създаде привлекателен интеграционен модел, с който да замени компрометираната политика на „близкое зарубежье“.

• Независимо от различните преценки възстановяването на Русия като реален фактор в международните отношения на сигурност е

реален процес. Концепцията за управление на президента Вл. Путин е авторитаризъм с някои демократични практики и лимитирани икономически свободи. „Държавата“ вече е безусловен център на руската политика, икономика и общество.

• Ситуацията с високите цени на енергоресурсите и благородните метали започна да захранва амбиции за агресивно реструктуриране на непосредственото обкръжение. Очакваното равнище в постсъветското пространство обаче е „сфери на влияние“, а не „интеграционен проект“. Общността на независимите държави (ОНД) отдавна е престанала да бъде привлекателна среда дори за най-положителна експанзия на Русия. Диверсификацията на политическите, икономическите и на сигурност интереси на дванадесетте държави членки вече е толкова значителна, че за много от тях Русия вече не е най-важният партньор. Дори най-близките съюзници на Кремъл като Беларус и Армения вече търсят по-широки алтернативи, след като ОНД не успява вече девет години да реализира нито един сериозен проект с интеграционен ефект. Провалът на поддържаните от Москва режими разколебава обкръжението. Всички знаят, че Русия не може да се държи в „близко зарубежье“ по начин, различен от този у дома. Поради тази причина най-вероятно в бъдеще Кремъл ще се ориентира не към ОНД като цяло, а към отделни държави, с които би могъл да постигне реален успех. Импулсът от високите печалби от износа на ресурси обаче ще направи Русия още по-активна на глобалната сцена.

• В глобален контекст Русия сътрудничи в борбата срещу тероризма и допринася много за нормалното осигуряване на действията на НАТО в Афганистан. Позицията на Русия по въпросите на контрола над ядреното оръжие е принципно правилна и трябва да помогне здравият разум в тази изключително важна сфера на сигурността да се завърне. Русия поддържа решението за двете държави в конфликта между Израел и Палестина и безспорно има и може да има важен принос в стабилизиранието на Близкия изток.

• Русия обаче вероятно ще продължи да работи за задълбочаване на проблемите на САЩ в ислямския свят и Азия. С речите и действията си президентът Вл. Путин дава да се разбере, че Русия няма да играе само поддържаща роля при решаването на ключовите световни проблеми. Позицията на Москва по Иран и Сирия е точно толкова неприемлива за САЩ, колкото и позицията на САЩ по Грузия и Украйна за Русия. Русия ще се опитва да ограничава американското глобално проникване, където е възможно, очаквайки още по-благоприятна ситуация и появата на силен стратегически съюзник.

4. Усилващи фактори.

- Затрудненията на САЩ в Ирак и Афганистан.
- Наличие на заинтересовани държави от пряко военно сътрудничество с Русия в Централна Азия и на Кавказ.
- Нежелание или невъзможност на отделни държави със значителни военни амбиции да купуват оръжие и военни технологии от САЩ.
- Увеличаване на цените на петрола и газта с над 25%.
- Нагласите на мнозинството от руското население по-скоро да поддържат политиката на твърда ръка и на държавните монополи, отколкото политиката на демократични и икономически реформи.

5. Отслабващи фактори.

- Персонален режим на управление.
- Вътрешна икономическа, инфраструктурна и управленска изостаналост.
- Използване на печалбите от износа на петрол и газ предимно за възстановяване на военния потенциал и ревизия на геополитическата ситуация.
- Липса на привлекателен модел, около който доброволно и по взаимна целесъобразност да се реализира руски интеграционен проект.
- Ограничена ефективност на конвенционалните въоръжени сили.
- Наборна армия.
- Непълно интегриране на страната в световната финансова система.
- Негативни исторически асоциации у потенциални съюзници и партньори.
- Реално влияние върху международната политика на сигурност единствено чрез Съвета за сигурност на ООН.

6. Времеви хоризонт. Основните характеристики в поведението на Русия ще останат устойчиви в перспективата на 2025 г. Комбинацията от вътрешна политическа и икономическа слабост и свръхамбициозни скъпоструващи цели в силовия аспект на сигурността ще се съхрани.

7. Фактори и индикатори на възможна промяна до 2025 г.

- Успех или провал в привличането на Украйна и Грузия към руската орбита.
- Постигане на прогрес или провал на нови преговори по установяване на контрол над ядрените технологии и оръжия.
- Развитие или провал на Шанхайската организация за сътрудничество като нов военен съюз.
- Налагане на руското решение по казуса Молдова–Приднестровие.
- Установяване на пълен контрол върху експорта на петрол и газ от района на Каспийско море.
- Установяване на *de facto* политически и икономически контрол над държавите, които внасят петрол и газ изключително от/или чрез Русия.
- Постигане на прекратяване по-нататъшното разширяване на НАТО и ЕС в зоната на непосредствените руски интереси или провал на политиката на възпиране на разширяванията.

8. Конфликтност: Конфликтността в бъдещото поведение на Русия на международната сцена идва най-вече от бързо възстановяващия се манталитет да се съревновава със САЩ навсякъде и по всички възможни въпроси. Поради това Кремъл често пропуска регионалните геополитически изменения в техния мрежови контекст и реагира противоречиво и дори конфликтно.

През периода до 2025 г. основните въпроси, по които Русия има несъвпадащи интереси с България и нейните съюзници, са Балканите, Южен Кавказ, Приднестровието, изграждането на европейски елементи на американската ПРО, разпространението на ядрени и ракетни технологии.

В този период противоречията на Русия със Запада ще затрудняват провеждането на операции за поддържане на мира и нови антитерористични операции в зоната на руските интереси.

Индикатори за намеренията на Русия в международен политико-военен контекст в зоната на националните интереси на сигурност биха били възстановяването на руското военноморско присъствие в Средиземно море, иницирането на програми за военно партньорство алтернативни на тези на НАТО, и други.

9. Алтернативни развития.

- Русия се развива като авторитарна държава със силна централизация на властта и стратегическите отрасли на икономиката и настъпателна външна политика.
- Русия се развива по концепцията за „суверенната демокрация“, но в икономическо и политическо отношение сътрудничи със Запада по основните въпроси на глобалните отношения.
- Авторитаризмът в политическото управление и държавния контрол над икономиката, политиката на ограничаване на пазарната инициатива и чуждите инвестиции и опитите за протекционизъм на руския пазар превръщат страната в маргинален фактор на глобалната сцена.

- Демократичната тенденция и отворената икономическа система вземат връх в развитието на Русия и тя се превръща в реална „европейска сила“.

8.6. „ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ПРОБЛЕМИТЕ“

1. **Наименование:** „Глобализация“.

2. **Зона на основно проявление:** Глобална.

3. **Описание:** Глобализацията ще продължи да влияе фундаментално върху международния и националния аспект на сигурността. С помощта на високите технологии светът става все по-обвързан в областите на политиката, икономиката, сигурността и културата. Глобализацията прави стратегическата среда по-комплексна и динамична – сложните процеси на развитие на отделните нации и цивилизации, за които в аграрната и индустриалната епоха са били необходими десетилетия и столетия, в бъдеще ще протичат за години.

По каналите на глобализацията протичат както възможности, така и рискове и заплахи. Тяхната комплексност се увеличава с увеличаване на броя на границите и континентите, които даден процес преодолява. Повишава се и комплексността на средствата, с които тези рискове и заплахи могат да бъдат отразени. Стратегическите средства се преплитат с тактически, военните – с цивилни.

Отразяването на заплахите до навлизане в зоната на националните интереси се превръща в принципна функция на политиката на сигурност, защото веднъж проникнали те много трудно могат да бъдат отделени от живота и дейността на хората.

Благодарение на глобализацията локалните и регионалните конфликти все повече ще се превръщат в глобални проблеми.

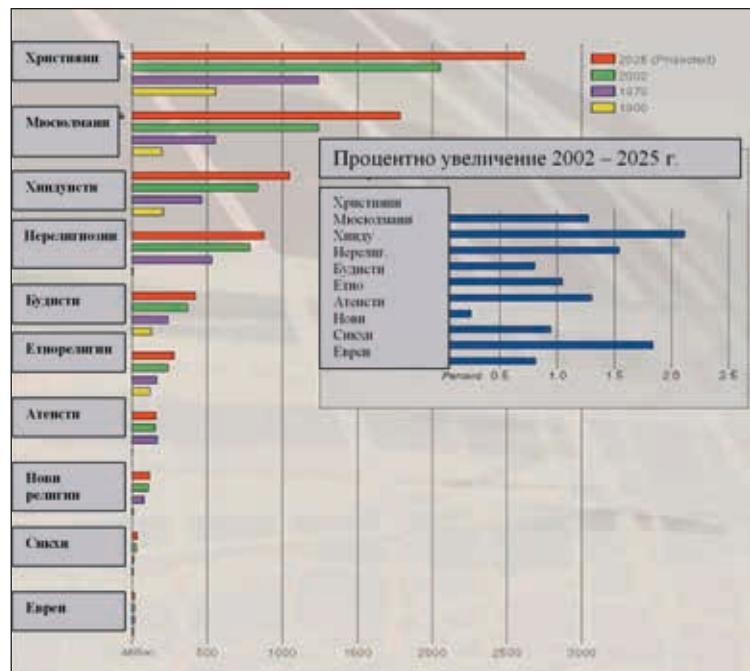
Развитието на обществата, особено в демократично-либералните, все по-силно ще определя начините, по които въоръжените сили ще се използват и дори ще водят военните операции.

Глобализацията предполага преимуществено асиметрични форми на военни и въоръжени действия, осъществявани от държави или неформални организации.

• **Ислямски фундаментализъм и стратегически тероризъм**

Политически радикалните и войнстващи ислямистки идеи и техните носители, които предизвикаха най-значимите сътресения в трансатлантическата сигурност и в отношенията между съюзниците, са носители на реална, дългосрочна и комплексна заплаха за евроатлантическия социум. Голямото предизвикателство на близките години е да се прецени правилно, дали това, което западните държави имат като най-силно свое оръжие – конституциите, които прокламират демокрация и граждански права за всички, толерантност към религиите и поведението на хора с различни традиции, – е адекватно на терористичния, идеологизиран и икономизиран арсенал за натиск на радикалните ислямистки режими и транснационални неформални структури.

Или Западът трябва да преосмисли как да използва по-решилелно и резултатно огромния

си политически, дипломатически, икономически, информационен и военен потенциал. До сегашният успех на ислямистите да разединят и дори да противопоставят демократичните държави е стратегически риск.

Масовото политизиране на исляма е стратегическа заплаха. Огромна част от парите, които държавите с доминиращо мюсюлманско население получават за природните си богатства, не отиват за създаване на „потребителски общества“, развитие на инфраструктурата, социалния и културния живот.

Поне 100 млрд. щ.д. годишно се дават за борба срещу „Запада“. При такива пари, които се дават за радикализиране на исляма, шансът на умерените и мирните мюсюлмани не е голям. Засега няма доказателства нито, че те ще вземат връх над радикалите, нито че радикалите ще се превърнат в умерени. Поради това мащабът на заплахата се увеличава от възможността в бъдеще радикалите успешно да атакуват умерените в самите мюсюлмански държави и да открият пътя към мечтания световен халифат.

Агресивното поведение на радикалните ислямисти не е функция на политиките на Запада. Въвличането на демократичните държави в кризите в Близкия изток, Азия и Африка не може да бъде мотив за свещена война. Практически те отричат всичко, създадено от демократичния свят. Но бидейки в Европа, умело се възползват от човешките и гражданските си права за постигане на деструктивните си цели и по този начин размиват границата между жертви и виновници.

За Европа ислямът се превръща във фактор за сигурността и просперитета. От една страна, милиони мюсюлмани са неотделима част от европейските общества, участвайки равнопоставено в икономическото развитие и управлението и придавайки социална и културна пестрота на континента. Това са тази част от мюсюлманите, която изповядва исляма като мирна и толерантна религия по целия свят.

Всяка година около 17 000 европейци приемат исляма, като над 80% от тях са били християни преди това.

От друга страна, съществува неотклонно нарастващ сентимент в мюсюлманския свят, включително в Европа, който е враждебен на либералния начин на живот и християнството. Това са тази част от мюсюлманите по света, която се поддава на политизирането на исляма и на превръщането му в мотив за тероризъм и нетърпимост.

България като страна, намираща се на границата между цивилизациите, следва да защитава позицията, че диалогът между културите и религиозната толерантност не означава поведение „50 на 50“. Нашите ценности, убеждения и начин на живот не могат да бъдат поставяни на изпитание от други идеологии и практики. Това се отнася до облика на градовете и селата, до знанието и ползването на български език и до социалното общуване. Не трябва да се създава впечатлението, че толерантността е резултат от политическа и обществена слабост – терористичните мрежи се интересуват преди всичко от общества, които проявяват слабост.

• Демография

Населението на света се увеличава с намаляваща тенденция от 1.3% годишно през 2000 г. до около 1,0% през 2015 г. Но въпреки това към 2015 г. населението се очаква да достигне 7,2 млрд, а към 2025 г. – 8 млрд души. Повече от 95% от прираста на населението обаче ще се пада на развиващите се страни, като огромна част от тях ще живеят градска среда.

Големите държави с очертаващи се най-високи темпове на прираст на населението през следващото поколение са Пакистан, ДР Конго и Нигерия – между 6 и 7% абсолютен прираст годишно.

В района на Европа, Евразия и Северна Азия обаче общата тенденция е негативна – между Япония и Испания населението като правило ще намалява и ще застарява. Емиграцията на началния етап ще бъде привлечена повече от Северна Америка, Австралия и Нова Зеландия, които ще поддържат прираст от около 1% годишно.

В зоната на непосредствените интереси на сигурност на България прогнозите към същия период са населението в повечето страни да намалява с около 10% за 20 години, с изключение на Турция, където прирастът за периода 2005–15 г. ще бъде около 15%.

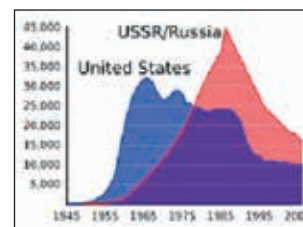
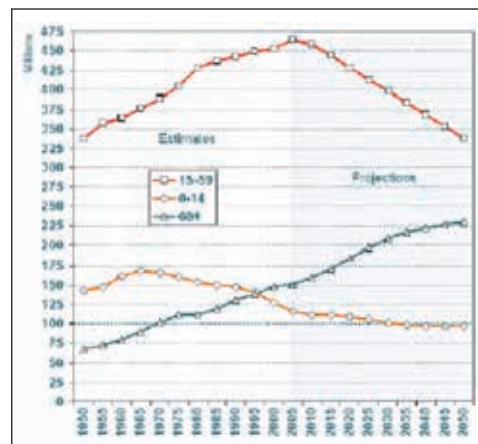
В същото време на юг се оформя пояс от свръх бърз демографски прираст, който повечето от местните правителства не могат или не желаят да балансират с икономически и социални развиятия.

Пакистан вече е с по-многобройно население от Русия и към 2015 г. се очаква да достигне 195 млн., докато към същия период руснаците ще намалеят до 130–135 млн. Прирастът на млади хора се концентрира в Централна Африка, някои държави от Латинска Америка и Западна Азия. Техният конфликтен потенциал се умножава, когато се сблъскат с безработицата и попаднат сред типичните за тези региони социални и етно-религиозни проблеми. Мощният демографски натиск от юг на север изглежда неизбежен в перспективата на следващите три-четири десетилетия. Изчерпването на основните петролни ресурси към средата на века е възможно да предизвика масово преселение към рядко населени територии с повече или по-малко развита индустриална инфраструктура. От гледна точка на военните задачи използването на ВС при необходимост от контрол на масова миграция изглежда много вероятно.

Устойчива тенденция ще бъде концентрирането на населението в урбанизирани райони – над 50% и мегаполиси с 10 и повече милиона граждани – над 400 млн. души.

Демографският свръх прираст представлява най-сериозен проблем в държави, правителствата (диктаторите) на които не са в състояние или преднамерено не желаят да балансират прираста на населението с икономическо развитие, където младите хора се радикализират с популистки тези и където религията е политизирана до крайност. В зоната на националните интереси на България най-значителни и значими са демографските тенденции на населението от албанския и турския етнос.

От гледна точка на военните задачи операциите в градска среда ще се превърнат в едни от основните. Демографският дефицит в повечето от европейските държави от НАТО ще се превърне в проблем при попълването на въоръжените сили с личен състав.

• Ракетно-ядрено оръжие и противоракетна отбрана

Ракетно оръжие

От времето на първите германски атаки с V2 срещу Великобритания през Втората световна война въпросът за противоракетната отбрана е неотменен елемент на стратегическото планиране. Шестдесет години по-късно ракетната заплаха е отново актуална. През 1998 г. НДР Корея изстреля първата си балистическа ракета с далечен обseg на действие „Таепо Донг-1“. Постижението е стратегическо, защото показва, че е възможно остарялата технология на съветските ракети „Скъд“ да бъде усъвършенствана до такава степен, че да превърне една оперативно-тактическа ракета в стратегическо оръжие. Изводът е еднозначен – ако това може да го постигне НДР Корея през 1998 г., то след 50 години всяка държава, която поиска, ще може да го направи. В условията на глобална информационна среда и икономика няма технология, която да може да бъде скрита от този, който много желае да я получи.

Договорът за неразпространение на ядрено оръжие от 1968 г. беше ефективен ориентиращ до средата на 80-те години от миналия век. Днес разпространението по хоризонтала е реалност. Тоталната превенция вече е невъзможна. Договорите за неразпространение се спазват само от тези държави, които нямат намерения да се съревновават със Запада. Вертикалното разпространение се провокира от двойки държави с изострени до крайност отношения като Индия и Пакистан, Иран и Израел, НДР Корея и САЩ.

Принципен проблем е не толкова в сдобиването с атомно оръжие от отделни държави, а в опасността терористични и други неправителствени фактори да получат достъп.

Вероятността в бъдеще да бъдат използвани ракетно-ядрени оръжия е по-голяма, отколкото през време на Студената война. С изключение на Русия и ядрените страни от НАТО, всички останали държави не притежават комплекси от системи за стратегическо техническо разузнаване, целеразпределение, верификация, насочване и контрол, което повишава опасността от погрешно насочване или несанкционирано използване.

В света има 32 държави, които притежават някакви балистически ракети. В момента с ракети от целия спектър, включително и със стратегически обхват (над 5500 км), разполагат САЩ, Русия, Франция, Великобритания, Китай и НДР Корея. С ракети със среден обseg (над 3000 км) са въоръжени още Индия и вероятно Иран. В списъка на страните, притежаващи ракети с обхват 1000–3000 км, влизат още Израел, Пакистан, Саудитска Арабия, Иран.

Атомно оръжие

В света има 20 държави, които са декларирали или не са, че притежават някакви оръжия за масово поразяване. Сред тях с ядрени арсенали са следните:

Държави	Стратегически	Тактически	Общо
Китай	250	120	370
Пакистан	24–48	?	24–48
Индия	60	+	60+
Израел	120–200	+	120–200 +
Франция	350	-	350
Великобритания	180	5	185
САЩ	8646	2010	10 656
Русия	≈ 6000	≈ 4000	≈ 10 000

Противоракетна отбрана

Една от тезите е, че поради наличието на радикални режими и безконтролно разпространение на ракетни технологии въпросът за изграждане на интегрирана система за ПРО на Америка и Европа е на дневен ред. Другата е, че ракетно-ядрената заплаха е пресилена и изграждането на активна ПРО само ще ускори дестабилизирането на обстановката в света.

Националната система за ПРО на САЩ е планирана да защитава територията на страната от междуконтинентални ракети на възходящата фаза от тяхната траектория. В момента се изграждат два комплекса от съоръжения за прехващане и унищожаване на териториите на Калифорния и Аляска. Третият трябва да бъде в Полша и Чехия – единственият извън територията на САЩ и в Европа. Че те са фокусирани върху потенциални заплахи от Иран, както твърди администрацията на САЩ, е принципно вярно – като се отчете земният овал, траекториите на евентуални ракетни удари в посока САЩ преминават точно през Централна Европа. Но дали това е единственото им предназначение (в бъдеще) е трудно да се установи. Това обаче не е толкова важно в стратегическа перспектива – ракетните технологии се разпространяват и усъвършенстват и след десетилетия заплахата може да дойде от съвършено неподозирани направления.

Въпреки че двата проекта са предназначени да посрещат различни по характер заплахи, ако бъдат поставени в единна система за С4, те ще бъдат ефективни срещу заплахи от широк спектър. Още повече че в съвременни условия разликите между стратегическо, оперативно и тактическо равнище на заплахите стават все по-условни. Разчетите показват, че пълното интегриране на двете системи би струвало около 1 млрд. щ. д. през следващите 25 години. Правителството на САЩ заявява готовност да плати за инсталациите в Европа, така че за останалите членове на НАТО ще останат разходите за свързване на националните си системи с центъра за управление.

Принципният въпрос тогава остава кой ще контролира командната система (президентът на САЩ или главнокомандващият силите на НАТО в Европа) и чии „правила за действие“ ще се прилагат при задействане на системата.

• **Стратегически ресурси**

• **Енергия**

Глобалната икономика продължава да бъде тотално зависима от енергията, добивана от петрол и газ. В перспективата на 2025 г. се очертават сериозни промени не толкова в географията на добива, колкото в географията на консумацията на петрол и газ. Критична ситуация обаче в тази времева рамка е малко вероятно да настъпи – световните резервоари са все още по-скоро пълни, отколкото празни – до 60–80% от петрола е все още в земните недра. Това, което със сигурност подлежи на дълбока промяна, са отношенията между производители и потребители на петрол и газ, които бяха установени след Втората световна война (ВСВ). Механизмите за регулиране на производството и цените на пазара вече не работят по предишния начин и вероятно ще бъдат напълно реструктурирани в бъдеще.

Тенденции. До около 2025 г. консумацията на енергия в развиващите се страни ще превиши тази в индустриализираните държави. Тази тенденция ще въздейства пряко върху международната сигурност, защото е свързана с отговорите на въпроси като: какви форми на енергия ще използват – „мръсни“ въглища, „чист“ газ или „опасна“ ядрена енергия, откъде ще се извършват доставките и по какъв начин ще се осъществява транспортът, толкова бързо развитие ще доведе ли до политическа, икономическа и военна конкуренция за осигуряване на доставки и как всичко това ще се отрази на глобалните отношения между Севера и Юга, Изтока и Запада от гледна точка на конфликтността.

Геополитика на петрола. Четири държави контролират над 70% от доказаните залежи на петрол в света – Саудитска Арабия, Ирак, Иран и Русия. В перспективата на 2025 г. хи-

потетично световен производител №1 ще бъде Ирак (при постигане на вътрешна стабилност и сериозни инвестиции в петролодобивната и преносната система).

В периода до 2025 г. зависимостта на Европа от петрола, добиван в страните от Персийския залив, ще се запази на настоящето равнище. Зависимостта на Азия от петрола на Залива ще нарасне драматично. Новите големи консуматори – Китай и Индия – вече насочват инвестиции за разработване на нови петролни залежи в Западна Африка, Централна и Югоизточна Азия. Вносът на петрол от САЩ ще продължи да се увеличава (в момента е около 57% от потребностите), но с по-забавен темп

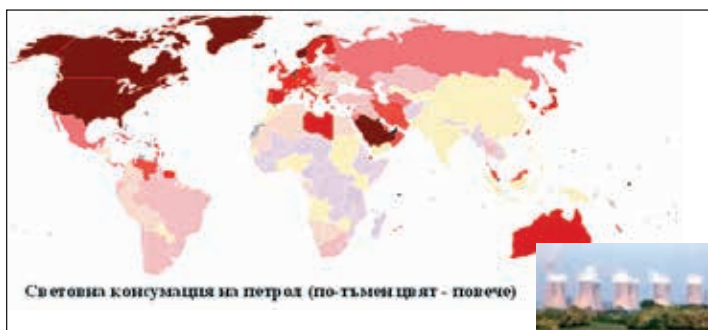
(основните доставчици на САЩ по ред на обемите са Канада, Саудитска Арабия, Венецуела, Мексико, Нигерия – тези страни предоставят 62% от вноса). Русия произвежда до около 8 мбд, но в миналото е достигала до 11,5 мбд (1988 г.). Достигането отново до такива обеми изисква мащабни инвестиции, които могат да бъдат осигурени в близко бъдеще само от чужбина.

Употребата на газ ще се удвои до 2025 г., но процесът ще изисква сериозни инвестиции. Русия притежава около 32% от световните залежи на природен газ и е най-големият производител и износител. Европа е основният вносител на руски газ, който съставлява над 30% от потребностите. Доскоро СССР и Русия никога не си бяха позволявали да използват този факт като политически аргумент в отношенията си с Европа и Запада като цяло. В последно време обаче президентът Вл. Путин няколко пъти предупреди Европа, че доставките ще бъдат поставени под въпрос, ако Русия не бъде третирана като равноправен партньор в бъдещи политически, икономически и на сигурност процеси.

Натискът може да се засили, когато влязат в действие тръбите към Китай и евентуално Япония и Корея и Русия си осигури алтернативни консуматори за своя експорт. Въпреки това Европа вероятно няма да се стреми да намалява радикално тази зависимост; вместо това вниманието на ЕС ще бъде съсредоточено върху управлението на риска, свързан с доставките от Русия.

Каспийско море и Централна Азия не могат да се превърнат в алтернатива нито на Персийския залив, нито дори на Северно море, но имат капацитет от 5 –6 мбд и в перспективата на 2025 г. ще доставят до 3–3,5% от световната консумация на петрол. Количествата обаче са достатъчни за тези държави, които търсят варианти за диверсификация на източниците. Съществува също така възможност в бъдеще Русия, Казахстан и Азербайджан да се превърнат в картел, който да конкурира (ограничено) ОПЕК.

Транспортиране на петрол. Танкерите, превозващи големи количества петрол, са сред най-уязвимите цели за терористични атаки (напр. през 2002 г. френският супертанкер *Limburg* беше атакуван с

лодка с експлозивни край бреговете на Йемен). Повечето от морските трасета на петрола минава през тесни проливи: 80% от петрола, добиван в Персийския залив, се превозва през Ормузкия пролив (17 млн. барела дневно[мбд]), през Бабелмандебския пролив (3 мбд) или през Суецкия канал (3.8 мбд). Други 11,7 мбд преминават през пролива Малака и 3,1 мбд през Босфора и Дарданелите. Всички тези маршрути са силно уязвими за терористични и пиратски атаки, както и за военни операции при вътрешни или регионални военни конфликти.

Геополитика на ядрената енергетика. Атомните централи са стратегически обекти №1 както от гледна точка на борбата срещу тероризма, така и при конвенционални военни конфликти и локални етно-конфесионални кризи. Особено тези, които се намират на гранични реки между две държави. В същото време около 50% от горивото, използвано в атомната енергетика на САЩ, се внася от Русия. Част от това гориво се произвежда чрез конверсия на ядрени бойни глави (досега еквивалентът е на 5490 бойни глави). Другата част ще се произвежда от уран, който предстои да се внася от Австралия.

Възстановими източници. По преценки на Shell енергията от възстановими източници е в състояние да задоволи потребностите на 10 млрд души в света. Реално влиянието им върху дела на традиционните източници няма да се увеличи значително поне до 2025 г. – вятърните централи изискват огромни площи, използването на биомаса се компрометира от милионите гладуващи по света, слънчевата енергия е трудна за акумулиране, а всички заедно ще изискват нови преносни системи.

В съвременната история има два типа примери на използване на петрола и газта като средство за оказване на политически натиск – ембаргото на арабските страни производители на петрол от 1973 г. и спирането на доставките на газ от Русия за Украйна през 2006 г., която пък от своя страна спря газта за Западна Европа. Петролът и газта ще бъдат източник на висок риск за военен конфликт, защото в почти 90% от случаите в света компаниите, добиващи и изнасящи петрол, са държавни. В перспективата на 2025 г. политиката на енергийна сигурност на Запада със сигурност ще придобие ясни очертания; ролята на въоръжените сили обаче вероятно ще бъде ограничена, особено когато става въпрос за ядрени държави като Русия и Иран.

Вода

Към 2025 г. почти 3 млрд души ще живеят в държави, които разполагат с по-малко от определеното като критично количество от 1700 кубометра вода (главно за пиене, индустриални цели, селско стопанство и поддържане на градовете) годишно на глава от населението. Най-застрашените райони са Африка, широкият Близък изток, Южна Азия и Северен Китай. В тези райони повече от 80% от водата се използва за напояване, такова равнище вероятно няма да може да бъде поддържано и в перспектива мелиоративното селско стопанство ще бъде значително съкратено.

В съвременната история водата е била повод за международни проблеми, но никога – източник на военен конфликт. По-скоро около решаването на проблемите с водата се е развивало регионално и широко международно сътрудничество. В бъдеще обаче е възможно конфликтността на проблема с водата да се повиши. В зоната на националните интереси най-значителни са иригационните проекти на Турция на реките Тигър и Ефрат, които пък са жизненоважни за Сирия и Ирак.

• Икономика

Глобалната икономика има положителни перспективи през следващите десетилетия. Очакванията към 2015–25 г. да се повтори икономическият бум от началото на 70-те години на миналия век се основат на наличието на достатъчно много развиващи се иконо-

мики, сред които Китай, Индия, Бразилия, Египет, Източна Европа и Югоизточна Азия са най-значими. Основните фактори, които ще формират тази тенденция, са:

– Политическият и общественят натиск за по-висок стандарт на живот, базиращ се на увеличаващата се в световен мащаб средна класа (в момента около 2 млрд души);

– Подобряване на икономическата политика на правителствата, която благодарение на глобализацията намира адаптируеми решения на местните проблеми; сред най-важните инструменти ще бъдат намаляването на инфлацията в огромна част от страните в света и гъвкавото управление на валутните курсове;

– Увеличаване на обемите на търговията и инвестициите поради падането на голяма част от протекционистките и изолационистки практики; съпротивата на отделни нации и правителства към по-нататъшно либерализиране на търговията и движението на инвестиционни капитали няма да промени тази тенденция;

– Имплементирането на информационните технологии в производството, услугите, рекламата и мениджмънта ще дава изключителни преимущества, но само на тези общества и правителства, които са в състояние да утилизират достатъчно широко и дълбоко информационните технологии;

– Драматично ще се увеличава частният сектор, особено в развиващите се икономики, които изповядват демократично или поне по-свободно политическо управление.

В зоната на националните интереси на България темповете на икономическо развитие ще продължат да зависят от състоя-

нието на сигурността общо в региона и в отделните държави. Факторът „секюритизация“ на политическите и социалните практики ще оказва определящо въздействие върху политическите решения по икономическите въпроси. Тя ще се провокира от:

– Общото недоверие към политиците, увеличаващите се антипартийни sentimentи и повсеместното търсене на силната ръка в управлението;

– Разминаването в дневния ред на политиците и населението;

– Бързо увеличаващите се разходи на политиката, които се покриват изключително чрез корупция;

– Отсъствието на ясна отговорност на политиците за благосъстоянието и просперитета на хората.

От гледна точка на конфликтността най-важните характеристики на икономиката, които ѝ се придават от глобализираната среда, са:

– Турбуленцията в една икономика неизбежно ще засяга редица други;

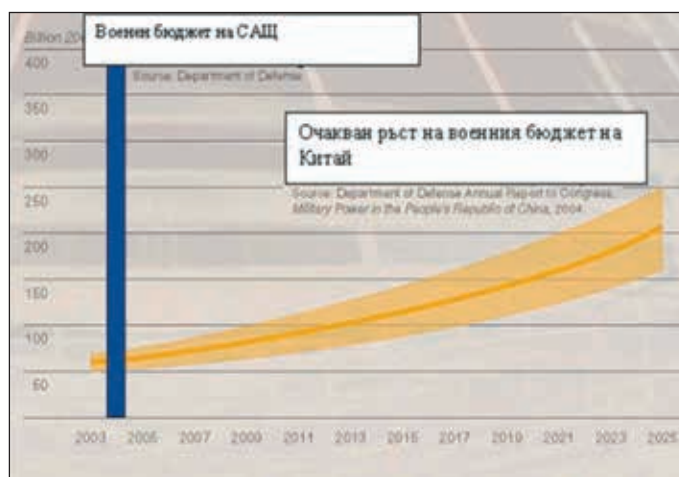
– Споровете по икономическите правила ще предизвикват глобално напрежение;

– Бързото натрупване на БВП при положение, че политическата система не е „утвър-

дена демокрация“, а обществото не е „консуматорски ориентирано“, позволява на правителствата да отделят значителни средства за отбрана, преди да са удовлетворили очакванията на населението за по-висок жизнен стандарт;

– Присъединяването на отделни държави към международни търговски и други споразумения и организации ще бъде лост за въздействие върху тяхната вътрешна политика;

– Малките и зле управляваните икономики ще бъдат много по-уязвими в сравнение с времената преди глобализацията.

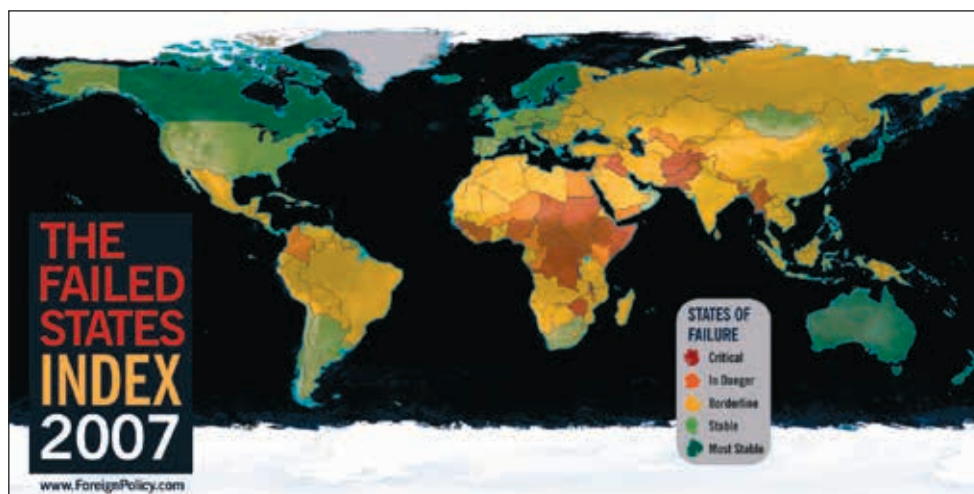

В бъдеще финансовите кризи и съпътстващите ги социално-политически и икономически последици няма да изчезнат, но тяхната амплитуда ще се намали. Глобалният капацитет за реагиране на кризи ще се увеличава.

• **Управление**

Държавата ще продължи да бъде най-важната форма на организиране на политическия, икономическия и обществения живот и сигурността. В перспективата на 2015 г. качеството на държавното управление ще се превърне в масов измерител на националния просперитет и стабилност. При това държавните власти в отделните страни ще бъдат изправени пред два общи основни проблема: как да посрещнат предизвикателствата на глобализацията и как да отговорят на непрекъснато нарастващата роля на гражданите в държавното управление.

Основните елементи на глобализацията – свободно и масово движение на информация, капитали, стоки, услуги и хора и дифузията на власт и политическа сила към неправителствени субекти – ще предизвикат правителствата да вземат трудни, нестандартни и невиджани досега решения. Глобализацията е такъв феномен, че дали едно правителство ще има стратегия към нея или не, последиците за управлението и населението са еднакво значими. Смисълът на такава стратегия е да определи дали една държава и нацията ще участват в глобализиращите се отношения само като „пазар на всичко от целия свят“, или ще бъдат производители на стоки и услуги за целия свят, използвайки глобалните канали за трансфер на „ноу-хау“ технологии, акумулиране на ресурси и намиране на ниши.

Във всички случаи глобализацията ще определи положението на дадена държава като активен участник в международното сътрудничество или като отчаян производител на протекционистки мерки.

Нови феномени на управлението ще бъдат неправителствените субекти от комерсиалния, некомерсиалния, криминогенния и религиозния сектор. Успешните правителства ще си взаимодействат с положителните от тях и ще неутрализират деструктивните. Държавите с провалено или античовечно управление ще използват някои от тях за целите си, а останалите ще репресират. Поради глобализацията репресирането на и злоупотребата с неправителствените субекти ще имат ярък международен и дори глобален отзвук и отговор.

Бизнесът ще се разраства през следващите десетилетия. Разрастващият се бизнес ще принуждава правителствата да правят реформи и да бъдат по-прозрачни. Успешните правителства ще правят реформи. Неуспешните – ще създават бариери, ще провеждат псевдосоциална политика на стабилност, като извършват национализация на сектори и дори отрасли и така ще манипулират живота на хората. Многонационалните компании и националните компании с международна дейност ще се превърнат в един от главните фактори на регионалното сътрудничество. Глобалните мрежи ще позволят малки фирми да работят като корпорации, без *de facto* да са такива.

Неправителствените организации с нестопанска цел, национални и международни, ще се развиват и разрастват. Значението им за политически и други решения ще се изравни с това на държави и държавни организации. Секторът ще се превърне в основен източник на идеи и алтернативни решения на политически, икономически, на сигурността и други проблеми. Те могат да бъдат партньори или конкурент на правителствените институции и бизнеса, но във всеки случай ще ги принуждават да бъдат по-прозрачни и отговорни. От което пък следва, че самите те трябва да следват определен кодекс на поведение.

Криминалните организации и международни мрежи са и ще продължат да бъдат тъмната страна на глобализацията. Основните сред тях, базирани в Северна Америка, Колумбия, Западна Европа, Израел, Нигерия, Русия и Китай, ще развият потенциала си и ще

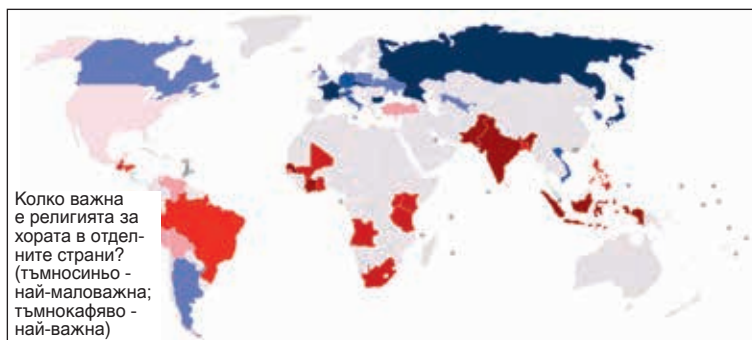

усъвършенстват дейностите си, изучавайки и адаптирайки се към каналите на глобализацията. Взаимодействието между тях ще бъде също толкова вероятно, колкото и тоталната война. Най-опасната роля на тези мрежи ще бъде неизбежното им взаимодействие с терористи и с купувачи на ядрени оръжия и други средства за масово унищожение. Криминалните организации, включително международните, ще се стремят да си създават благоприятна среда, прониквайки в местните политически среди и правителствата на държавите, където имат интереси.

В зоната на националните интереси на България с най-значителен потенциал са руските, украинските и сръбските криминални структури.

Религиозните организации се очертават като един от феномените на XXI век. Тяхната роля нараства както за живота на обществата, така и с разпространението на глобализацията. Причината за първото е в компрометирането на някои от основните политически идеи на миналия век и възникването на вакуум в обществените убеждения и мотивации.

Разширяването на гражданските свободи и разширяването на възможностите за общуване чрез интернет, телевизия и електронни комуникации предоставя на религиозните водачи и организации неограничени възможности за дейности и въздействия. Политизирането на религията и религиозната дейност е след най-големите заплахи на следващите десетилетия. Сблъсъкът на

цивилизационна основа е правдоподобно развитие през следващите десетилетия. В международен план глобализацията предоставя възможност на религиозните организации да достигат лесно до диаспората и икономическата емиграция. При деструктивни нагласи от тази симбиоза произлизат международни терористи и масови убийци.

4. Усилващи фактори:

- Отстояване на лидерската роля на САЩ и консолидиране на Запада чрез балансиране на интересите и политиката;
- Подавяващ успех в борбата срещу глобализирания тероризъм;
- Стратегическо партньорство на Русия със Запада;
- Разрешаване на „замразените конфликти“ в периферията на Европа;
- Стабилизиране на обстановката в страните, производителки на петрол и газ;
- Успешно усвояване на информационните технологии от повече страни в света;
- Успешна и ускорена реформа на ООН.

5. Отслабващи фактори:

- Неспособност на развиващите се икономики да се възползват от глобализацията за високотехнологична индустриализация;
- Неспособност на Европа да управлява демографската ситуация;

- Русия не допуска чужди инвестиции в газово и петролодобивния отрасъл;
- Трайни затруднения на американската икономика.

6. Времеви хоризонт: Основните тенденции в демографията, енергетиката, глобалните инвестиции и повечето от процесите, започнали след края на Студената война и появата на глобалния тероризъм, ще се проявят отчетливо към края на периода.

7. Фактори и индикатори на възможна промяна до 2025 г.:

- Разбиване на Ал Кайда;
- Колапс на ислямския режим в Иран;
- Постигане на мир в Близкия изток, Ирак и/или Афганистан;
- Световна криза на цените на петрола и газта;
- Финансова криза в Китай;
- Колапс на държавния дефицит на САЩ;
- Рязко забавяне на темповете на нарастване на БВП на Китай и Индия;
- Приемане на Русия в СТО;
- Регионален военен конфликт между държави, притежаващи ОМП.

8. Алтернативни развития:

- Стимулиращата или „позитивна“ глобализация води до трансфер на съвременни технологии и производства и свързаните с процеса инвестиции и образование към по-слабо развитите страни, с което, освен всичко друго, се намалява податливостта на местните общества на политическия популизъм и религиозния фанатизъм.

- Противопоставящата или „негативна“ глобализация превръща по-бедните и неразвити държави в пазар на евтини и нискотехнологични стоки, изчерпва техните финансови ресурси и води до „изтичане“ на младото и образовано поколение.

- Глобализацията неизбежно дава възможност на един държави да напреднат по-бързо от други и така да се обособят регионални лидери, които започват да формират свои интеграционни проекти и обособяват зони на влияние.

* * *

Анализът на основните характеристики е извършен чрез комбинация от експертни обсъждания и компютърно подпомагани морфологичен и системен анализ. При това за всяка основна характеристика експертите определят основните движещи сили, обмислят възможните ключови събития, процеси и тенденции, изработват визия за това, какви развития ще настъпят и как конкретното развитие ще влияе на общата картина (сценария), синтезират ограничен брой „алтернативи“, които най-пълно (от гледна точка на поставената задача) описват възможните развития на характеристиката (Приложение 3).

9. КОНТЕКСТНИ СЦЕНАРИИ

Задачата да се опише картината на бъдещето през 2025 г., която успешно да служи за планиране и управление на националната сигурност и отбраната на страната, се определя от три характерни особености на обследвания отрязък от време:

- Процесите протичат еднакво динамично „отгоре – надолу“, т.е. от световния ред към регионалните и националните проблеми, и „отдолу – нагоре“, т.е. от огромни маси от хора и техните неформални, религиозни, етнически и политически организации, имащи желание да променят статуквото на национално, регионално или глобално равнище.

- Стратегическата промяна се доминира от превръщане на недемократични страни в световни и регионални сили, радикални тълкувания на масови вероизповедания, агресивно-популистски политически идеи, глобализация на старите технологии за масово поразяване и от глобализация на живота, икономиката и ресурсите за тях.

- Стратегическата промяна от гледна точка на сигурността се състои в завръщането на фактора „сила“ в международните отношения на националните държави. Силата обаче вече не е монопол само на държавите. В редица случаи неформалните въоръжени сили се оказват по-силни от държавните, без дори да са масови; в други те се превръщат в държавотворен фактор.

Към 2025 г. тази промяна ще получи ясни очертания. Тогава първата вълна на „действия – реакции“, започнала с края на Студента война и първата проява на „стратегически терор“ на 11 септември 2001 г., ще е отминала и ще бъдат извлечени необходимите знания и уроци. В тази времева перспектива ще има осем доминиращи фактора, които ще определят картината в сферите на сигурността и военното дело:

- Възстановяване на консолидацията на либерално-демократичния алианс на основата на сближаване на позициите по характера на заплахите и относно необходимата стратегия на отговор;

- Решаване на нормативните проблеми в трансатлантическите отношения и институционалните в НАТО и ЕС и ускоряване на изграждането на универсални способности за водене на превантивна стратегия на срещу новите рискове и заплахи;

- Развитие на Китай като глобална икономическа суперсила с потенциал да се превърне и във военна суперсила;

- Развитие на Русия в посока към геополитически ревизионизъм чрез нарастващи военностратегически възможности и амбиции и настъпателна външна политика;

- Нови стратегически отношение между производители и потребители на енергоносители;

- Продължаване на радикализацията на „черните дупки“ в света, захранвани от бедност, демографски хаос, антихуманно държавно управление и политизиран, радикален и агресивен клир;

- Разпространението на технологии за масово унищожение и поразяване и на средствата за тяхната доставка.

Осмият фактор, но първи по значение, е самата България. През периода до 2025 г. ще се извърши най-важната и обемна част от работата по функционалното интегриране на България в ЕС и НАТО. Оправдателното „нов член“ ще отпадне. През това време обаче страната трябва да направи избор за това какъв точно член на западния алианс иска да бъде: дали иска да бъде „максимален бенифициент и минимален контрибутор“ или равностойно да споделя както придобивките, така и тежестите; дали изцяло ще отстъпим суверенитета върху националните интереси на колективните органи или ще заложим на типичната „национална самобитност“ и в доскоро мечтаната „колективна среда“ ще се съсредоточим предимно върху двустранните отношения на сигурност.

Сценариите на алтернативното бъдеще не дават преки отговори на тези въпроси. Те само очертават „полето“, в което отговорите могат да бъдат намерени. Контекстните сценарии поддържат решенията за стратегическо развитие на способностите и структурата на ВС, но не заменят самите решения. Сценариите дори не са прогноза. Те са фикция, формулирана от преценките и опита на конкретни експерти, използващи експертни методи на работа. Ние може би се намираме на прага на алтернативното бъдеще, но на кое точно ще зависи от развитието на основните характеристики, които вече бяха описани.

9.1. ВЪОБРАЖАЕМ СЦЕНАРИЙ „БАЛКАНИ ЗАВИНАГИ“

Това определено е песимистичен, но не катастрофичен сценарий за развитие на обстановката в зоната на непосредствените национални интереси на сигурност. Неговата логика е от типа „Игра с нулева сума“. Сценарият илюстрира как доминирането на ирационални идеологии и амбиции за доминиране, надмощие и власт над политическите и индивидуалните ценности създава конструкция от „победители“ и „губеци“. При това както всяка „победа“, така и всяка „загуба“ е източник на нова конфликтност в спиралата на насилието.

Сценарият предлага един правдоподобен пример за развития на основните характеристики на ситуацията на сигурност в региона, ако националистически, шовинистични и открито агресивни идеи и цели вземат връх в обществата от региона. Обезкуражаването на международната общност от многогодишните напразни усилия за стимулиране на регионална стабилност и прогрес е резултат от липсата на визия и воля у местните популистски лидери да поставят националните политики на основата на европейските демократични и общите хуманни ценности.

Сценарият илюстрира възможност за връщане на Балканите към цикъла на страха, насилието и регреса, независимо от „морковите и тоягите“ на международната общност.

В 2025 г. Западните Балкани са се превърнали в „черна дупка“ в сърцето на Европа. Надеждите, че 30 години след Дейтънското споразумение хората ще се уморят от противопоставяне, разделяне и насилие, не се оправдават. Точно обратното, напрежението в Косово, Македония и Босна и Херцеговина не отслабва, а общата ситуация в региона стагнира.

Развитие на основните характеристики

Почти десет години след операцията на НАТО срещу Сърбия и последвалото падане на режима на Сл. Милошевич, който беше основният, но далеч не единственият катализатор на войната срещу бившите сънародници, ситуацията в района на Западните Балкани се описва като процес на „стабилизация“, „демократизация“ и „европеизация“. Такава е гледната точка на Брюксел, защото държавите, членки на ЕС, поемат досегашната мисия на НАТО SFOR в Босна и Херцеговина и водещата роля в мироопазващата операция и програмите за възстановяване и развитие в Косово. В по-широк контекст обстановката включва също присъединяването на България и Румъния към ЕС с минимални временни ограничения, започването на преговори за членство с Турция, приемането на Хърватска като реален следващ член на Съюза и възприемането на Македония като потенциален. Вследствие на тези развития „двузъбата“ политика на ЕС към Балканите изглежда успешна. На фона на Западните Балкани държавите от ЕС имат най-реалната възможност да докажат както на самите себе си, така и на света, че Обща политика в областта на външните отношения и сигурността може да бъде постигната.

Тази положителна картина на обстановката и основните тенденции в региона обаче изглежда по различен начин от гледна точка, избрана някъде в планините между Прищина, Белград, Скопие, Сараево и Тирана. Европейските усилия в района на Западните Балкани, макар и принципно правилно построени, страдат от постепенна, но видима маргинализация за сметка на други приоритети с предимно вътрешен за Съюза характер. Политиката на ЕС е построена върху няколко погрешни допускания и практически заобикаля основните бели петна на картата, които са различни от статута на Косово и предаването на военнопръстъпниците на трибунала в Хага.

Допускането, известно с наименованието „Незавършен мир“ по доклада на Международната комисия за Балканите от 1996 г., е за това, че основните препятствия за демократичното развитие в региона са „наследството на войната, комунизма и историята“. На тази основа Комисията предлага международната стратегия да се съсредоточи върху из-

граждането на граждански общества в отделните нации, подкрепа за регионални и транс-етнически проекти, пренаписване на учебниците по история, гарантиране на свободни медии и т.н.

„Незавършеният мир“ оказва принципно въздействие върху подхода на международната общност към проблемите, особено на ЕС. Неговата парадигма е, че корените на политическите проблеми на Балканите са предимно етнополитически; т.е. свързани с два проблема – малцинства и национализъм. Поради това принципен приоритет трябва да бъде статутът на малцинствата, а основен партньор в проектите за развитие на демокрацията – неправителствените организации с международно финансиране и медиите с неправителствено такова.

Национализмът и ненационализмът се представят като две едва ли не единствени характеристики на политическия процес в страните от региона. Практически това допускане, макар и да имаше основания на един по-ранен етап, отдавна не може да бъде прието за водещо в регионалния политически процес. Днес то все още се прилага по отношение на Сърбия, Македония и Хърватска, но причината е преди всичко в това, че международните медии все още предпочитат именно тази гледна точка за драматичните си репортажи то Балканите.

Тази парадигма не се връзва и с едно от важните политически развития през последните години – промените в характера на самия национализъм като елемент от демократичната европейска политическа реалност. В обществата от региона национализмът е по-скоро антиромска, антиалбанска, антибългарска и т.н. ксенофобия или антизападен популизъм, отколкото от типа, поставен от Милошевич в основата на братоубийствените войни от края на миналия век.

Допускането, че преходът към демокрация на бившите комунистически и диктаторски държави е преди всичко въпрос на норма и институционализация, превръща този драматичен социален процес в едва ли не административен цикъл от типа „задача – изпълнение – отчет – нова задача“. Държавите се сравняват и ранжират по количествени параметри и чрез административни процедури. Презумпцията е, че изграждането на новата държава и развитието на демокрацията обезателно вървят в един и същи коловоз и взаимно се допълват и усилват. Прилагането на този подход не само към България и Румъния, а и към Косово, Македония, Босна и Херцеговина и Кипър е илюстрация на свършената неадекватност както на парадигмата за „прехода“, така и на програмите, създадени, за да го подпомагат.

Допускането, че разпределянето на държавната власт е същностен процес на прехода и символ на „успешен процес на демократизация“ от самото начало на трансформацията на обществата и държавния апарат, нанася катастрофални поражения върху социалната среда на хората, създава условия за „див капитализъм“ и се превръща в благодатна почва за криминализацията на живота.

В най-добрия случай разбирането, че демокрация е нищо повече от точно противоположното на авторитаризъм, е опростяване на прехода и води до сценарий на „бавната смърт“ – електорална псевдodemокрация, политиканстване без политика и победа на корпоративизма над политическата платформа. В най-лошия случай – до сценария на „черната дупка“, при който от демокрацията остава само нейната обвивка.

Допускането, че интеграционната парадигма е най-привлекателният „морков“ за стимулиране на балканските общества да поемат риска на политическата и особено на икономическата трансформация, се базира на презумпцията, че в един момент всички балкански държави ще бъдат членки на ЕС (от срещата на ЕС в Солун, 2003 г.). Тя обаче се оказва противоречива не заради крайната си цел, а поради подценяването на самия преход – драматичното време, през което обществата нито са европейски, нито са предишните, а държавите нито са членки, нито са предишните национални държави. Скритата страна на това допускане е погрешното разбиране, че „държавата“ е предпоставка, а не резултат от демократичния процес и икономическите реформи. Т.е. за да има успешна интеграция в ЕС, трябва най-напред нацията да си „преоткрие“ държавата, но в някаква нова демократична форма. Така демокрацията започва да се измерва с нейната институционализация. Решенията, които обществата трябва да вземат, са напълно деполитизирани „заради членството в ЕС“. Хората са принудени не да избират между идеи и визии за развитие, а между личности, които ги убеждават, че по-успешно от други ще запълнят чек-листа с критериите за членство в ЕС. Като се добави и въвеждането на валутен борд, се вижда, че парадигма-

та на интеграцията свежда прехода до съвършено технократски решения. Без всякаква политика този подход превръща демократизацията в региона до процес за „постигане на европейски стандарти“ от народи, които по принцип са идентифицирани по различната си културна и обществено-политическа традиция от европейската.

Сериозните проблеми при концептуализирането и осъществяването на прехода на балканските народи и държави към демокрация и интеграция рефлектират най-силно чрез „секюритизацията“ на живота и политиката.

Опасността от установяване на контрол от страна на национални и международни криминални мрежи върху политиката и административното управление е реална и в голяма степен се случва. Хората се чувстват несигурни за живота си, за имуществата си, за близките си и за държавите, в които живеят.

На Балканите главната заплаха в съзнанието на масите идва от отслабването на държавността, а не от съседите и Ал Кайда. Мащабите на процесите, водещи до „секюритизация“ на общества, са толкова сериозни, че международните военни мисии, вместо да се заменят от програми за ускорено развитие и интеграция, се трансформират в полицейски. Секюритизацията не търси политически идеи и европейски ценности чрез демократичния политически процес, а „силната ръка“, която ще върне сигурността, а не толкова развитието и интеграцията.

Социалният статут на хората от балканските държави е сред основните характеристики, които определят тяхното отношение към политическите процеси в страните им, региона, Европа и света. Животът в бедност създава различни политически нагласи, от тези, които биха могли да се измислят и разберат в Европа.

Балканските народи винаги са били сред най-бедните в Европа, но никога преди това глобализацията и тоталното информационно пространство не са им давали възможност толкова масово да се сравняват с хората от другите европейски региони. Резултатът е миграция. Миграция от села към градове, от един регион в друг, емиграция в други държави и други континенти. Балканските нации са нации от непрекъснато пътуващи по социално-икономически причини хора. Миграцията е средство за оцеляване и разбираема формула на „обещанието за прогрес“.

Разрушаването на пенсионните, образователните и здравните системи е друг общ деноминатор на прехода. Това превръща социалният статут във втори основен източник на политическо предпочитание наред със сигурността. Всеки, който в изборна ситуация убедително разкаже как за две-три години ще изравни стандарта на живот на местните с този на западноевропейците, има категоричен шанс да бъде избран. Ниският социален статут ще продължи да захранва вълната на популизъм в политическата реалност на Балканите. Популизмът ще продължи да ражда „модерен“ национализъм. „Модерният“ национализъм неизбежно ще произвежда някакъв вид ксенофобия – срещу етносите, срещу различните, срещу богатите, срещу чужденците.

В политиката на ЕС по отношение на Западните Балкани има определен застои, поради обективни вътрешни причини и вероятно поради процеса на поемане на повече отговорности, изпълнявани до този момент от НАТО и САЩ. Политическите реалности в местните общества обаче имат своята логика.

Ако местните отговорни политически фактори загубят собственото си убеждение в европейската кауза, това не само ще доведе на власт популистите, а и сериозно ще минимизира резултатите от огромните усилия на ЕС, НАТО, САЩ и много други държави и народи от международната демократична общност, инвестирани с живота на свои хора и ресурси в бъдещето на Балканите.

ЕС ще се окаже в ситуация, в която ще изразходва повече средства за военни и полицейски операции, отколкото за програми за стабилизиране и развитие.

Неуспехът на мисията на ЕС на Балканите би означавал провал на опитите за консолидиране на Общата политика в областта на външните отношения и сигурността по жизненоважен за самата Европа въпрос.

Като се има предвид, че България и Румъния извървяха пътя до членството за времето от 1993 г. до 2007 г., то може с висока доза реализъм да се приеме, че единствено, ако незабавно предприемат подобни на двете страни мерки, Албания, Сърбия, Македония и Черна гора могат да постигнат членство в ЕС около 2020–2025 г. (за Хърватска срокът е значително по-кратък).

Политиката на НАТО към Западните Балкани е „по-лесна“, защото по един или друг начин Алиансът свърши вече основната част от своята работа. Не всичко и всички оценяват тази работа по едни и същи критерии, но при криза, като тази от 90-те на миналия век, не е реалистично да се очакват еднакви оценки (такива отсъстват сред самите държави от НАТО).

НАТО направи необходимото, за да поддържа очакването за „отворена врата“ през 2008 г. поне за трите държави от Адриатическата харта – Албания, Босна и Херцеговина и Хърватска.

НАТО и САЩ са спонсори на може би най-важния регионален проект – Срещата на министрите на отбраната на страните от Югоизточна Европа и нейните производни СИИБРИГ и БЛАКСИИФОРС.

В бъдеще наред с въпроса за новите държави членки разширяването на формите на пряко военно сътрудничество, на дву- и многостранните военни формирования и на съвместното участие не само в учения, но и в реални мисии като тази на СИИБРИГ в Афганистан ще бъдат основен инструмент за по-нататъшно укрепване на доверието и стабилността в региона.

Пълното присъединяване на Сърбия, Черна гора и Босна и Херцеговина към регионалното военно сътрудничество е необходимо и неизбежно решение. В това отношение основен проблем, след преместването на фокуса на САЩ към други региони, е недостигът на собствени ресурси за военни програми на приятелство и коопериране.

В бъдеще е възможно да се обсъжда по-тясно обвързване на подходите и програмите на НАТО и ЕС в сферите на широката сигурност, реформите на сектора за сигурност и гражданско-военното сътрудничество между държавите от региона.

За САЩ в непосредствен план стратегията по отношение на Балканите включва преди всичко проблема със статута на Косово, предислоцирането на военни части и обекти в отделни страни от региона и общите процеси на демократизиране и икономическо развитие на държавите и обществата.

Статутът на Косово е въпрос, по който САЩ нямат време и намерение да чакат намирането на някакъв специален път. Те смятат, че ситуацията е заредена с достатъчно конфликтност, за да избухне нова криза. Търсенето на нов специфичен път за решаване на проблема може по различни причини да отнеме повече време от това, за което кризата да ескалира. От друга страна, популярността на косовските албанци сред западните общества и медии непрекъснато спада поради насилието срещу останалите в провинцията сърби, вандалщината към християнските светилища и отказа им да направят извънредни усилия да постигнат „стандарти преди статута“.

Дислоцирането на военни формирования и дейности от Западна Европа в страни от Балканите е в контекста на новата глобална стратегия на САЩ. Базите от този регион покриват критично важни региони на изток, югоизток и юг, в които важни американски интереси са поставени на изпитание. Бъдещето на военната база „Бонд стиил“ е пряко свързано със статута на Косово.

Трайното решаване на балканския проблем и особено на казуса със статута на Косово САЩ свързват с още пет принципни за тях въпроса: Босна и Херцеговина, Македония, Чечня, Тибет и Кюрдистан. Проблемът е как да се реши статутът на дадена общност, без това да доведе до ескалация и криза в съответния регион и напрежение и противопоставяне в СС на ООН, което пък да рефлектира негативно върху широк кръг от други въпроси, изискващи сътрудничество между великите сили. Така казусът „Косово“ свързва стратегически интереси на САЩ поне с такива на Русия и Китай, както и с отношенията в критичния за тях регион на Персийския залив.

За Русия Балканите са и ще бъдат интересни в най-малко три аспекта. Решаването на основния проблем на настоящето – статута на Косово, позволява на Русия да играе ролята си на глобална сила чрез евентуално вето или подкрепа в СС на ООН.

Чрез политиката си по този въпрос Русия се опитва да доближи към себе си държави, чиито правителства не приемат евентуално признаване на независимост на Косово, защото е извоювано чрез насилие и въоръжени действия. Привличайки правителства и обществена симпатия, Русия ще осигурява благоприятна среда за своето геоикономическо настъпление към Западна Европа през Балканите. По този начин постепенно и систематично ще се установява контрол върху всичко, което може да бъде купено с

петродолари – стратегически предприятия, инфраструктура, информационни средства и политически комфорт.

Във военно отношение регионът се развива като стратегически интересен за Русия, преди всичко като пространство за преместване на американски бази, съоръжения и дейности, а така също при бъдещо решение за дислоциране на руски военноморски сили в Средиземно море.

Евентуално забавяне на присъединяването на държавите от региона към НАТО е от принципна важност за Русия. Както и минимизирането на активността на регионалното военно сътрудничество.

В зоната на Черно море интересите на Русия диктуват временно сътрудничество с Турция, докато се реши проблемът с предислоцирането и пълното обновление на Черноморския флот.

Сценарий

Самообявяването на независимост от косовските лидери през 2008 г. предизвика раздвоение в международната общност и непремерени реакции от страна на Сърбия. Мисията на ЕС под егидата на UNMIK, която трябваше да бъде развърната като програма за стабилизиране и развитие, беше ад-хок преобразувана в полицейска. KFOR в състав от шест батальона на НАТО продължава да изпълнява задачите си паралелно с мисията на ЕС. Допълнителен контингент за бързо реагиране в състав от два батальона е дислоциран в района на летището в Прищина и в долината на Прешево. Мисията на ОССЕ също продължава без особен успех.

Усилията на международната общност в Косово се оценяват по-скоро като провал. Икономическата стагнация не е напускала хората, безработицата е постоянно над 50%. Голяма част от населението напълно зависи от социалните помощи, предоставяни по линия на международната мисия. Населените места страдат от недостиг на електричество, горива и храни. Над 80% от пазара е „черен“.

Националната политическа система е окупирана от бивши командири и открито криминални субекти. Единствената политическа платформа е свръхнационалистическа и антисръбска.

Създадените с помощта на мисията на ООН и ресурсите на ЕС централна и местна администрация практически не работят за никого освен за собствени корупционни схеми. В тях се оказват замесени и международни служители.

Изглежда, че няма заинтересовани страни от бързо подобряване на ситуацията. Като резултат областта напускат млади образовани хора и прииждат криминални групировки и мрежи, които установяват канали от Китай, през Украйна и Чечня до Колумбия и обратно. Трафикът на оръжия, наркотици и хора процъфтява и на практика никой не се бори срещу него. Огромни количества леко оръжие отново са в ръцете на кланови и бандитски формирания. Използването на пътищата на областта за какъвто и да е транспорт е практически невъзможно поради системните нападения с цел грабеж и отвлечения за откуп.

В областта от дълго време се наблюдава прилив на джихадисти с опит, пари и връзки както сред мюсюлманските спонсори на терора, така и в Европа.

В Белград радикалите и националистите са неизменно на власт. Националистическите политически платформи доминират както вътрешнополитическия живот, така и регионалната политика на страната.

Сърбия е в дълбока изолация както от тези, които не приемат действията ѝ, така и от тези, които споделят някои от съображенията, но поради принадлежността си към НАТО и ЕС се дистанцират. Връзки се поддържат единствено с Русия.

Страната е в трайна икономическа депресия, която произвежда непрекъснато усилващо се социално и политическо напрежение. Популистките лозунги стават радикални и агресивни. Искането за помощи от ЕС и други международни организации не се обвързва с ангажменти за демократични промени и компромисни усилия. Секретните служби и армията са под политическия чадър на националистите и практически контролират страната.

Свободните средства за масово осведомяване са премахнати или поставени под контрол.

Македония е почти разделена страна. Политическата ситуация се доминира от безплодна реторика за неизпълнените обещания от страна на Запада за членство в НАТО и за икономическа помощ.

Албанските политически фактори, след като демонстративно напуснаха парламента в Скопие, се занимават с полунелегална дейност в районите с албанско население. Повечето от умерените албански лидери са прокудени въобще от страната.

В тези райони бързо се установяват извратен шериат и племенни порядки. С пари от мюсюлмански страни се строят огромен брой джамии и медресета. Светското образование е практически подвластно на специално изпратени хора с опит от Пакистан и Саудитска Арабия. Населението намира подслон при религията и криминалните групировки.

Западната граница на страната практически не се контролира от македонските сили. Армията и службите за сигурност имат символичен потенциал.

Връзките на албанците в Косово и Македония с Тирана се по-скоро криминално-трафикантски, отколкото политически. Реториката на политическите функционери в подкрепа на албанските каузи в съседните страни в голяма степен е само символична и за лична политическа изгода. Самата Албания от години е в състояние на икономически регрес и социална деградация поради липсата на консолидирано политическо ръководство и интерес у елита. Елементарни човешки потребности като електричество, храна и медикаменти са инструменти за политически натиск и корупционен шантаж. Емиграцията е естествен избор за младите – над 70% от реалните доходи на населението са пари на емигрантите. Връзките на албанската с китайската мафия и колумбийските картели превръща страната в един от световните центрове за трафик на наркотици, оръжие и радиоактивни материали.

По подобен начин руската мафия е установила контрол върху по-голямата част от инфраструктурата на Черна гора и особено върху бреговата ивица на Адриатическо море.

Република Сръбска практически е престанала да участва във федералните дела на Босна и Херцеговина и се е ориентирала изцяло към политически и икономически отношения със Сърбия. Официално отделяне не е обявено главно, за да се използва международната финансова поддръжка. В цялата федерация мълчаливото етническо прочистване е завършено. Обособени са три области, в които смесеното население е под 2%. Това парализира външните отношения на държавата – членството в ООН, Съвета на Европа и Партньорство за мир на НАТО е практически формално и функционално замразено. Религиозни дейци и съображения от трите религии във федерацията доминират политическите решения и действия. Влиянието на ухабизма и парите на Саудитска Арабия в мюсюлманска Босна е тотално. След установяване, че в Босна се изграждат мрежи за снабдяване и лагери за подготовка на ислямски терористи, присъствието на сили на НАТО е възобновено.

Общата ситуация в региона е влошена и поради дълбокото разделение сред международните фактори, последвало самообявяването на независимост от Косово. Опитите на международните посредници да укрепят отношенията около „Плана Ахтисари“ са провалени главно поради политиката на Русия. Всички опити да се постигне напредък чрез СС на ООН до този момент са неуспешни. Подготовката на Русия за възстановяване на военноморското присъствие в Средиземно море е на заключителен етап. Сключени са дългосрочни договори с Черна гора за използване на нейни адриатически пристанища за базиране и поддръжка на кораби.

В същото време политическото отдалечаване между САЩ и ЕС достигна уникални за западния алианс мащаби. Америка прехвърли политическите отговорности за конфликтните въпроси в региона на европейците и практически се концентрира изцяло върху своите азиатски и латиноамерикански приоритети.

След като ЕС наложи блокиране на преговорния процес за присъединяване на Турция, страната се обърна изцяло към двустранни военни отношения с отделни държави от региона – преди всичко с Босна и Албания – както и със САЩ и Русия. Отношенията със САЩ са отново стратегически, като Турция поддържа военните интереси на контрол от страна на САЩ в Персийския залив. Построеният нов газопровод от иракските полета в района на Киркук до турското пристанище Джейхан се превърна в основен енергиен проект на десетилетието. Военните отношения на Турция с Русия се развиват в подкрепа на новите амбиции на полуислямизирана Турция и авторитарната и ревизионистична Ру-

сия. Постигнато е неофициално споразумение, което урежда морските отношения между двете страни – Черно море остава затворено за НАТО, а достъпът на новия руски флот до Средиземно море е гарантиран.

Консолидираното поведение на ЕС постепенно беше подменено със системно прокарвани национални интереси в региона на някои от големите европейски държави. Минималното финансиране на програмите за развитие практически е концентрирано върху оцеляването на най-бедните социални слоеве.

След провал на мисията по стабилизиране и възстановяване на Афганистан и пренасочването на интересите на САЩ НАТО се превърна във форум за политически дискусии. С провала на присъединяването на Хърватска, Македония и Албания въпросът за по-нататъшното разширяване на Алианса не е на дневен ред. Това доведе до *де факто* блокиране на регионалното военно сътрудничество и на програмите, изпълнявани по линия на Партньорство за мир в държавите от региона. Военното планиране реално е ограничено върху операции в рамките на чл. 5 от Вашингтонския договор. В този контекст Алиансът поддържа контрола над обстановката в Западните Балкани на общо равнище – главно чрез въздушно и космическо разузнаване, ограничени контингенти в Косово и Босна и чрез сили за незабавно реагиране в резерв. Процесът на трансформация на въоръжените сили е изоставен поради трайното съкращаване на разходите за отбрана и пренасянето на фокуса върху полицейските, разузнавателните и контраразузнавателните сили за борба с тероризма и международната организирана престъпност.

Политическото и икономическото състояние на България след присъединяването към ЕС се развиват като негативна или близка до нулата тенденция.

Първоначалното икономическо съживяване в периода 2008–2011 г. благодарение на структурните фондове на ЕС се изчерпа, без да бъде превърнато в стратегически процес.

Популизмът и корумпираността на политиците доведоха до криза в общественото доверие към политическата система. Електоралната демокрация постепенно се превърна във фарс и позволи на съюза от криминализирани бизнесмени и корумпирани политици да се самовъзпроизвежда на национално и местно равнище.

Увеличените антипартийни сентименти сред населението изведоха на политическата сцена националисти и популисти без политически идеи, цели и отговорности.

Темповете на икономически растеж бързо спаднаха след 2012 г. главно поради безогледното изразходване на държавния валутен резерв за социални програми и нерентабилни държавни инвестиции.

В страната има трайни ксенофобски настроения, включително към ромското население и по отношение на граждани на европейски страни, закупили имоти в България.

Във външнополитическо отношение страната следва безинициативно курса на ЕС и се ориентира към двустранни отношения със страни като Русия и Украйна с оглед доставяне на стратегически суровини.

В тази обстановка интересите на сигурност на България са маргинализирани и сведени до тяхната икономическа проекция.

Като стратегически подход страната практически е ориентирана да посреща заплахите на „държавната граница“.

Участието в международните усилия за редуциране на риска от международен тероризъм и разпространение на ракетно-ядрено оръжие е negliжирано. Вместо това се води политика на двустранни отношения, главно със съседните държави, в която съществуват елементи на общ подход към проблемите, но отсъстват системност и последователност.

Участието във формирането на общата външна политика и политиките за сигурност и отбрана на ЕС е формално – България не успява да привлече вниманието на съюзниците върху проблемите на региона.

Вследствие на общото ограничаване на ролята на НАТО потенциалът на Алианса за укрепване на доверието и сигурността в региона се използва минимално.

България няма заявени политически амбиции за водеща роля по военни въпроси на сигурността в региона или в рамките на мисиите на НАТО и ЕС.

Военнотехническото сътрудничество с Русия и Украйна е активно, но не води до повишаване на оперативната съвместимост.

Индикатори на сценария

Политически:

- Косово обявява едностранно независимост.
- През 2008 г. НАТО не отправя покана към нови кандидати за членство.
- Европейският съюз взема решение да съкращаване на средствата по *Инструмента за предприсъединителна подкрепа за Западните Балкани*, с което индикира, че не предвижда присъединяване на държави от региона преди 2020 г.
- Сърбия демонстративно се отказва от участие в ПЗМ.

Икономически:

- Русия е обявена за най-големия инвеститор в повече от държавите от региона.
- Военните разходи на Сърбия започват да доминират държавния бюджет.

Сигурност:

- Русия и Сърбия сключват договор за военно сътрудничество.
- Разкрита и публично разследвана е мрежа от терористи, използващи бази за подготовка и снабдяване в страни от Западните Балкани.
- СИИБРИГ прекратява или *de facto* замразява функционирането си.

Източници на конфликтност

- Едностранно обявяване на независимост от Косово, което предизвиква остра реакция от страна на Сърбия, включително приготвления за възстановяване на суверенитета върху държавната територия.
- Приток на ислямски джихадисти и международни терористи към Косово, с което джихадистката заплаха са разпростира към мюсюлманските общности в региона и Западна Европа.
- Повишаване на социалното напрежение между етносите в Македония, което принуждава съседни държави да вземат отношение и мерки за сигурност.
- Предислоциране на военни сили на НАТО към региона, което имайки за цел предотвратяване на по-нататъшна ескалация на кризата, предизвиква мобилизация на хора и ресурси от сили в и извън региона.
- Изпращане на руски сили или средства в поддръжка на отбраната на Сърбия, което е легитимно действие, но повдига равнището на противопоставяне до отношенията САЩ–Русия.
- Тотална икономическа криза и масова емиграция от региона към Западна Европа, с което окончателно се убива перспективата за Балканите като „нормален“ европейски регион.
- Повишаване на напрежението в Молдова, Грузия и Чечня, с което „доминото“ започва да пада.

Случайни възможности

В перспективата на 2025 г. изненадващи събития със системен ефект в рамките на този сценарий могат да бъдат:

- *Създаване на нова федеративна държава между Сърбия и Черна гора*, което ще провокира съвършено нов процес на преосмисляне на отношенията и перспективите между държавите в региона.
- *Обявяване на постоянен неутралитет от Хърватска*, вследствие на което се създава прецедент за подражание от Босна и Херцеговина и Сърбия.
- *Серия от терористични актове в Западна Европа*, която коренно променя обществените настроения и политическите нагласи в страните от ЕС по отношение на разширяването и сигурността на границите.

9.2. ВЪОБРАЖАЕМ СЦЕНАРИЙ „БАЛКАНСКИ КОНЦЕРТ“

Това е определено оптимистичен сценарий за развитие на обстановката в зоната на непосредствените национални интереси на сигурност. Логиката на сценария е от типа „Еволюционно развитие“. Той илюстрира как изразходваните огромни ресурси за натрупване на историческа нетърпимост между хората от региона деградират под въздействие на еволюиращата положителна воля на осъзналите се мнозинства и техните нови елити и как този импулс, поддържан от усилията и ресурсите на международната общност, води до намиране на решения на най-острите проблеми.

Така вековната борба за надмощие на една национална идентичност и статут над други отшумява и постепенно Балканите се превръщат в „нормален“ европейски регион. Настъпва край на „балканизацията“. Равнището на военна и въоръжена конфликтност значително намалява и фокусът на усилията се пренася върху социално-икономическото развитие, борбата срещу организираната престъпност, трафика и корупцията.

През 1977 г. Франсоа Митеран е лидер на опозицията във Франция и по въпроса за разширението на Европейската общност мисли, че „Трябва да бъдем много внимателни

да не превърнем Общия пазар в зона за свободна търговия. Нито Гърция, нито Испания са в състояние да се присъединят към Общността. Присъединяването не е нито в техен, нито в наш интерес. Необходими са междинни стъпки“ (*Nouvel Observateur*). Четири години по-късно Ф. Митеран беше избран за президент на Франция. Когато той напусна поста през 1995 г., Гърция, Испания и Португалия бяха вече от десет години членки на ЕС, преговорите за членство с Австрия, Финландия и Швеция бяха завършили и бяха направени първите стъпки за присъединяване на новите източноевропейски демокрации.

Развитие на основните характеристики

Исходната позиция, от която Европейският съюз влезе в XXI век включва освен всички изключителни политически, икономически и социални постижения и редица структурни слабости, натрупани през специфичните години на Студената война:

Системно niskият ръст на икономическо развитие, който на фона на динамиката на Китай и Индия и ненамаляващите темпове на САЩ (въпреки огромните им разходи по поддържане на статута на глобален хегемон) предизвиква въпроси у населението относно неговата целесъобразност.

Стабилно високият ръст на безработица, който в повечето от държавите членки не спада под 10%, поставя под съмнение обществената поддръжка за глобализацията.

Неспособността да се осъществят широки реформи на либерализация на обществения живот и икономическата дейност в частност и поради колизията с мерките за обществена сигурност, предприети след 2001 г. и особено след атентатите в Мадрид и Лондон.

Неимоверното повишаване на политическата цена на всякакви реформи, което забавя темповете на модернизиране на съюза като цяло и произвежда настроения държавите членки да се оправят със структурните проблеми самостоятелно.

Настроението, че ЕС е постигнал всичко, заради което е бил създаден, захранва новия политически популизъм и „модерен национализъм“ в западноевропейските държави.

Новото поколение лидери в големите западноевропейски държави, дошло на ръководни позиции след 2006 г., и импулсите за динамично развитие и реформи, идващи от „новите европейци“ след 2008 г., създават критична маса за реформи и търсене на нови решения.

Развитието на съюза се определя от търсенето на форми и средства за защита на интересите. Именно поради това комплексността и бавността на механизмите на ЕС се възприемат като „естествени“, защото по този начин всички държави и нации намират проекция на своите интереси.

ЕС реагира по-решително и активно на нови кризисни ситуации в района на Балканиите и по източната периферия, за да не изпусне контрола над процесите и с това да предизвика нова вълна на недоволство от съюзните формати и процедури.

Това води до бавно, но системно усилване на Общата политика в областта на външните отношения и сигурността. Постигнати са нови решения за подобряване на механизмите за вземане и изпълнение на външнополитически решения.

Отношенията със САЩ се регулират като стратегически с цел намиране на такъв индивидуален профил на ЕС в глобалните отношения, който най-пълно да съответства на „европейските ценности“. На тази основа се утвърждава разделение на ролите, при което САЩ решават кризисните въпроси, а ЕС „лекува раните“ и подпомага трайното деескалиране на конфликта.

Отношенията на ЕС с Русия са комплицирани както от развитието политическите и икономическите процеси в Русия, така и от ефектите на прекия сблъсък между двата интеграционни проекта. Превръщането на енергийните доставки от страна на Русия в инструмент за политически натиск и геополитическо проникване в периферията принуждава ЕС да води политика на „мирно съвместно съществуване“. Изпълнението на приетите „пътни карти“ е практически замразено поради непостигане дори на минималните цели.

ЕС системно се изяснява като арбитър по отношение на „замразените конфликти“ в пространството на руските интереси, без обаче да отива отвъд границата на политическия и дипломатическия процес.

По-нататъшното разширение на Европейския съюз е концентрирано върху „вътрешния регион“ – Западните Балкани. Амбициите за навлизане в интеграционното пространство на Русия са ограничени. Така основните интереси на сигурност на ЕС са по периферията (границата) на съюза и в прилежащите региони.

По отношение на сигурността фокусът в държавите от ЕС системно се пренася от „сигурност на държавата“ към сигурност на европейския *гемос*. Ресурсите за осигуряване на защита и отбрана на атрибути на държавата като суверенитет и териториална цялост са пренесени в политическата и социално-икономическата сфера. Съюзните и националните усилия се изнасят „напред“ към източниците и корените на тероризма и международната организирана престъпност. Въвличането в операции с хуманитарен и дори нов социално-политически характер се увеличава особено в Африка.

Националните сектори за сигурност постепенно се концентрират върху сигурността на критичната инфраструктура, комуникациите, информационната среда и за борба с тероризма и мощните криминални картели.

НАТО се развива като основен инструмент на трансатлантическата общност. Постигането на обща percepция за заплахата от двата страни на Атлантика превръща Алианса в предпочитания от европейците инструмент за превенция и реагиране на глобалната сцена. Тази роля на НАТО устройва и САЩ, защото им позволява да постигнат повече колективност и легитимизация при оперативните си намеси.

Наличието на общо политическо виждане обаче не води до автоматична промяна на инерцията от периода след края на Студената война – разходите за военни цели продължават да са на предишните относително ниски равнища, а националните амбиции да се ограничават.

Трансформацията на съюзните сили обхваща по-малък от предвидения първоначално контингент. Практически на „революция във военното дело“ се подлагат отделни компоненти и така се създават способности за участие в превантивни и изпреварващи операции под командването и контрола на САЩ.

Технологичната разлика между въоръжените сили на отделните държави в Алианса продължава да се задълбочава поради неспособността на ръководителите да постигнат консенсус по необходимите колективни усилия за разработване и производство на военно оборудване за колективни цели и свързаните с това придобивки за националните военни индустрии.

САЩ преживяват период на безпрецедентен спад на своята популярност и международно влияние. В резултат на част от мерките и действията, предприети след 2001 г., престижът на Вашингтон и способността на САЩ да заставят други правителства да приемат доводите им за едни или други действия са сериозно занижени. САЩ имат реални затруд-

нения да контролират кризите, които сами са създали или в които са били въввлечени, още по-малко да извличат обозрими ползи от участието си.

Реториката в отношенията между САЩ и Русия се движи на гребена на „студения фронт“, създавайки впечатление за неизбежно настъпващ „студен мир“. В зоната на българските интереси в отношенията между двата военни колоса са натрупани достатъчно много въпроси, по които позициите им, меко казано, не съвпадат: разширението на НАТО и сблъсъкът с неуспяващия руски интеграционен проект, казусът „Косово“ и множеството замразени конфликти в Източна Европа, предните оперативни бази на САЩ на Балканите и руските войски в Молдова и Грузия, „широкото черноморско пространство“ и енергийната сигурност на Европа, американските амбиции в Централна Азия и руските в Югоизточна Европа, разпадащата се система за контрол над ядрените въоръжения и *de facto* замразяването на Договора за обикновените въоръжени сили в Европа (ДОВСЕ).

В глобален мащаб САЩ и Русия си взаимодействат, когато имат съвпадащи интереси, и си противодействат, когато интересите им се разминават.

Ракетно-ядреният паритет продължава да се поддържа въпреки разбирането, че глобализираният тероризъм – религиозен и държавен, го обезсмисля напълно.

Пренасянето на фокуса на американското международно внимание към тихоокеанска Азия е императивна стратегия. В този регион съперничеството с Китай се изнася във военностратегическата сфера след серията бойни експерименти на Китай за война в Космоса, увеличаването на броя на подводните лодки със стратегически ядрени ракети и категоричното блокиране на всички опити на Тайван да се придвижи в посока на признаване на независимостта си.

Русия се опитва да се възползва от трайната затрудненост на САЩ след кризите с Ирак и Иран и стабилно високите цени на енергоносителите на световните пазари. Огромната част от постъпленията се инвестират в геоикономически стратегии и в производството на оръжия.

В глобален контекст Русия сътрудничи в борбата срещу тероризма и допринася много за нормалното осигуряване на действията на НАТО в Афганистан.

В същото време продължава да работи за задълбочаване на проблемите на САЩ в ислямския свят и Азия, опитвайки се да ограничава американското глобално проникване, където е възможно, в очакване на още по-благоприятна ситуация и поява на силен стратегически съюзник.

По отношение на НАТО, на политическо равнище руското ръководство подчертава важността на партньорството с Алианса и Съвета „НАТО–Русия“. Стратегически военен сблъсък е изключен от списъка с възможните конфликти. Осъществяват се съвместни дейности и програми, включително участие на Русия в операции на НАТО с антитерористична насоченост в Източно Средиземно море. На военностратегическо равнище обаче НАТО се възприема като източник на потенциална заплаха и поради това се поддържа като образ на врага с широкото участие на руските медии и на повечето от експертите.

Глобализацията се проектира в района на Югоизточна Европа през призмата на европейските подходи и на относително слабата защитеност на местните пазари, производители и услуги от наплива на евтини, но ниско технологични и дори опасни стоки от Азия. Правителствата, бизнесът и хората от региона се опитват да се организират и с помощта на партньорите от ЕС да превърнат възможностите на глобализацията в инструмент за структурно и технологично обновление. Относителната слабост на държавите и икономиките от региона обаче реализира тази страна на глобализацията, която води по-скоро към регионализация, обособяване и псевдопротекционизъм като защитна реакция.

Сценарий

Трийсет години след Дейтънското споразумение Балканите се измъкват от образа си на „черна дупка“, в която изчезваха надеждите на хората за по-добър живот. Промяната е до неузнаваемост.

Проблемите на Косово се решават по пътя на ускорената интеграция на новата държава в регионалните и европейските икономически процеси. Стимулираното икономическо развитие и „Планът Маршал“ за областта са предадени в ръцете на млади, необременени с предразсъдъци мениджъри от сръбски и албански произход. Ефектът на социалната и етно-

конфесионалната интеграция се постига за сметка на интензивен икономически живот, реален прираст на потреблението и стриктен политически мониторинг от страна на ЕС.

Приемането на Албания, Македония и Хърватска в НАТО и последвалото обявяване на неутралитет от Сърбия и Босна и Херцеговина коренно променят ситуацията на военна сигурност в Югоизточна Европа. Решението на Европейския съюз да приеме петте бивши югославски републики и Албания през 2020 г. и с това да „затвори“ за значителен период от време вратата за нови членове оказва тотално положително развитие за държавите и хората от Западните Балкани.

Осъществяваните през последното десетилетие програми за модернизиране и демократизиране на политическото управление и администрацията и за борба с корупцията и организираната престъпност създадоха коренно променена ситуация на сигурността. Мобилизирането на огромно политическо напрежение и пълната подкрепа на ЕС позволиха за сравнително кратък период от време да се реструктурира и хармонизира законодателството, така че за престъпните групировки да няма „сигурен покрив“ в региона, да се осъществят структурни промени в националните икономики с оглед ускорено формиране на регионален пазар на стоки и услуги, да се подобрят позициите на региона в контекста на глобализираните икономически отношения, инфлацията да се стабилизира на ниски равнища и да се подобрят валутните резерви. Стимулираното и специално поддържано от ЕС въвеждане на еврото в региона, съпътствано с имплементиране на валутни бордове във всички страни, придава стабилност на кредитите, привлича инвеститори и вдъхва увереност на хората.

Процесът на либерализиране на търговията в съчетание със съпътстващите мерки за митнически, финансов и ценови контрол от последните години позволи да се създадат съвместни регулации на трудово-правните отношения и по този начин да се стимулира икономическата миграция вътре в региона за сметка на ограничаване на имиграцията от съседни на Европа региони. Това развитие има положителен ефект и върху етническите баланси в отделните субрегиони.

Съвместните икономически и административни мерки притесниха националните и международните мафиотски групировки и доведоха до общо подобряване на ситуацията на сигурност. Въведени са общи стандарти на процесуално-наказателна практика по отношение на най-опасните престъпления.

Успоредно с това, подписаните през 2015 г. споразумения в сферата на колективната отбрана и сигурността практически премахнаха необходимостта от „отбрана“ в традиционния смисъл на понятието. Съвместните военни формирования вече са основната форма, под която държавите от региона допринасят за колективните способности на НАТО и към бойните групи на ЕС.

Между ЕС и НАТО, както и между Европа и САЩ са постигнати отношения на споделени отговорности и партньорство при усилията за редуциране на рисковете и управление на кризи.

Постигнатото от Европейския съюз политическо единство след приемането на Конституцията (2010 г.) и последвалата засилена политическа интеграция са в основата на по-голяма последователност на европейската политика за сигурност и отбрана. Напредъкът по въпросите на отбраната и развитието на необходимите военни способности се основава на решителния напредък в колективното планиране, съвместните изследвания и кооперираното производство на нови военни системи. Бюджетите за отбрана не са повишавани, но има общо подобряване на ефективността от разходите чрез широко въвеждане на моделиране и симулации в подготовката на решения и тяхното изпълнение, тренинга на войските и щабовете и планирането на операциите.

Оформила се е нова трансатлантическа политическа формула, в която Съединените щати приемат засилена роля на Европейския съюз в НАТО срещу укрепването на (допълващи) европейски способности. Европейските съюзници приемат водещата роля на САЩ, защото европейци и американци еднакво възприемат и дефинират заплахата. От двете страни на Атлантика има споделено разбиране, че напредък може да се постигне само ако се изнасят стабилност и мир чрез истинско партньорство.

Европейските способности за операции на разстояние във висшия спектър на конфликта си остават по-ограничени от тези на САЩ. Затова е възприето разпределение на задачите, като Европейският съюз (дори когато действа без поддръжка от САЩ) осъщес-

твява военни операции предимно в близост до Европа и в по-ниския спектър на конфликтите. Подбрани европейски въоръжени сили могат да участват редом със САЩ в глобален мащаб, и то във висшия спектър на бойните действия, използвайки процедурите, средствата и способностите на НАТО.

Коалициите на желаещите (дори и в рамките на НАТО) си остават важен елемент от международното регулиране на кризи, но Алиансът също се ангажира все повече като самостоятелен актьор.

Русия продължава да се развива като авторитарна държава със силно централизирано управление. Инвестициите в стратегическите оръжия от началото на периода не доведоха до постигане на особен политически резултат. Започналата към 2010 г. военна реформа е успешна, доколкото се отнася до професионализирането на войнишката служба. В момента се извършва смяна на поколенията конвенционални оръжия и оборудване. Поведението на Русия към окръжаващите и близките страни със зависимо икономическо и в сферата на сигурността положение остава декларативно и настъпателно. Военното сътрудничество там, където съществува, се обвързва с политическа зависимост. Сътрудничеството с Китай по военни въпроси е маргинализирано – Китай вече произвежда сам това, което му е нужно.

„Високата вълна“ на глобализацията постепенно отминава. Страните се адаптират към нейните особености и определено фокусират вниманието си върху отделните региони. Световен джихад и ислямски халифат не успяват. След разгрома на Ал Кайда и падането на религиозните режими в мюсюлманския свят започва процес на постепенна модернизация. Водещи държави са Египет, Малайзия, Индонезия. Глобалният терор е маргинализиран до отделни региони и глобалните транспортни комуникации.

В тази обстановка основен интерес на сигурност на България е да продължи процеса на „обграждане“ на страната с приятелски държави, съюзници в НАТО и ЕС. За постигането на този интерес България работи за поддържане на интереса и политическото внимание на ЕС към региона, допринася за разширяване на регионалното военно сътрудничество и осъществява двустранни програми с държави, които се подготвят за членство в НАТО и ЕС.

В отбранително отношение основната цел е да се поддържа военният потенциал на равнището на обективните потребности, съюзническите задължения и националните амбиции по отношение на колективно участие в управление на кризи, антитерористични операции и за оказване на хуманитарна помощ.

Индикатори на сценария

Политически:

- ЕС приема специална стратегия за развитие и интегриране на Западните Балкани.
- Русия изпитва сериозни политически, икономически и на сигурността проблеми в зоните на Далечния изток и Централна Азия.
- В Турция чрез решителна намеса на военните се предотвратяват опити за ислямизация на армията и специалните служби.

Икономически:

- Русия е подписала енергийна харта с ЕС.
- Въведено е в действие разширение на петролопровода от Киркук (Ирак) до Джейхан (Турция).
- Създадена е „Балканска банка за възстановяване и развитие“.

Сигурност:

- САЩ прекратяват военното си присъствие в Западна Европа и пренасят инсталациите и дейността си в Югоизточна Европа.
- Равнището на нестабилност в района на Южна Азия остава високо; напрежението се пренася от Иран и Пакистан към Индокитайския полуостров.
- Разбита е мрежа за подготовка на и логистична поддръжка на терористи в района на Западните Балкани.
- Създадени са единен орган и процедура за военно планиране между НАТО и ЕС.
- В рамките на силите на ЕС се появяват бойни групи, в които водещи нации са България и/или Румъния.

Източници на конфликтност

- Вниманието на международните ислямистки терористични мрежи е привлечено от развитието на процесите в Турция. Правят се опити за проникване в страната и за доставяне на модерно терористично оборудване и през акваторията на Черно море. Турски военни кораби са атакувани от международни терористи в пристанища на съюзнически държави. Подготвени са атентати срещу стотици танкери, превозващи нефт през Босфора. Сигурността на доставките на петрол и газ е сериозно застрашена.

- В региона са изградени четири нови ядрени централи. Антиядрените обществени движения в няколко балкански страни са крайно радикализирани и агресивни.

- Международните криминални мрежи реструктурират дейността си в Югоизточна Европа, като се насочват към туризма, прането на пари и трафика на хора от Азия и района на Персийския залив. Високите цени на горивата благоприятстват контрабандата на горива от Русия.

- Новосъздадените електронни мрежи и многото нови услуги, извършвани по електронен път, привличат хакери и мрежови терористи от цял свят.

- САЩ и Русия са променили приоритетите си и в района на Югоизточна Европа нямат особени конфликтни въпроси. Вниманието и на двете сили е съсредоточено върху тенденциите в Турция.

- Предвид промените в климата българското и румънското черноморие са се превърнали в предпочитана дестинация за туристи от цяла Европа, Русия, Централна Азия и Близкия изток. Горските пожари през лятото са се превърнали в сериозен трансграничен проблем.

- Системен разузнавателен интерес от страна на Русия, Китай и международни терористи към съоръженията на САЩ в България и Румъния и към състоянието и подготовката на съвместните регионални военни формирования.

Случайни възможности

В перспективата на 2025 г. изненадващи събития със системен ефект в рамките на този сценарий могат да бъдат:

- *Колапс на процеса на демократични и административни (военни) реформи в Сърбия*, при което ще се стигне до възникване на опасно огнище на напрежение в сърцето на региона.

- *Провал на усилията за стратегическо развитие на ЕС* и преминаване към обща политика, доминирана от националните държави.

- *Провал на програмите за развитие и интеграция на Косово*, вследствие на което ще се забави общият процес на интеграция на региона в ЕС и НАТО.

- *Радикализиране на държавномонополистичната и агресивна външна политика на Русия* към зависимите от нейните енергийни доставки държави.

9.3. ВЪОБРАЖАЕМ СЦЕНАРИЙ „НОВИЯТ ИЗТОК“

Това е сценарий, който разработва правдоподобната възможност бъдещето на тази част от света, която ни интересува стратегически, да бъде белязано от три тенденции-фактори – глобализация, регионализъм и национализъм. Логиката на този сценарий е в *едновременното* проявление на тези характеристики в геополитическото пространство Европа–Азия.

Според него трите процеса са неделими и едновременното им проявление води до специфично развитие в перспективата на 2025 г. Проблемът ще дойде от това, че основната част от държавите едва ли ще успее да настрои стратегическото си мислене и политиката си към категориите на глобалния свят. Старата максима „мисли глобално, действай локално“ е по-близка до традиционното съзнание от американската парадигма на глобализацията „share the environment“ („формирай средата“).

За такова развитие може да допринесе и натискът за промяна на еднополярната структура на световния ред. Натиск по-скоро морален и психологически, отколкото материален и оперативен.

В случай на сбъждане освобождаването на световните региони от непрекъснатия мониторинг и въздействие от страна на хегемона САЩ, освен всичко друго, ще създаде среда на регионално съперничество и амбиции. Те могат да бъдат положителни и други региони да постигнат просперитета на Европа. Но могат да бъдат и заредени с конфликтност вследствие на настъпление на национализма в неговия класически или модерен вариант.

Глобализация, регионализъм и национализъм. При този сценарий България се изправя пред предизвикателството, бидейки член на НАТО и ЕС,

да бъде оградена както с възможности за положително развитие, така и със значителни ограничения, рискове и заплахи, идващи от съседните региони на Европа, в които други сили са осъществили свои интеграционни проекти.

Този сценарий се опира на преценката, че глобализацията, регионализмът и национализмът са обективни реалности на настоящето и тяхното взаимодействие чрез едновременно припокриване и обособяване ще определя характера на бъдещето в зоната, в която България постига националните си интереси в колективен и съюзнически формат. В динамичното развитие към това бъдеще глобализацията, регионализмът и национализмът се развиват антагонистично или като взаимно поддържащи се процеси, но никога не в хармония. Смисълът на тази логика е в това, че трите тенденции-фактори имат различни движещи сили, удовлетворяват различни интереси и преследват различни цели.

Осъществени върху географското пространство на Европа–Азия, те са в състояние да оформят правдоподобна картина на три интеграционни проекта – европейски, руски и китайски, които вътрешно са задвижвани от национализмите на големите държави, а си взаимодействат чрез механизмите на глобализацията.

Допълнителният фактор в тази конструкция са САЩ с техния капацитет за глобално въздействие и отстояване на националните си интереси.

Развитие на основните характеристики

В този сценарий развитието на „европейския интеграционен проект“ в значителна степен се определя от състоянието и еволюцията на интересите на големите европейски държави, колективните интереси на ЕС (в които се намесват интересите на останалите съюзници) и в по-малка степен от състоянието на НАТО като политико-военен блок.

Европейският интеграционен проект (в който трансатлантическата връзка и НАТО са неотделими компоненти) е най-успешният и най-привлекателен социален модел в историята. Той е такъв, защото е изграден на основата на обществени ценности, които изначално са били и продължават да са принципно по-важни от интересите и целите на държавите. Европейският проект е витален, защото едновременно предоставя възможности на хората да се възползват от колективния потенциал и глобализацията по възможно най-добрия начин, но и ги заставя да споделят съвместните отговорности. Проблемите, които се решават при развитието на проекта, имат често пъти фундаментален характер и водят до принципни промени в евро-атлантическата среда и прилежащите региони. Трудностите са публични и решаването им е въпрос на диалог и аргументация, които далеч надхвърлят правителствените кръгове. Проектът и свързаните с него организации – ЕС и НАТО, правят правителствата по-отговорни за благосъстоянието, прогреса и сигурността на гражданите. И двете организации, без да бъдат перфектни, са незаменими за своите членове и привлекателни за други народи. Разширяването на НАТО и на ЕС прави сравнимостта на европейския проект видима и непосредствена както за населението, така и за политиците в съседните региони.

Европейският проект влиза в динамиката на този сценарий, след като вече е достигнал определени резултати от втория етап на своето вътрешно развитие и политико-географско разширение. Този етап, започнал с края на Студената война, е задвижван както от интереси за експанзия „отвътре“, така и от интереси за присъединяване „отвън“. Най-голямото постижение от това развитие е превръщането на европейския проект от „идеологически мотивиран“ в най-мощния невоенен (политически, културен и икономически) фактор в международните отношения и световното обществено развитие – за много народи и техните елити европейският модел е най-добрият пример за цивилизовано и хуманно развитие.

В политическо отношение Европа е отлично представена на глобалната сцена и е основен актьор в СС на ООН, G-7 и СТО. ЕС успешно представя и защитава своята политико-правна и икономическа визия за развитие на отношенията със съседните региони на Средиземноморието, Русия и Централна Азия. Има определено високи възможности за влияние в Северна, Централна и Западна Африка. Изгражда отношения на конструктивно партньорство с Китай. В определени случаи предлага алтернативни варианти на международно политическо поведение, включително на САЩ. В икономическо отношение развитието е стабилно, но при ниски темпове от 1,5–2% прираст годишно, като 7% от световното население осигуряват 20–25% от търговията и услугите.

По въпросите на сигурността и отбраната Европа се доминира от НАТО. Общата външна и отбранителна политика на ЕС е в „мек“ вариант. Разходите за отбрана на повечето държави не надхвърлят 1,5% от БВП, с изключение на ядрените сили. Поради това за модернизация на военното оборудване се изразходват 3,5 пъти по-малко средства от САЩ, а в областта на военните технологии и изследванията – 7 пъти по-малко. ЕС не е самостоятелен военен фактор нито в глобален, нито в трансрегионален мащаб. Фокусът, поставен вече върху широк кръг от мироопазващи и стабилизиращи операции, се съхранява.

Перспективата на 2015–2025 г. ще бъде белязана с резултатите от предприеманите от 2006 г. вътрешни колективни усилия за преодоляване на противоречията във визията за бъдещето на европейския проект – противоречия както между елитите на различните държави, така и между националните елити и собствените народи. Новият европейски договор ще намери баланса между федерализма и мощта на единното правителство и народопсихологията и политическия популизъм на „модерния национализъм“.

По отношение на политиката на сигурност композицията от обективно различните скорости на развитие на отделните държави и ефектите на глобализацията върху икономическото и политическото развитие вероятно ще доведат до концентриране на ЕС върху сигурността на границите. През следващите 10–15 години европейският проект ще се развива предимно вътрешно с цел хомогенизиране на политическото, икономическото и социалното пространство.

За това са необходими сигурност по периферията и стабилност в съседните региони. Сигурността по периферията предполага специални колективни усилия за поддържане на стабилността на обществата и управлението и инвестиции в капацитета на организациите от сектора за сигурност да посрещнат рискове и заплахи с континентално значение. Стабилността на съседните региони предполага конструктивна обща външна политика, избягваща конфронтацията, но и достатъчно безкомпромисна по принципните въпроси на правата на човека и цивилизованото поведение в международните отношения.

Русия и руският интеграционен проект са другият компонент на този сценарий. За последните 20 години страната претърпя няколко тектонични политически, идеологически и стратегически трансформации. Разпадането на СССР през 1991 г. се превърна в колосално историческо унижение за Русия – за нищожен период от време от свръхдържава се превърна в треторазрядна страна. Вътрешното отслабване на Русия през целия период на 90-те доведе до катастрофални последици за външната политика на страната. Концептуално и оперативното тя остана задълго в плен на стари тези и нови илюзии от времето на прехода, и то точно тогава, когато в зоната на руските жизнено интереси започнаха да протичат стратегически изменения. През 2007 г. Русия е държава с гигантска територия, но с население по-малко от това на Пакистан, с огромни природни ресурси, но с крайно несъвършена структура на икономиката и със странна парадигма на амбициите за роля в световните дела – имперско мислене, големи амбиции, но с пълно отсъствие на значимост както за световната икономика (освен като източник на петрол и газ), така и като

обществен модел. Русия обаче е най-важният актьор до границите на европейския интеграционен проект и всичко, което се случва или не се случва в Русия, засяга европейските интереси.

В началото на XXI век Русия е „консуматор на сигурност“; страна, извършваща трансформация от тоталитарна система с агресивно-утопична идеология и централно планиране на икономиката и социалното развитие; държава, опитваща се да премине от могъществото на СССР към реалностите на РФ; управление, което озлобено от загубата на статута на световен хегемон над половината свят, се опитва да компенсира с външнополитически авантюри.

Има голяма разлика в управлението и поведението на Русия, когато е световен износител на енергийни суровини №1 и цените на петрола са 70 щ.д. за барел и когато са 14 щ.д. Разликата оформя преди всичко поведението на целия елит, който в момента е подбран изключително от средите на специалните служби и военните (т. нар. „силовики“). Авторитаризъм в съвременен руски вариант означава власт, която не споделя никакви особени чувства и сантименти по отношения на някакви общи ценности, цели и подходи, а оперира с натуралните атрибути на националната мощ. Характерът и основната парадигма на новата руска външна политика – еднозначно това е политика, опорният стълб на която е силата. С цел да си осигури универсална приложимост, тази политика прецизно и категорично се дистанцира от каквито и да е ценности, дори от такива с поддържащо значение.

Поради това в Европа на Русия се гледа не само като на незаменим доставчик на енергийни ресурси, но и като на неизменен, макар и често пъти твърде противоречив и непоследователен партньор в регионалните и някои важни световни дела (Косово, Близкия изток, Иран, Северна Корея). 70 щ.д. за барел не означават обезателно добър живот за руснаците, но пък държавата с лекота изплаща многомилиардни финансови задължения към Запада и с това печели доверието на мнозина.

Това не пречи руснаците неизменно да гледат на същия този Запад, който плаща 70-те долара, като на неоимпериалисти, които искат да сложат ръка върху руските ресурси, след като разложат държавността с някаква измислена „западна демокрация“. Руският елит отвърща с остри критики и дори заплахи срещу американския унилатерализъм и доминиране на световния ред на сигурност. Критики, от които проличава загриженост най-вече за баланса на силите и за свободата да се оперира в международните отношения с класически и нови атрибути на силата като ядрени оръжия и балистически ракети, но и ядрени технологии за всякакви цели; конвенционални оръжия, но и енергийни доставки; свободна търговия (в смисъл на свободно интерпретиране на задълженията), но и рестрикции за чуждите инвеститори в собствената икономика. Русия определено не е вече слабият, апатичен и болен човек в Европа. Русия определено се опитва за отвоюва своята ниша на световно и евроазиатско равнище където с ядрени оръжия и вакуумни бомби, където с геоикономическото оръжие „Газпром“, с износ на подводници и с продажба на ядрени инсталации. Такива са реалностите. Дори петролът да стане 120 щ.д., посоката на поведение ще бъде същата.

Това, което Русия определено не успява засега, е да създаде привлекателен интеграционен модел. Поне толкова привлекателен, колкото е ЕС. Общността на независимите държави (ОНД) отдавна е престанала да бъде привлекателна среда дори за най-положителна експанзия на Русия. Диверсификацията на политическите, икономическите и на сигурност интереси на дванайсетте държави членки е толкова значителна, че за много от тях Русия вече не е най-важният партньор. Дори най-близките съюзници на Кремъл като Беларус и Армения вече търсят по-широки алтернативи, след като ОНД не успява вече девет години да реализира нито един сериозен проект с интеграционен ефект (двете страни имат договори за оперативно отбранително взаимодействие с Русия, но то не компенсира липсата на интеграционна перспектива). Провалът на поддържаните от Москва режими и грозната интервенция във вътрешните дела на бившите съветски републики разколебават обкръжението. Всички знаят, че Русия не може да се държи в „близко зарубежье“ по начин, различен от този у дома. ОНД дотолкова се е изпразнила от съдържание, че никой дори не иска да я напусне – организацията просто няма значение.

В перспективата на 2025 г. много варианти за развитие на Русия и нейния интеграционен проект са възможни. Общото в тези варианти е, че завръщане към управление от типа на това при Б. Елцин няма да се случи, авторитаризмът ще укрепва, защото е културно и функционално подходящ за страната и народът предпочита здравата ръка, която му носи

сигурност и стабилност, пред либералния живот на всеобщите възможности, но вероятно никога няма да се върне към практиките от времето на комунизма. Възпирането от тотален контрол вероятно ще дойде от зародилото се вече гражданско общество, глобалната информационна среда и взаимообвързаност.

В глобално отношение през следващото десетилетие много ще зависи от това дали Русия ще успее да предоговори отношенията си със Запада. В нашия сценарий това по-скоро няма да се случи. Мощта на Русия е далеч по-ограничена, отколкото изглежда при демонстрациите на балистически ракети и взривове на нови бомби.

Надпревара във въоръжаването и „студен мир“ също няма да се случат, защото със 70 щ.д. за барел има да се правят твърде много неща. Глобалната роля на Русия трудно ще се получи – опитите да се изиграе собствена роля в казуса с ядрената програма на Иран, заиграването с Хамас и Сирия с цел завръщане в Близкия изток или скромните успехи в демарша срещу ядрената програма на НДР Корея не дават основание да се мисли, че силовата реторика на Кремъл ще осигури на Русия място на глобалния връх.

В регионално отношение Русия ще съсредоточи външнополитическите си усилия, първо, към възстановяване на влиянието сред бившите съветски републики и сателити и второ, към изграждане на своя интеграционна среда, базирана не толкова на привлекателност, колкото на неизбежност. Въпреки досегашните неуспехи и дори провали в Украйна, Грузия, Беларус Русия има потенциал и опит да поставя други правителства и народи в положение на „неизбежност“. Още повече че за много от авторитарните и псевдодемократични режими от „близкото зарубежье“ Русия е по-добрият избор от ЕС: Кремъл не поставя под въпрос тяхното оцеляване, докато Брюксел и Вашингтон настояват за управление основано на демократични ценности, права и свободи. Ако по някаква причина натискът към Русия за демократично поведение в обкръжаващите страни намалее, то към 2025 г. интеграционният проект ще бъде поне частично реализиран.

Във военно отношение в перспективата на следващите 10–15 години Русия няма да бъде в състояние да създаде достатъчни като мащаб и качество на въоръжението и оборудването конвенционални въоръжени сили, за да се превърне в самостоятелен военнополитически играч от типа на САЩ. Няма да притежава и икономически и друг необходим структурен потенциал да извършва „реконструкция“ на държави по своя инициатива. Трансформацията на армията предстои – премахването на наборната служба изглежда неизбежно, както и съкращаване на въоръжените сили с десетки проценти. В същото време капацитетът на стратегическия арсенал системно ще се увеличава, за да се превърне в достатъчно надежден, но и гъвкав възпиращ фактор във всички посоки. Гъвкавостта трябва да бъде налице, за да може различните ядрени средства да се използват за отразяване на евентуална масирана конвенционална агресия.

В този контекст през 2025 г. България ще се окаже на границата на два интеграционни проекта и между две регионални стратегии. Безспорно, развитието на България в най-голяма степен ще зависи от бъдещето на европейския проект – неговата ориентираност и динамичност ще определят както характера на вътрешнополитическите и икономическите процеси в страната, така и основните параметри на политиката на сигурност. В същото време влиянието на процесите в потенциалната зона на руския интеграционен проект върху България също е неизбежно. Към 2025 г. пространството между Балканите и Централна Азия ще бъде с население около половин милиард, потенциал за търговски оборот от над 300 млрд. щ.д. и се очертава като съседния на Европа регион с най-сериозен потенциал за икономическо развитие през следващите петдесет години.

В перспективата на следващите 20 години правдоподобно изглежда развитието на т. нар. „широко черноморско пространство“. „Широкото черноморско пространство“ е единствената геополитическа идея (известна още като „Трите морета“ (Източно Средиземно море, Черно море и Каспийско море) и „Европейските езера“ (Черно море, Аралско море и Каспийско море) извън зоната на „същинска“ Европа, която интегрира българските интереси в широк кръг от политически, икономически, етнорелигиозни и на сигурност области с тези на евро-атлантическата общност.

Политико-географски пространството обхваща територии, държави и население, далеч надхвърлящи крайбрежните държави на Черно море. Стратегически обаче става въпрос за регион, който обхваща преди всичко крайбрежните държави на Черно море и Каспийско море.

Ако на него се гледа от трансатлантическа перспектива, то това е едновременно (1) зона на съприкосновение на Запада с непосредствените интереси на сигурност на Русия, (2) най-краткият път и главен базов регион от запад за развитие на отношения на сигурност с Китай и (3) северна врата към регионите на Персийския залив, Близкия изток и индийския субконтинент.

От гледна точка на сигурността „Широкото черноморско пространство“ е регион, в който са възниквали и все още възникват многостранни рискови условия и фактори за сигурността на Европа и Америка като организирана престъпност за трафик на наркотици, оръжия и хора и пране на пари, организирани терористи, радикални ислямски проповедници и организатори – и в който тези рискове могат да бъдат минимизирани чрез превантивни и изпреварващи мерки от най-широк спектър (колкото се отива на запад възможностите за реагиране се ограничават). Над този регион преминават траекториите на всички хипотетични ракетно-ядрени удари към Европа и източното крайбрежие на Америка от всички хипотетични агресори. В оперативен отношение най-сериозната слабост на региона е наследството от множеството жестоки и кръвопролитни конфликти.

От гледна точка на енергийната сигурност на България и Европа регионът е източник както на европейската газова и петролна зависимост, така и на възможна диверсификация на източниците при разбиване на монопола на настоящите производители и транзитори.

В икономическо отношение регионът е естествена среда за български, европейски и американски инвестиции както в развиващи се и перспективни пазари, така и в производство на високотехнологична продукция, транспортни комуникации и услуги.

Основните характеристики на картината на бъдещето, чието развитие в най-голяма степен може да влияе на националните интереси на България, са комбинацията от природни ресурси и икономическо развитие с отчитане на демографските тенденции и възможния характер на политическо управление. Освен това специална характеристика представляват стратегическите интереси на основните актьори в региона, които се преплитат, съвпадат и си противоречат едновременно.

Природните ресурси на Русия и държавите от региона на Каспийско море са специфичен фактор. Оценките на резервите на Русия от петрол са от 50 млрд. барела (Бритиш петролеум) до 87 млрд. барела (Световна банка). Залежите от газ позволяват експлоатацията от най-малко 50 години, като се смята, че едва 20% от тях са разкрити. Русия освен това е световен лидер в резервите на прясна вода, обработваема земя и гори. Държавите от обкръжението на Русия обаче в перспективата на 2025 г. ще изпаднат под едновременно въздействие на увеличаващото се население и ограничените ресурси от прясна вода и обработваема земя.

Главното икономическо предизвикателство на 2025 г. за Русия и другите износители на петрол и газ ще бъде способността им да развият икономиките си комплексно, използвайки приходите от експорта на въглеводороди. Успехът би означавал развитие на обществата, реализиране на човешкия капитал и интегриране в световната икономическа система откъм „позитивната“ страна на глобализацията. Неуспехът би довел до познатия от други региони парадокс на петродоларите – забавяне на икономическата диверсификация, социално неравенство, изтичане или нискоэффективно изразходване на капитали и социално напрежение.

Най-близко до реална икономическа диверсификация и балансирано развитие на икономиката е Казахстан. За държавите с ограничени ресурси като Украйна, Грузия, Киргизстан, Таджикистан и Узбекистан предизвикателството е да привлекат инвестиции, модерни технологии и съвременно управленско *ноу-хау*, преди „негативната“ глобализация да ги е превърнала в пазар на евтини вносни стоки от заобикалящия ги Изток. В това отношение системна и активна политика на ЕС би дала сериозни преимущества и на България.

Алтернативите се комплицират от сложната демографска перспектива на Русия, Украйна и другите неислямски държави. За страни като Русия, Украйна, Армения трайната тенденция към намаляване на населението ще има силно отражение върху икономиката и обществената кохезия, а перспективата за сериозно „изтичане на мозъци“ е реална, като се има предвид, че към 2025 г. населението в Европа ще застарее още повече, а досегашната практика за привличане на квалифицирани работници от Източна Европа ще се е изчерпала.

За Централна Азия предизвикателството е различно. Политическите лидери ще се изправят срещу проблема за съхраняване на социалния мир при висок прираст на младо

поколение с ограничени икономически перспективи. Политическото управление ще има основна роля за способността на държавите от региона да посрещнат социалните, икономическите и етнорелигиозните предизвикателства на бъдещето.

Основните актьори в това пространство – САЩ, Турция, Русия и ЕС, имат в една или друга степен разработени и експериментирани стратегии за развитие и усвояване на региона. Съществуват обаче принципни разлики между интересите им към черноморско-каспийския регион, които неизбежно ще влияят на възможните развития в бъдеще.

Турция традиционно гледа на Черно море от военноморска и комерсиално-морска гледна точка. В това отношение Турция се явява като защитник на статуквото в колкото е възможно по-широко пространство около Черно море. Първият опит на Турция да установи свои интеграционен проект беше през 80-те години на миналия век с крайно противоречивата концепция за „общата родина от Адриатическо море до Великата китайска стена“. Вторият е опит за „икономизиране на концепцията за широката черноморска зона“ чрез проекта „Черноморско икономическо сътрудничество“. Институционализирането на региона е добра идея за Турция в опитите ѝ да изпревари разширението на Европейския съюз. Поради това проектът е положително подкрепен и от Русия – в Москва чудесно знаят, че Турция има нисък капацитет за положителна експанзия в един регион между Сараево и Владивосток. Всяко възпиране по-нататъшното придвижване на европейския интеграционен проект на изток е добро дошло за двете страни. Поради това „широкото черноморско пространство“ е единственият регион и стратегически въпрос, по който Турция и Русия имат съвпадащи интереси и са постигнали приемлив исторически компромис. Поведението на Турция ще се промени коренно с приближаване на членството в ЕС или с отказа на Турция от свой европейски проект.

Руският подход се промени през последните 15 г. след приключване на военноморското присъствие в Средиземно море. Сега фокусът е върху недопускане на САЩ и НАТО в акваторията на Черно море (което съвпада с турския интерес) и съхраняване на опциите за доминиране на морската търговия през Проливите (трафикът на танкери през Босфора всъщност е над 75% за и от Русия) и по този начин – недопускане на създаване на регионално политико-икономическо-военно обединение в зоната на Черно море под ръководството на САЩ или ЕС. Към 2020–25 г. Русия ще има някои преимущества в постсъветското пространство на региона – ще бъде основен, макар и не единствен търговски партньор поради вероятното повишение на покупателната способност на населението, ще дава работа на милиони икономически емигранти и временни работници поради необходимостта от разработване на нови източници на суровини, ще осигурява армиите на отделните страни с въоръжение и военна екипировка, ще осигурява някои от техните потребности за военна сигурност като противовъздушна отбрана, въздушен и морски контрол, стратегическо разузнаване и ПРО, ще се опитва да представлява общите интереси пред международни институции и форуми.

САЩ гледат на региона като (1) на свързващ елемент между Централна Азия и опорните им бази в Европа, (2) военновъздушна и сухопътна врата към широкия район на Персийския залив, (3) елемент от стратегията им за ограничаване на Русия на запад и юг и като на (4) много важен аспект от създаването на проамерикански блок в Източна Европа. Поддържането на демократичните промени и придвижването към пазарна икономика на бившите комунистически държави в региона и привързването им към евро-атлантическата платформа на политическо и стратегическо поведение са дългосрочна цел на САЩ. Тя се проектира както по отношение възпирането на Русия от ревизионистични амбиции в постсъветското пространство, така и по отношение на бъдещото съперничество с експанзията на Китай на запад. Борбата с тероризма в Средна Азия и възпирането на ядрените държави в персийско-индийския регион също предопределят стратегическия интерес на САЩ от начина, по който се развива регионът. Ангажирането на САЩ с диверсификацията на източниците на петрол и газ към източно и западноевропейските съюзници също е определящ поведението им мотив и в перспективата 2025 г. Освен това САЩ са принудени да търсят резервен вариант при евентуална загуба на Турция като пивотна държава в региона.

Европейският съюз е заинтересован от региона от гледна точка (1) на енергийната сигурност, (2) като филтър на терористични и криминални заплахи от изток и югоизток и (3) като удобен буфер или резервен вариант за отношенията с Русия и Турция. Европейската политика на съседство има проекция върху целия регион, а комуникацията на Европей-

ската комисия „Черноморска синергия – нова инициатива за регионално сътрудничество“ от 11 април 2007 г. е опит да се заявят европейските интереси и цели за развитие (усвояване) на региона. Интересите и равнището на амбиции на европейските държави по отношение на региона като цяло обаче са твърде неравномерни, за да се очаква стратегическа промяна през следващото десетилетие. Със задълбочаване на енергийните проблеми към 2025 г., както и с приближаване към развързка по членството на Турция появата на консолидирана стратегия и системна политика за осъществяването ѝ е много вероятна.

Сценарий

В перспективата на 2025 г. „широкото черноморско пространство“ се намира в състояние на асиметрична хетерогенност и засилваща се регионализация.

Руската икономика продължава да зависи изключително от добиването и експорта на природни ресурси.

Брутният вътрешен продукт се поддържа на устойчиво равнище на прираст, но изключително за сметка на приходи от экспорт на суровини и продажба на военна продукция. Русия е на първо място в света по добив и износ и на газ, и на петрол. Поради рестриktivната политика към преките чужди инвестиции технологичното равнище в останалите сектори на икономиката и услугите значително изостава от европейското.

Русия е високоцентрализирана държава, но ефикасността на институциите е ограничена от по-скоро авторитарното управление от режимен тип. Политическите идеи интерпретират национализъм и икономически протекционизъм. Олигархизмът е основна форма на разпределение на властта. Потиска се формирането на значителна и влиятелна средна класа. Идеите за „особения руски път“ и „суверенната демокрация“ са се превърнали в догма. Основните отрасли на икономиката са организирани под формата на държавен монопол. Износът на газ и нефт е централизиран в две държавни национални компании. Експортно ориентираните държавни монополи са основен инструмент на външната политика на страната в региона. Чрез тях Русия е установила директен контакт с Централна и Западна Европа, маргинализирайки източноевропейските държави.

Отношенията със САЩ се поддържат на стратегическо равнище – сътрудничество съществува само по важни въпроси от взаимен интерес, включително контрола на ОМП, талибанизацията на Афганистан, обстановката в Пакистан и Иран. Отношенията с Турция са приятелски, но сдържани.

Руските въоръжени сили са напълно професионализирани. Извършена е трансформация на целевите установки на армията и се изпълняват широки програми за подмяна на основните бойни и поддържащи системи с високоефективни, мобилни и с глобален обхват. С възстановяването на руския черноморски флот се изпълняват различни съвместни инициативи в Черно море и Източното Средиземноморие.

Страните от постсъветското пространство са обхванати в различна степен от руското влияние, но повечето остават политически и икономически недоразвити.

Украйна страда от сходни на Русия проблеми. Страната е изоставила президентското управление за сметка на парламентарното, но развитието ѝ като европейска държава е все още неясно – в случай на *de facto* затваряне на вратата на Европа вероятността да попадне окончателно в орбитата на Русия е голяма.

Кавказкият регион е в състояние на раздробеност и дълбока икономическа стагнация – местните държави зависят изключително от влиянието на и доставките от ЕС и Русия.

В Централна Азия най-устойчиво и балансирано е развитието на Казахстан. В останалите държави режимите са авторитарно-ислямистки. Националистическата реторика пречи на установяването на конструктивни регионални отношения. Най-силно развито е прякото военно сътрудничество с Русия – в редица случаи то е водещо.

Страните от постсъветското пространство все още не са самостоятелни фактори в международните отношения на сигурност. Създадената преди две десетилетия Организация на договора за колективна сигурност практически е обезсилена, защото заплашва да въвлече Русия в безкрайни двустранни и регионални спорове и конфликти. Шанхайската организация за сътрудничество се утвърждава като компромис на Русия към Китай за допуск до своето непосредствено геополитическо пространство.

Регионът се намира под натиска на китайската експанзия на имигрантско, икономическо и стратегическо равнище. Големите мюсюлмански държави от района на Персийския залив осъществяват мащабна духовна и образователна експанзия на радикални интерпретации на исляма.

В икономическо отношение трафикът на танкери и кораби в акваторията на Черно море и през Босфора и Дарданелите е нараснал с 40% в сравнение с 2010 г. По дъното на Черно море е изграден газопроводът „Син поток“. Газопроводът „НАБУКО“ е достигнал територията на България. Възстановеният руски черноморски флот е предислоциран в Новоросийск; нови съдове и системи са оперативни.

Индикатори на сценария

Политически:

- ЕС взема официално решение за ограничаване на географията на разширението си.
- Новата Съюзна стратегия на НАТО се ограничава до задачи по колективната отбрана в рамките на Чл. 5 на Вашингтонския договор.
- Русия предлага на съседите нова форма на регионално сътрудничество на мястото на ОНД.
- В Турция се появява нова радикална ислямистка партия.

Икономически:

- Зависимостта на ЕС от руските доставки на газ надхвърля 60%.
- Военните разходи на Русия започват да доминират държавния бюджет.

Сигурност:

- Централноазиатската ислямистка мрежа Хизбн ут-Тахрир излиза на глобалната сцена.
- Русия и САЩ изграждат съвместни елементи за противоракетна отбрана в Централна Азия и Далечния изток.
- BLACKSEEFOR прекратява или *de facto* замразява функционирането си.

Източници на конфликтност

- Международният тероризъм, особено идващият от Афганистан по линия на талибаните и на елементи от разгромената Ал Кайда, са принципна заплаха за страните от Централна Азия и Кавказ. Хизбн ут-Тахрир е установила отношения с мрежи от района на Персийския залив и Северна Африка. Съществува непосредствена опасност за Узбекистан от страна на Ислямската партия на Узбекистан и от Партията за ислямско възрождение за Таджикистан.

- Държавите от Кавказ и Централна Азия са сред глобалните шампиони по разходи за отбрана и закупуване на военно оборудване. Украйна е в състояние на постоянна политическа и икономическа криза. Киргизстан и Таджикистан са на прага на колапс. Молдова е държава с провалено управление.

- Общото в интересите на САЩ и Русия системно ще намалява и „положителният“ дневен ред ще се съкращава. Ще се увеличава съперничеството както на двустранна основа, така и в целия регион на широкото черноморско пространство. Основен обект на противоречия ще бъдат Украйна, Грузия и Централна Азия. Наличието на стратегически интереси на САЩ и Русия в региона изключва провеждането на мащабни операции по опазване на мира или за възстановяване на реда и „реконструкция“ на държави.

- Прецедентът със самообявяването на независимост от Косово и оказаната подкрепа от САЩ и европейските страни се използва от сепаратистите в Кавказ, Централна Азия и Турция като повод за международен политически натиск и вътрешна въоръжена борба.

- Русия се опитва да разработва отношенията си с Китай, особено във военната област и чрез доставките на газ по новопостроения газопровод, като инструмент за отслабване на натиска на САЩ върху нейното интеграционно пространство. Кремъл поддържа режими в Близкия изток и Латинска Америка, които по различни поводи се противопоставят на интереси и политики на САЩ.

- Политиката на рестрикции към чуждестранна политическа и икономическа намеса в страните от постсъветското пространство, която Русия провежда. Отделни западни ком-

пани са допуснати до работа в региона, но изпитват системни притеснения от различни руски и на други държави институции и процедури.

- Руският черноморски флот във взаимодействие с ВВС и други специални сили практически контролира трафика на търговски съдове от Босфора в посока към Новоросийск, Одеса и Поти и обратно и отговаря за сигурността на газопроводите.

- Разузнавателният интерес от страна на Русия, Китай и международни терористи към съоръженията на САЩ в България и Румъния.

Случайни възможности

В перспективата на 2025 г. изненадващи събития със системен ефект в рамките на този сценарий могат да бъдат:

- *Присъединяване на Украйна и/или Грузия към НАТО*, което ще укрепи позициите на демократичните политически сили, но ще предизвика тотална реакция на Русия за предизвикване на хаос, компрометиране и радикален сепаратизъм за отделни региони.

- *Провал на НАТО в Афганистан и/или на САЩ в Ирак* освен всичко друго би отворил широко вратите за талибанизъм и тероризъм в цяла Централна Азия и на север към мюсюлманските региони на Русия.

- *Колас на отделна държава от Централна Азия или поредица от кризи в региона*, при което ще се стигне до опасна заплаха за ролята и интересите на Русия или САЩ в региона и ще се открият възможности за настъпление на радикалния ислям.

- *Нов радикален ислямистки алианс поема властта в Турция* и се отказва от европейския проект на страната.

9.4. ВЪОБРАЖАЕМ СЦЕНАРИЙ „ПРЕДИЗВИКВАНЕ НА ХЕГЕМОНА“

Да бъде предизвикан хегемонът на световния ред е един от сценариите за глобалните отношения през XXI век. Възможно е САЩ да успеят да съхранят уникалната си дистанция от останалия свят и през 2015 г., защото мощта им идва от много осезаеми и още повече скрити източници. Възможно е също сами да изпаднат в изолационизъм, поне докато приведат в ред собствения си двор от идеи и стратегии за постигането им. Възможно е да се стигне и до многостранно партньорство на върха, както ще бъде описано в сценария „Демократичен мир“.

„Предизвикването на хегемона“ обаче е сценарий, който се отличава с най-сериозна основа в настоящето и достатъчно дълбока причинно-следствена връзка в развитието на основните характеристики. Потенциалните предизвикатели са правителствата на сравнително бедни народи, чиито държави невиджано бързо правят огромни брутни продукти, свръхположителни търговски баланси и бюджетни излишъци. С тези бюджетни излишъци може да се даде работа на хората, но може да се купят ракетни и ядрени технологии от глобалния пазар, а може и да се плати на терористична мрежа да нанесе един или серия от смазващи общественото съзнание удари. При

този сценарий България се поставя в сложна ситуация на избор, в която дори „правилната“ стратегия може да струва на народа твърде скъпо.

В стратегическите кръгове се обсъждат различни концепции и дори модели за развитие на световните отношения на сигурност – концепцията за продължаващия унилатерализъм на САЩ от върха на еднополярния свят, за принципно партньорство Америка–Европа в управлението на световните дела, както и за (неизбежното) възникване на многополярен свят с доминиращо многостранни отношения между велики сили и големи държави. Съществуват и разновидности и алтернативи на тези виждания, които се повече интелектуални упражнения или манипулации със статистически данни, отколкото анализ на обективни възможности – за възникване на конфронтация и съперничество между ЕС и САЩ, за превръщането на ЕС в доминираща световна сила или за трайно преместване на центъра на глобалната хегемония в Азия.

Развитие на основните характеристики

Състоянието на глобалните отношения на сигурност или т. нар. „световен ред“ се определя от наличието, съдържанието и обвързаността на четири основни реалности на съвременността:

- Взаимната зависимост между държавите по всички въпроси от „широкото“ разбиране на сигурността (политика, отбрана, икономика, етно-конфесионални отношения, околна среда, демография) и общата им уязвимост към съвременните рискове и заплахи (тероризъм, организирана престъпност, електронен бандитизъм, опасни пандемии, трансгранично замърсяване, финансови спекулации);

- Глобализацията на огромна част от каналите, по които рисковете и заплахите преминават националните граници и обхващат планетата, както и на пътищата, по които положителното въздействие и защитните мерки могат да бъдат разпространявани;

- Пирамидата от държави, подредени и действащи съобразно своята политическа, икономическа, финансова, военна и културно-информационна мощ;

- Мрежата от глобални неправителствени, неструктурирани, неконтролирани и дори неидентифицирани актьори на международната сцена, които са в състояние да влияят върху политическото поведение на държавите и хода на световните процеси.

Проявлението, взаимната обвързаност и развитието на тези фактори определят състоянието и перспективите на стратегическата среда в началото на XXI век като развиваща се под доминиращото въздействие на националните държави, респективно на тяхната мощ. Движещите сили на световните отношения на сигурност са световният хегемон САЩ, бързо развиващите се регионални сили с нарастващ потенциал за глобална експанзия, стратегическият терор и свързаните с него радикални идеологии и вярвания, разпространението на технологии за масово поразяване, разрушаване и насилие и увеличаващият се дисбаланс между производството на и потребностите от енергия в световен мащаб.

Комбинацията от тези сили води до картина на близкото бъдеще, която се определя от два вектора – този на националната мощ и способността да бъде материализирана в политически резултати и вектора на стратегическото съревнование (не обезателно съперничество!). В тази координатна система институционализираната през втората половина на миналия век международна система за сигурност е поставена на изпитание и непосредствено заплашена от прекалено бързото развитие на отделни държави до равнището на „велики сили“ (с глобални амбиции и претенции, но с неясни политически и ценностни платформи) и от стратегическия терор, използван от държави и неправителствени актьори като инструмент за разрушаване на статуквото.

Въпросът за световния ред е въпрос на гледна точка. От гледната точка на България и демократичния алианс проблемът е в това, че стратегическите промени се инициират от амбиции за световно влияние на недемократични или частично демократични държави, от глобално икономическо съревнование, разбирано преди всичко като търговия без граници на нискотехнологични стоки, от използване на енергийните ресурси като политически инструмент и като стратегическа цел и от носители на радикални вярвания, които исторически са част от западните общества, но са готови да работят за тяхното разрушаване. В тази ситуация гледната точка на интересите на България би следвало да възприеме тезата, че стабилността на световния Запад се превръща в принципен елемент на световната стабилност и следователно светът ще бъде по-сигурен, когато евро-атлантическата общност е доминираща сила.

Мястото и ролята на САЩ в системата на международните отношения се определят от различни обективни и измерими характеристики като:

- Най-комплексно развитата, високотехнологична и базирана на информационни системи и знание икономика, която позволява на САЩ не само да поддържат, а и да увеличават преднината си благодарение също и на несравнимо високите разходи за научни изследвания и развитие;

- Политическа и обществена традиция, които позволяват на САЩ да действат стратегически както във вътрешен план, така и на глобалната сцена;

- Идеологическа и социална привлекателност на американския начин на живот;

- Общ и специфичен военен потенциал, позволяващ на САЩ да бъдат потенциално и реално ефективни практически в целия спектър на употреба на военна сила – от страте-

гическо възпиране, през бойни операции на един ТВД до мироопазващи и хуманитарни операции;

- Постоянно дислоциране на американски войски в основните световни региони, което създава чувство у местните народи и правителства за постоянен мониторинг и готовност за санкциониране;

- Глобално развита система от съюзи, съюзници и приятелски държави, включваща страните с най-голямо политическо и икономическо влияние.

Концепцията за хегемонията на САЩ в еднополярния свят след Студената война се основава на обективните измерения на американското преимущество във всички основни параметри на държавната мощ: технологична, военна, геополитическа, социалнопсихологическа и икономическа. Дистанцията между тях и всички други потенциални кандидати за световно лидерство няма аналог в съвременната история.

- САЩ произвеждат 40% от световните икономически резултати и същия процент от високотехнологичната продукция, което, заедно с несравнимите 50% от средствата за изследване и развитие, им предоставя възможност сами да правят 60% от военните разходи на военноразвитите страни.

- Доминантното положение в материалната сфера, съчетано с традиционните американски обществено-политически нагласи, захранва унилатерализма или хегемонистичното поведение.

- Хегемонистичното поведение се изразява най-вече в стремежа на САЩ да поддържат дистанцията с потенциалните съперници за глобалното лидерство.

В действителност мощта на САЩ не е неограничена, но е безпрецедентна. Асиметрията достига до мащаби, които поставят под съмнение способността на САЩ да изпълнят всички функции, с които са се самонатоварили. Американската стратегия и лидерството за нейното осъществяване исторически са твърде идеологизирани и ориентирани към много високи, крайни равнища на целите, за да бъдат безусловно и бързо ефикасни в новия комплексен и подвижен свят. Традиционното фокусиране върху стратегическото възпиране и сдържане, за да не допуснат възникване на регионални стратегически съперници, е малко ефективно в новата среда, особено по отношение на мощните неправителствени актьори.

Асиметрията на мощта (макар и обективна) произвежда напрежение дори със съюзниците на САЩ.

- Поради това концепцията за хегемонията или едностранното доминиране може да се основава на решение, че взаимодействието и приоритетността на отношенията с Европа не представляват повече жизненоважен интерес за САЩ (новото поколение не е социализирано в средата на жизненоважния трансатлантически алианс от времето на борбата срещу СССР и комунистическата перспектива). Развитието на такъв сценарий ще доведе, от една страна, до свръхнапрягане и „разтягане“ на САЩ по целия спектър на глобалните отговорности и до силен егоизъм при прокарването на своите глобални интереси и ще предизвика маргинализиране ролята на ЕС в глобалните действия на САЩ (до равнището на „младши партньор“, което ще се съхрани поради дълбоките икономически и културни връзки).

- От своя страна вероятно Европа ще тръгне по пътя на конституционизиране на интеграцията и чрез повече централизация ще се стреми към своя роля на световен лидер, използвайки потенциала си на „културна сила“. Възможно е също така да се стреми да изгради свои кръг от партньори, например в лицето на Русия и страните от Централна Азия и зоната на Средиземно море.

Концепцията за партньорството между САЩ и Европа е най-често интерпретираната в официалната реторика от двете страни на Атлантика. Тя се основава на тезата, че проектът за обединена Европа е американски и САЩ продължават да се нуждаят от и поддържат Европа като силен и активен партньор и след края на Студената война. От своя страна Европа се нуждае от стратегическо съюзничество със САЩ и желае тяхното пряко въвличане в европейските дела, за да продължи да разчита на денационализацията на отбраната и сигурността на континента и да реализира целите си на световната арена, допълвайки „твърдата“ сила на САЩ със своя невоенен потенциал за въздействие.

Предвид материалното доминиране на САЩ, трансатлантическото партньорство е опция в условията на еднополярен „американски“ век. В анализите няма убедителни до-

казателства, как то може да се осъществява между „равни партньори“ при такава асиметричност на потенциалите. В практиката обаче аргументи могат да се намерят както в доказаната вече необходимост от комплексни решения и многостранни потенциали при операции за „реконструкция на държави“ и особено за изграждане на нации след разпадане на държавността, за интервенции при етно-конфесионални конфликти с масови жертви и хуманитарни катастрофи, както и за решаване на казуси като тези с ядрените програми на Иран и НДР Корея.

Третата алтернатива е възникването на действително многополярна конфигурация в глобалните отношения на сигурност и преминаване към форми на постепенно разширяваща се многостранност в политиката. Презумпцията на тази концепция е, че САЩ и Европа няма да доминират световния ред до настоящето равнище, а (доброволно) ще се търси разширяване на конфигурацията на основата на консолидирано поведение на потенциални партньори като Китай, Индия, Русия, Япония, Бразилия, Австралия и др.

От гледната точка на глобалните отношения на сигурност Китай продължава да бъде на етап „развитие на потенциала“. От трите активни велики сили в момента Китай има най-сериозни вътрешни въпроси за разрешаване, които ограничават възможностите за участие в глобалните отношения на сигурност. В тях азиатският гигант реално има регионален периметър на възможностите. Засега.

- Политическата икономия на страната достигна до състояние, което песимистичните прогнози предвиждаха – неизбежен конфликт между политическото управление и изборителното прилагане на пазарни механизми, и то в определени райони на страната. Икономическите затруднения (лошите кредити са достигнали 50–60% от брутния вътрешен продукт – ситуация, подобна с тази при финансовите кризи в Азия през 1990–96) се възприемат като сигнал за усилване на ръководната роля на комунистическата партия, което пък означава оряждане действието на пазарните механизми и забавяне на темповете на растеж, за сметка на социално компенсирани хората, живеещи в регионите извън зоните за бизнес. Пекин се опитва да установи контрол над тенденциите, но това се прави повече с политически средства, отколкото с икономически.

- Типичен пример за тази страна на китайската реалност е фактът, че икономически страната е обвързана със САЩ в огромна степен като пазар, национален валутен резерв и диаспора. Политически обаче Америка се възприема като реален враг: китайците вече облъчиха с боен лазер американски спътник, а тяхна подводница провокира бойната група на американски самолетносач в Тихия океан.

- Успешният тест за унищожаване на спътник на полярна орбита, проведен от Китай през 2007 г., предизвика истинско стъписване и паника в политическите среди особено в САЩ. Експериментът беше възприет като заплаха за американското и руското доминиране в Космоса – двете страни са извършили десетки такива опити от 60-те години насам. Не е много ясно за какво точно тестът послужи на Китай, но във всеки случай вече се използва от ВВС на САЩ и Русия за аргументиране на военните планове за Космоса.

- Реално конвенционалните сили на Китай за операции в чужбина са в стадий на създаване; очаква се първоначално да наброяват около 15 000 души. Ръководството на Китайската народна армия внесе в парламента на страната проектозакон за операциите в чужбина. След 2003 г. Китай системно увеличава контингентите си, участващи в операции на ООН, в операции за издирване и спасяване в чужбина и в международни военни учения – към февруари 2007 г. 1814 китайски военнослужещи и полицаи участват в мисии на ООН (Судан, Ливан, Конго и Източен Тимор), което прави страната 13-тият по ранг контрибутор на ООН.

- С нарастването на китайските икономически интереси в чужбина очевидно ръководството е взело решение страната да участва по-активно в решаването на глобалните проблеми на мира. Вероятно, за да се избегнат подозрения в подготовка за експанзия, Китай ще увеличава приноса си към операции на ООН и ще участва в международни военни учения като средство за укрепване на доверието. По този начин ще се доказва и като алтернатива на САЩ в многостранната политика на сигурност.

- Вероятно в близко бъдеще Китай няма да предприема военни авантюри зад граница, но и няма пасивно да наблюдава случващото се в Източния Пасифик. Ключов въпрос на китайската стратегия в региона си остава въпросът за суверенитета на Тайван – очевидно проблемът ще бъде „лекуван“ с времето, но ще бъде зорко охраняван от китайските

въоръжени сили и специални служби. Тайван е сред най-сериозните геостратегически проблеми на САЩ в Тихия океан и дори в света.

Стремителният пробив на Индия в кръга от световни държави се дължи както на стабилния икономически прираст от средно 8% годишно, така и на устойчивата демокрация в страната, а също и на премереното поведение на международната сцена.

- Индия е космическа и ядрена държава с активна позиция по всички въпроси в зоната между Близкия изток и Югоизточна Азия и със значим принос към мироопазващи операции под егидата на ООН. В същото време страната има проблеми практически по всички свои граници – с Пакистан, Бангладеш, в Шри Ланка и доскоро и с Непал.

- След дълъг период на топли военнополитически отношения със СССР и Русия през последната година Индия постигна грандиозен пробив в отношенията със САЩ (или обратното) – по отношение на ядрената си програма получи всичко, което поиска по време на последното посещение на президента Буш в страната.

- Намеренията на Индия да създаде мощен флот, включващ четири авионосни бойни групи и подводници от океански клас, показва амбиция за самостоятелна роля на гарант на стабилността в Югоизточна Азия и района на Индийския океан.

- За разлика от Китай Индия не е обект на съдържане, а точно обратното – на ускорено приобщаване към западния алианс. От което тя умело се възползва, не бързайки особено с поемането на специфични ангажименти.

- В средносрочен план обаче Индия изглежда преангажирана с регионалните си проблеми по границите с Пакистан и Бангладеш и в Шри Ланка, за да излезе на глобалната сцена на отношенията на сигурност.

Япония постепенно излиза от ролята си на поддържащ инициативите на трансатлантическата общност фактор. Новата външна политика на страната след 2006 г. има за цел да доближи Япония до дневния ред на евро-атлантическия алианс. Създаването на Министерство на отбраната и изразената готовност да започне изграждане на система за противоракетна отбрана нареждат страната сред факторите в международните отношения на сигурност, които в перспектива още повече ще усилят ефикасността на трансатлантическите подходи.

Природата на стратегическите процеси и промените, които те предизвикват (още веднъж), отправят предизвикателства към традиционните концепции за колективна сигурност и отбрана. От гледната точка на българските и съюзническите интереси на сигурност съществуват шест доминиращи стратегически фактора, развитието на които ще определя характера на промените в сферата на сигурността в периода до 2025 г.:

- Развитие на Китай като неокомунистическа и националистическа сила и световна икономическа суперсила с потенциал да се превърне в глобален военен фактор;

- Развитие на Русия като ревизионистична сила, използваща приходите от експорта на енергийни ресурси и оръжие за радикално модернизиране на военните си възможности;

- Продължаващата радикализация на обстановката в т.нар. „дъга на нестабилност“ поради задълбочаване на бедността, политическия популизъм и религиозния радикализъм;

- Колапс на управлението в редица постколониални държави в Африка и Азия и постсъветски държави в Централна Азия и Кавказ;

- Безконтролно разпространение на технологии за масово поразяване;

- Консолидацията в евро-атлантическото пространство на основата на общо възприемане на заплахите и нова визия и стратегия за бъдещето.

При посрещането на тези промени САЩ изпитват реални и сериозни концептуални и лидерски затруднения в ролята си на световен хегемон. Те обаче не бива да се надценяват. САЩ притежават необозрим потенциал, исторически опит, мощен елит и уникално гражданско общество. Измежду великите сили и големите държави САЩ са единствените, които имат реални съюзници. Така че в обозримо бъдеще Америка ще продължи да бъде световна свръхдържава в икономическо, военно, дипломатическо и информационно-идеологическо отношение. Вероятност САЩ да се откажат сами от водещата си глобална роля не съществува. Опитите на отделни големи държави и регионални сили да използват относителната непопулярност и частичното отслабване на САЩ са крайно опасни: такива опити биха стрували скъпо на всяка държава.

Сценарий

През 2025 г. развитието на основните доминиращи фактори е довело до сериозни промени в глобалните и регионалните баланси, които макар и да не „детронират“ САЩ от глобалното лидерство, представляват принципни промени в средата на сигурността. Движещите сили на тези промени са борбата за повече енергийни суровини, задълбочаването на социално-икономическите и политическите проблеми в страните от „дъгата на нестабилност“ и особено в лошо управляваните държави, производителки на петрол и газ, и специфичния политически ред в Китай и Русия.

Природата на стратегическата промяна се определя от баланса, от една страна, между преследваните цели, използваните методи и наличните ресурси на глобалните сили и от друга характера на стратегическата среда. През 2025 г. някои от илюстративните характеристики на средата са следните:

- Потреблението на енергия е нараснало с около 50%, като за производството на 80% от нея се използват петрол и газ.

- След последното разширение на ЕС равнището на зависимост на Европа от доставките на газ от Русия е достигнало 60% и още 15% от Северна Африка.

- В света се откриват едва 1/100 от залежите на нефт и газ, открити през 1970 г.

- Брутният вътрешен продукт на Китай изпревари този на Великобритания през 2007 г., на Германия през 2010 г. и се очаква да достигне този на Япония през 2033 г. и на САЩ през 2040 г.

- Населението в работоспособна възраст в ЕС намалява с около 1 милион на година.

Периодът се характеризира с трайно и комплексно преместване на центъра на развитието към Азия, което води до тектонични структурни промени в международната система на сигурност. Основните стратегически развития се състоят в следното:

- Китай, Индия и Русия са реализирали ускорено и комплексно икономическо развитие.

- Стратегически консенсус между Русия и Китай не е постигнат и не се очертава в обозримо бъдеще.

- Китай е изградил кръг от поддържащи държави, от които със стратегическо значение са тези от района на Персийския залив;

- Русия е установила стратегическо партньорство с Индия и нейния кръг от държави.

- Япония, Австралия и държавите от Югоизточна Азия оформят политико-икономически алианс за противодействие на китайската икономическа и демографска експанзия.

- Обхватът и интензивността на международните военни операции за поддържане на мира и предотвратяване на конфликти под егидата на ООН са силно ограничени поради опасността от навлизане в зони на съперничаещи си интереси.

- Операции за „реконструиране“ на държави с провалено управление се провеждат предимно в зоните на интереси на великите сили от самите тях.

- Стратегическият терор продължава да се използва от радикални елементи като инструмент за въздействие и промяна на поведението на САЩ и новите велики сили.

- Ролята на ООН по отношение на сигурността се маргинализира окончателно; действията на великите сили се легитимират чрез различни форми на многостранност.

Така през 2025 г. основните стратегически развития, които отправят предизвикателства към доминиращата роля на САЩ, са енергийният въпрос, разпространението на оръжия за масово поразяване и стратегическият терор.

Русия, Китай и енергийната дилема. Способността на Русия да развива и разширява капацитета си за добив и експорт на петрол и газ *ще даде възможност* на страната да се развие като стратегически фактор, но ще задълбочи централизираното и авторитарно управление. В същото време потребността от внос на енергийни суровини *ще принуди* Китай да поеме глобална роля, но ще укрепи режима като националистичен.

- Китай и Русия не са либерално-демократични държави и няма особена причина да станат. И двете не споделят идеята на „позитивната“ геополитическа експанзия, при която развитието на по-малките партньори се стимулира от геополитическия център. Напротив, те се стремят да използват всяко свое преимущество и всяка възможна ситуация, за да се утвърдят като решаващ фактор на все по-високо равнище.

- Китай и Русия имат свои интеграционни проекти и създават широк кръг от съюзници и партньори в различните световни региони. В орбитата на Русия е Индия (поради то-

талния конфликт с Пакистан), бившите съветски републики от Централна Азия и Кавказ, Украйна и Беларус, както и Сърбия в Европа, Либия и нейните сателити от Северна и Централна Африка. В орбитата на Китай са Саудитска Арабия, Иран и техните сателити, както и повечето от държавите от мюсюлманските държави от Южна и Югоизточна Азия и тези, обграждащи Индия.

- Стратегическото развитие на двете страни се определя от способността на Русия да изнася енергетични суровини и нарастващите потребности на Китай от тях. При процес на изпразване на резервоарите тази връзка неизбежно ще се превърне в източник на съревнование. За целта всичко свързано с петрола, газта и електроенергията в двете страни се поддържа като държавен монопол: държавните монополи са инструмент на настъпателната им геополитика.

- Изграждането на газопровод към Китай, както и установяването на контрол от страна на *Газпром* над основни компании от Северна Африка създава възможности за Русия да диктува условията за доставки на газ за Европа. Печалбите от износа на суровини Русия продължава да използва за модернизация на въоръжените сили и технологично обновление на военнопromишления сектор и за политически инвестиции в съседните региони.

- В Китай неокомунистите в Пекин се борят с капиталистите в Хонконг и Шанхай. Свръхнаселените градове се борят срещу прииждащите мигранти от селата и планините. Третата борба е на военните за мащабна модернизация на армията. Решението на всички битки е в икономиката. Поради това стратегическият вътрешнополитически въпрос е поддържането на такъв темп на растеж, който да осигури недосегаемост на политическия режим. За целта е необходимо системно увеличаване на доставките на петрол и газ. Необходимо е и интензивен национализъм.

Разпространение на оръжия за масово поразяване. През 2025 г. оръжията за масово поразяване и системите за доставянето им до целите се разпространяват по каналите на глобализацията, стратегическото съревнование между регионите и международната организирана престъпност.

- Проблемът е не толкова в притежаването и развитието на ОМП от великите сили, а в сдобиването с такова оръжие и с бойни системи за доставяне от държави, които се борят за регионално надмощие по някаква тяхна причина.

- Фанатизирани организации, поставили си за цел упражняване на стратегически терор, се опитват да се сдобият с варианти на ОМП, за да доставят навсякъде по света „мръсна бомба“, без да се нуждаят от ракети или самолети.

- През 2025 г. вече е ясно, че тотална превенция на ядрената заплаха е невъзможна и че режимът на контрол на неразпространението е ефективен само за държави, които нямат за цел да предизвикват САЩ и техните непосредствени съюзници.

Стратегическият терор. През 2025 г. ясно се проявява основният ефект от стратегическия терор – държавите и обществата, които са подложени на стратегическо терористично въздействие, не са в състояние да бъдат активни на световната сцена. По този начин в международните отношения на сигурност се появява синергия на интересите на стратегическите противници и стратегическите терористи. Разширяването на „дъгата на нестабилност“ и поддържането от радикални елементи на световните „черни дупки“, където терористите се базират, подготвят, планират и координират, предполагагат една-единствена форма на противодействие – нова доктрина на борбата срещу тероризма, базирана на тотална съпричастност от всяка страна (пряко засегната или не), и предоставяне на реален военен и друг специализиран капацитет за съвместни действия.

Индикатори на сценария

Политически:

- Няколко ключови съюзници на САЩ ги изоставят (Саудитска Арабия се превръща в ислямска република, Индия сключва военен договор с Русия).

- НАТО се съсредоточава върху ролята си на организация за колективна отбрана.

- Разширяването на ЕС е прекратено.

Икономически:

- Темповете на развитие на икономиката на САЩ са забавени значително за продължителен период от време.

- Цената на суровия петрол достига 120 щ. д.
- Опитите за масово навлизане на алтернативни горива са неуспешни.

Сигурност:

- Повече от една държава, освен САЩ, самостоятелно е разработила и използва глобална система за разузнаване, наблюдение и контрол и притежава възможности за глобално развързване на въоръжени сили и нанасяне на конвенционални удари.
- Установена е трайна тенденция към увеличаване на числеността на сухопътните войски и военновъздушните сили на ключовите държави в света.
- Извършва се „вертикално“ разпространение на ОМП и на технологии за производство на стратегически ракети.

Източници на конфликтност

- В контекста на военната сигурност основните предизвикателства за доминиращата роля на САЩ в световните отношения на сигурност идват от амбицията на Китай и Русия да създадат и използват свои стратегически формации, чрез които да постигат националните си интереси, отвоювайки пространства изпод контрола на САЩ.
- От гледна точка на въоръжените сили заплахата от „голяма война“ не е правдоподобна. Вместо това се очертава съревнование между формални и „по желание“ коалиции, за създаването и управлението на които глобалните играчи използват микс от „моркови и тояги“.
- Контролът над източниците на енергийни суровини и пътищата за доставянето им се превръщат в основна цел на стратегията.
- Свърхангажираността на службите за сигурност с проблеми на тероризма и глобалния шпионаж оставя международните криминални групировки с развързани ръце.
- Повишеното световно напрежение намалява желанието и възможностите за провеждане на операции за поддържане на мира и оказване на спешна международна хуманитарна помощ.

Случайни възможности

В перспективата на 2025 г. събития със системен ефект в рамките на този сценарий могат да бъдат:

- *Създаване на нови глобални мрежи за стратегически терор*, базирани на различни континенти, включително и в Европа.
- *Установяване на прокитайски режим във Венецуела и Колумбия*, което създава предпоставки за пренасочване на вниманието на САЩ към непосредственото обкръжение.
- *Сдобиване с ядрено оръжие от арабска държава*, което коренно променя баланса на силите в Близкия изток и принуждава САЩ и Европа да приемат Израел в НАТО и да го включат в системата за колективна отбрана.

9.5. ВЪОБРАЖАЕМ СЦЕНАРИЙ „ДЕМОКРАТИЧЕН МИР“

Демократичен мир е един идеалистичен сценарий за развитие на бъдещето в широката зона на националните интереси. Неговата логика е „перманентна трансформация“ като съчетание от елементи на „еволюционното развитие“ и „неограничените възможности“.

Симбиозата предполага развитието да бъде системно и предвидимо и в „положителна“ посока: демократична политическа система, икономически просперитет, социален мир, международни отношения на партньорство.

Парадигмата на този сценарий е, че либералната демокрация и отворените пазари се разпространяват както сред държавите в зоната на националните интереси на България, така и сред глобалните сили, които имат интереси в тази зона. Разпространението на демокрацията води до *демократичен мир*, защото истински демократичните държави могат да водят търговски и други неистински войни, но не и бойни действия.

Тогава усилията на тези държави в областта на сигурността и опазването на мира се съсредоточават върху други региони, където се използват пакети от инструменти, в които

военната сила е минимална, а операции се провеждат главно за опазване на мира или хуманитарна подкрепа.

Развитие на основните характеристики

„Демократичен мир“ е идеалистична визия за бъдещето. Нейната парадигма е проста – „Демократичен мир“ е възможен, при условие че трите кита на евразийското геополитическо и стратегическо пространство – Европейски съюз, Русия и САЩ, (1) следват външна политика и политика на сигурност, базирани на общи демократични ценности, (2) постигат националните си интереси в региона изключително с икономически, дипломатически, информационни и други „меки“ средства и (3) по сходен начин възприемат както заплахите за своето развитие, така и възможностите, които се откриват от „демократичния мир“. Поведението на големите държави дисциплинира действията и регулира амбициите на средните и малките. Разпространението на демокрацията практически елиминира понятието „държава с провалено управление“ в региона. Настъпва „демократичен мир“.

За да се случи такъв сценарий, либералната демокрация (1) трябва да е станала достатъчно популярна в света или поне в региона Европа–Азия, (2) да е усвоена от елитите и призната от масите като най-добра форма за организация на обществения живот и (3) великите сили и големите държави да поставят либералната демокрация в основата на своята стратегия за сигурност и развитие и на политиката за постигане на националните си интереси.

При положение че нелибералното управление се е свило само до няколко субрегиона с маргинално политическо и икономическо значение, то големите междудържавни войни не могат да бъдат реалистично продължение на каквато и да е политика. В тази връзка международната общност ще установи драстични мерки за контрол на ядреното оръжие и ще провежда програми за унищожаване на балистическите ракети със среден и малък обсег на действие. Ядрените боеприпаси и носители ще бъдат сведени до минимума, необходим за поддържане на техния възпиращ ефект, и ще се премахне дежурството със стиковани ракети с бойни глави. Провежданият успоредно с това режим на контрол на търговията с оръжие и стоки с възможна двойна употреба ще редуцира до минимум физическите възможности за предприемане от една държава на мащабни агресивни военни действия без продължителен период на подготовка.

Разпространението на либералната демокрация ще премахне практически опасността държави с агресивно и бандитско поведение да се превърнат в заплахата за света и региона. В общ план въоръжените сили ще бъдат сведени до количествени минимума за сметка на увеличаване на способностите им за бързи и резултатни действия. Трансформацията на техните оперативни способности ще се ориентира към изграждане на формирования от по-скоро полицейски тип.

В тези условия политическата роля на САЩ в контекста на световния ред и глобалните отношения на сигурност ще бъде сериозно променена.

Америка ще остане първа сила в света в редица политически, икономически, социални, технологични, научни и образователни области, но няма да се изявява като глобален хегемон, който налага защитата на националните си интереси като световен приоритет. Тази промяна ще настъпи след преосмисляне на опита от еднополярното доминиране от края на миналия и началото на XXI век и разпространението на убеждението сред глобалните партньори, че споделянето на отговорностите за световния ред и сигурност е по-добрата стратегия за всички.

Среда на дълбоката политическа и психологическа промяна у САЩ и техните стратегически партньори е настъплението на глобализацията и успешното интерпретиране на нейните възможности за технологично обновление и бърз ръст на националните икономики в ключови държави. Превръщането на тези държави в „локомотиви“ на регионалното развитие само за десетилетие може да промени значително характера на основните процеси в принципните глобални региони. Китайският, индийският и бразил-

ският хиперпрогрес от началото на века се превръщат в самогенериращ икономически фактор. В тази среда не само превъзходството на САЩ, а и въобще на държавите постепенно избледнява. Икономическата мощ се трансформира към частния бизнес, но той поради глобализацията на капиталите, производството и пазарите на практика се е превърнал в безнационален.

В тези условия ЕС се развива като световен икономически лидер, Русия и Китай продължават да имат високи темпове на развитие, а Индия се превръща в световен център на високите технологии. Поради дълбоката криза на долара като световна валута и нарастващия капацитет на ЕС еврото се превръща в предпочитана световна валута. Икономическата конкуренция при глобализиран свободен пазар и минимални протекционистични бариери е основна форма на съревнование.

В процеса на установяване на „демократичния мир“ политическото и дипломатическото сътрудничество ще се развиват интензивно.

Глобалните информационни и комуникационни мрежи създават възможности за виртуални консултации и вземане на бързи решения с превантивен и изпреварващ характер. Повечето от важните решения в сферите на сигурността се вземат в съгласие между САЩ, ЕС, Русия, Канада, Австралия, Япония, Китай, Индия, Египет и Бразилия.

Тъй като този „концерт“ от нации оперира най-често чрез ООН, то ролята на световната организация се повишава значително. ООН, след дълбока реорганизация на принципите и механизмите на вземане и изпълнение на решение и след коренно променената система за финансиране и създаването на постоянни мироопазващи сили за бързо реагиране, се превръща в основен инструмент за регулиране на отношенията на сигурност в света.

Мироопазващите и хуманитарните операции под егидата на ООН са често използвано средство на етап възникване на етно-конфесионални или междудържавни сблъсъци в недемократичната част от развиващия се свят.

Светът на глобалната икономика обаче не е саморегулиращ се свят. Тероризмът все още представлява една от основните заплахи за сигурността на обществата и критичната инфраструктура. Предприетите мерки от демократичните държави първоначално са ориентирани към мониторинг, изпреварване и защита. Отрицателното им влияние върху механизмите на глобализирания бизнес и живот обаче принуждава лидерите на големите демократични държави чрез ООН и световните финансови институции да пренесат усилията към „пресушаване на блатата, където комарите живеят“. Така в периода 2015–2025 г. основните зони на нестабилност в света постепенно, но неотклонно се стесниха до северния регион на Латинска Америка (Колумбия, Боливия, Перу), Екваториална Африка, Южна Азия (Иран, Пакистан, Бангладеш, Непал, Бирма). Въпреки това успешната глобална икономика не води към автоматично разрешаване на кризи като тази между Китай и Тайван, Турция и Кюрдистан, Сърбия и Косово.

Сценарий

През 2025 г. два основни процеса определят състоянието на сигурността в зоната, в която са основните икономически и на сигурност интереси на България.

Първият е успешното усвояване на възможностите, които предоставя глобализацията за трансфер на технологии и производствено ноу-хау от народите от Източна Европа и Централна Азия. Симбиозата между производители на енергийни ресурси и консуматори е превърнала региона в един от най-динамичните центрове за икономическо и социално развитие. Последните създават необходимата среда за развитие на демократични практики и установяване на ефективни граждански общества.

Вторият процес е свързан с отмирането на наследеното от прехода авторитарно управление и конфликтно поведение и установяването на либерална демокрация както в големите държави от региона – Русия, Турция, Украйна, Казахстан, така и в малките, но с важно икономическо и за сигурността значение.

През 2020–2025 г. двата процеса не са достигнали своята зрялост, защото капацитетът на народите е все още „разпилян“ от наследените стратегии на разделяне и противопоставяне, на трупане на пари от петрол и газ в сметките на авторитарни лидери и техните кланове и клики. Но установената тенденция дава основание да се извърши стратегическо планиране на националното развитие, в т. ч. по въпросите на националната сигурност и отбраната.

Европейският съюз се развива успешно както политически, така и икономически. Силното политическо лидерство след 2007 г. инициира дълго отлаганите политически реформи и постигна приемане на Конституция (в по-мек от първоначално отхвърления вариант) през 2010 г., като по този начин се откри пътят за значителни институционални и икономически реформи.

Принципният резултат от тяхната реализация е превръщането на Европейския съюз в глобален фактор. Институционално глобалната роля на Европа произтича от централизирането на редица функции, особено в сферите на външните отношения, сигурността, отбраната, данъците и таксите и аграрната политика и усилването на ролята на европейското правителство – Комисията на Европа.

Успешните икономически реформи, както и изводите от дълго продължилото решаване на кризисните ситуации в и около Европа мотивираха държавите членки да се съгласят на по-голяма централизация на управлението, включително и по чувствителния въпрос за сигурността и отбраната.

От гледна точка на националните интереси на България най-важният резултат от успешното развитие на ЕС е придобитата способност да решава проблемите по толерантен и взаимно приемлив начин. Постигането на компромисни решения стана възможно благодарение на широкия пакет от инструменти, с които Съюзът вече разполага, както и на изградените обществени и политически нагласи интервенциите да се провеждат достатъчно дълго и мащабно, за да доведат до премахване на корените, които са породили проблемите. На тази основа ЕС успешно се превърна от донор в ключов играч в регионалните отношения на сигурност наред със САЩ и Русия.

Най-важното постижение на колективните усилия за мир и сигурност е разрешаването на някои от най-важните за региона „замразени конфликти“ и постигането на напредък по останалите. Заплахата от срутването на „доминото“ в континиума от конфликти между Косово, Молдова, Абхазия, Чечня, Нагорни Карабах и Каспийско море е премахната. Заплахата от неконтролируема миграция е овладяна благодарение на системната политика на насърчване и подпомагане на икономическото развитие и жизнената среда в държавите, източници на емигранти.

Определящо условие за успеха на „демократичния мир“ е постигането на стабилност в трансатлантическите отношения (трансатлантическите отношения са императив за сигурността в региона и за националната сигурност на България).

Постигането на системно (т.е. планирано) партньорство между Съединените щати и Европейския съюз в регулирането на кризи се получи след кризата в отношенията през периода 2001–2006 г. След институционалните реформи и подобрения механизъм за вземане на решение успешното изпълнение на *Headline Goal 2010* превърна ЕС в глобален актьор в усилията за опазване на мира.

Стабилизирането на военните бюджети и разработването на програми за развитие и внедряване на нови военни технологии позволи на армиите на държавите, членки на ЕС и НАТО, да постигнат чувствителен напредък в трансформацията на въоръжените си сили и изграждането на експедиционни способности у тях. Пропастта между военните способности на Европейския съюз и Съединените щати се е стеснила най-вече поради взетите мерки за засилване на ефективността на военното строителство чрез унифициране на планирането, доставките, интегриране на подготовката и въвеждане на ново равнище на стандартизация на оборудването и съвместното използване на различни военни средства. Силите за бързо реагиране на НАТО и бойните групи на ЕС изиграха важна роля за тази трансформация.

Работи се за постигане на нова трансатлантическа политическа сделка, в която Съединените щати приемат засилена роля на Европейския съюз в НАТО срещу укрепването на (допълващи) европейски способности. Европейските съюзници все още приемат водещата роля на САЩ, защото европейци и американци еднакво възприемат и дефинират заплахата. От двете страни на Атлантика има споделено разбиране, че напредък може да се постигне само ако се изнасят стабилност и мир чрез истинско партньорство. ЕС няма амбиции да изгражда самостоятелни способности за операции на ТВД с висока интензивност. Затова е възприето разпределение на задачите, като Европейският съюз дори самостоятелно осъществява военни операции предимно в близост до Европа и в по-ниския спектър на конфликтите. Държавите от ЕС могат да участват в бойни операции извън тази зона, като използват процедурите, средствата и способностите на НАТО.

НАТО е предпочитаният инструмент за укрепване на колективната отбрана в Европа и за интензивни бойни операции в подкрепа на глобалната сигурност.

Алиансът е мощна, гъвкава и приспособима машина. Той е единен във възприятието на заплахите, макар че съставът на коалициите се определя от предстоящата мисия и способността на отделните държави членки да дадат своя принос към операциите.

НАТО има глобален обхват и благодарение на широкия спектър налични способности покрива голяма част от възможните мисии през 2025 г.

Лидерството на САЩ е активно и се възприема положително от европейските партньори поради сериозната промяна във външнополитическото им поведение.

За трансатлантическия алианс НАТО е най-подходящия форум за решаване на въпроси от съвместен интерес, за генериране на бойни способности на оперативно и тактическо равнище и за съвместно планиране на стратегическо равнище. Европейските държави възприемат НАТО като най-удачната възможност за използване на техните армии.

През 2025 г. Русия е европейска сила. Русия успя да се справи с кризата на демокрацията и настъплението на авторитаризма и благодарение на високите цени на петрола и газта и на променената политика по отношение на чуждите инвестиции постигна значително икономическо и социално развитие.

В това си качество Русия е значително по-силна и привлекателна и за Европейския съюз не само като източник на суровини, а и като платежоспособен пазар и на тези основи – като надежден партньор в политиката на сигурност. Русия и Европейският съюз са единствените региони в Европа–Азия, които имат какво да предложат един на друг. Европа е най-крупният инвеститор в Русия. Русия е най-важният партньор за Европа. Успешното реализиране на няколко последователни специални споразумения за партньорство между ЕС и Русия за преминаване на отношенията на по-високо равнище на координация и планиране.

Моцта на САЩ през 2025 г. продължава да е несравнима както с тази на съюзниците, така и на потенциалните противници. САЩ са категорично първи, но сред равни.

Причината е, че повечето от следващите ги съперници – Китай, Индия, Русия, Бразилия, Япония, са успели да се възползват максимално от глобализацията и са постигнали такава обвързаност на търговско-финансово-производствените мрежи, че предишното противопоставяне е практически невъзможно.

Реалните военни заплахы за интересите на САЩ са минимални. Жизненоважните интереси на САЩ и Русия са балансирани, сътрудничеството в Космоса се разширява, а съвместният контрол над ракетно-ядрените потенциали в южния регион е гаранция и за защита на Европа.

Институционалната реформа на ООН е в ход и важни резултати са налице – повече от проблемите се решават чрез интензивна дипломация и пакети от разностранни инструменти. Международните операции за запазване на мира, налагане на мир и възстановяване се провеждат изключително под егидата на ООН с мандат от СС.

По дългия път към „демократичния мир“ балканските държави като цяло постигнаха значителен напредък по отношение на политическото, икономическото и на сигурността развитие.

Решаването на най-опасния проблем – статута на Косово по начин, приемлив и за двете страни, сложи край на мироопазващите операции в региона. Поддържането на мисия на ЕС в Косово е с оглед програмите за възстановяване и развитие (такива програми се изпълняват и в Сърбия и Македония). Хърватска е член на ЕС и НАТО, а Албания, Македония – на НАТО. Регионалното военно сътрудничество е интензивно и ориентирано към съвместно военно образование, подготовка и участие в операции за поддържане на мира. Многонационалната бригада и БЛЕКСИИФОР са с разширен състав и активно участват в мироопазващи операции. Новите членове на тези формации са Сърбия, Грузия, Украйна и Молдова.

През 2025 г. България е „малкият тигър“ на Балканите. Успешното усвояване на структурните фондове на ЕС в периода 2007–2011 г. и привлечените значителни чуждестранни инвестиции превръщат страната във важен фактор за ЕС и НАТО в региона.

Успехът на стратегията за борба с корупцията и престъпността създава среда за развъртане на амбициите и възможностите на българите. Либералната политическа среда прави българското общество привлекателно за европейци и квалифицирани емигранти,

а така също за тези българи, които напуснаха страната по икономически съображения по време на прехода.

Ориентирането на икономиката и услугите към експорт поставя въпроса за търсенето на нови пазари извън ЕС. Разработването на Централна Азия и района на Близкия изток се осъществява успешно както благодарение на членство в ЕС, така и на характера на българската външна политика – България оказва системно поддръжка при хуманитарни кризи, споделя отговорностите за опазването на мира и допринася за намиране на компромиси по конфликтни въпроси.

Социалният и етно-конфесионалният модел на българското общество са привлекателен пример за съседите.

В отбранително отношение България решава проблемите си единствено в рамките на НАТО. Бюджетът за отбрана трайно се поддържа в рамките на 2% от БВП, но увеличението на самия БВП създава добри условия за отбранителната политика. Идеологията на тази политика е България да участва в посрещането на общите рискове и заплахи за евро-атлантическата сигурност колкото се може по-далеч от националните граници, на колкото е възможно по-ранен етап на ескалацията им и колкото е възможно в по-колективен формат.

На тази идеология съответства политика на изграждане на армия с универсални способности, „скъпоструваща“, но надеждна и приспособима към различни условия на обстановката. България няма амбиции да изгражда капацитет за ръководство на големи многонационални операции, но от 2016 г. ще поеме ръководството на една четиристранна бойна група в рамките на ЕС.

Индикатори на сценария

Политически:

- Добро държавно управление в Русия, Индия и Китай.
- Промяна във визията на американския елит за ролята на САЩ в света.
- Установяване на неформални механизми на сътрудничество между Запада, Русия, Китай и Индия.
- Решаване на някои от основните проблеми в Близкия изток като палестинския въпрос и Ирак.

Икономически:

• Успешно интерпретиране на глобализацията за постигане на високотехнологичен икономически растеж при свободни пазарни правила в рамките на СТО на Русия, Китай, Индия, Бразилия, Египет.

- Военните разходи на Русия, Китай и Индия са трайно редуцирани.
- Спазва се общ подход за контрол на военните доставки за конфликтни правителства.

Сигурност:

- Агресивността на радикалния ислям намалява.
- Европа, Русия и САЩ изграждат съвместна система за противоракетна отбрана.
- Международната помощ за развитие към отделни правителства се обвързва с рестрикции към техните разходи за отбрана и към числеността на репресивните апарати.

Източници на конфликтност:

• Напрежение в международните отношения по повод контрола върху източниците на прясна вода в района на Персийския залив.

• Криза в регионалните отношения в района на Централна Африка вследствие на откриване на нефтени полета в континенталния шелф на три държави.

• Напрежение между ОПЕК и Русия по повод обемите за добив на петрол и цените на петрола.

• Системни усилия на ислямистките държави Иран и Пакистан да разширят ядрените си арсенали.

• Международната организирана престъпност за търговия с наркотици, човешки органи, редки метали установява канали за доставка по море и през планински райони до потребители в северното полукълбо.

• В Централна Азия се оформя конфликтна зона на интеграционните проекти на Русия, Китай и Индия, като съперничеството е по повод изчерпващите си залежи на петрол и откритите нови находища на газ.

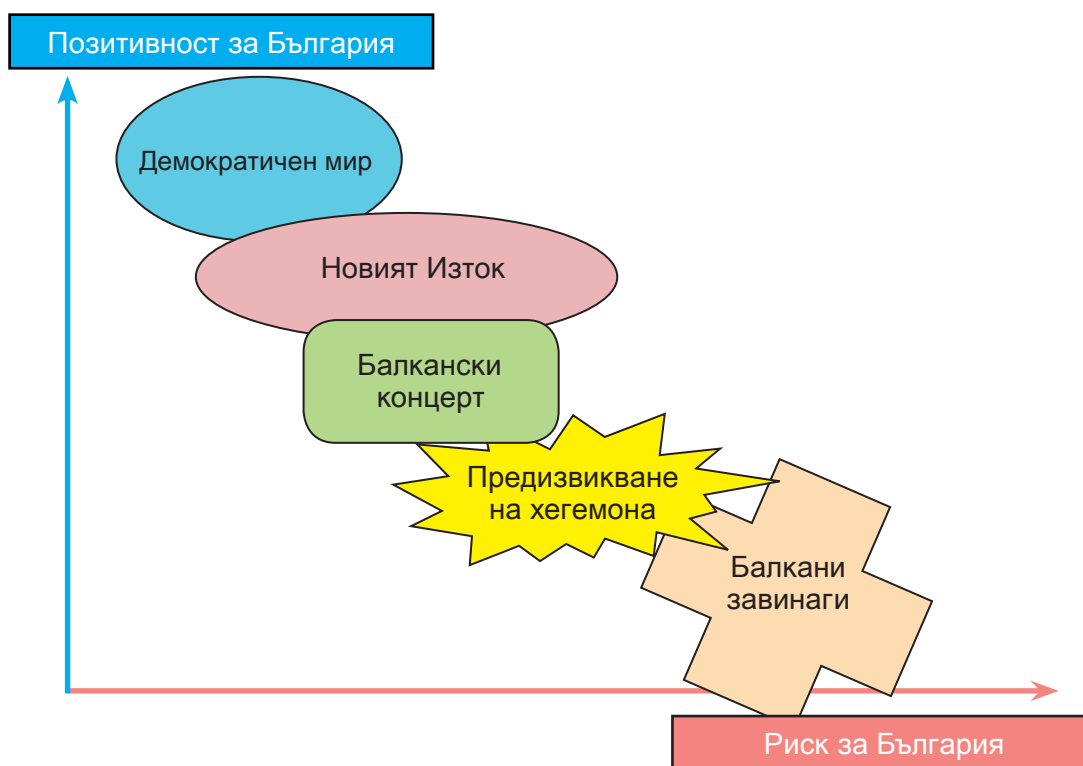
- Криза на идентичността в Западен Китай и Тибет и напрежение около въпроса за суверенитета на Тайван.
- Международни криминални мрежи за високотехнологичен електронен грабеж на банки и частни сметки.
- Политика на налагане на волята на големите и свръхуспели държави върху суверенитета на по-малки съседи.

Случайни възможности

В перспективата на 2025 г. събития със системен ефект в рамките на този сценарий могат да бъдат:

- *Разгром на Ал Кайда*, последствията от което водят до маргинализиране и затихване на ислямския джихад по света.
- *Успех на НАТО в Афганистан и на САЩ в Ирак*, които създават предпоставки за широки програми за модернизация на режимите в Близкия изток и Северна Африка.
- *Създаване на международен газов картел*, който да координира извличането на максимално високи печалби от потребителите на газ.
- *Масово навлизане на алтернативни горива в транспорта и производството на електроенергия*, което води до радикална промяна в значението на държавите, производителки на петрол, за международното развитие.

КОНТИНУИТЕТ НА КОНТЕКСТНИТЕ СЦЕНАРИИ

10. 2025: ПРОМЕНЯЩОТО СЕ ЛИЦЕ НА НАСИЛИЕТО

През последните двайсет години обективно намаляват броят на военните и въоръжените конфликти в света, броят на жертвите в конфликти, броят на военните преврати и случаите на геноцид. Противно на някои преценки международната общност все по-добре върши работата си в сферата на сигурността. Дори ООН никога преди не е имала толкова много на брой контингенти с толкова многочислен униформен състав в мироопазващи или хуманитарни мисии в света. Животът в началото на XXI век действително е по-мирен, отколкото когато и да е било от времето на Римската империя до наши дни.

Традиционни конфликти

Въпреки това военните конфликти в тяхната традиционна форма продължават да съществуват като средство за постигане на политически цели и разрешаване на противоречия: окупирането на Кувейт от Ирак, инвазията на САЩ в Афганистан и Ирак, интервенцията на Етиопия в Сомалия и други. Съществуват и други елементи на „традиционна“ конфликтност като поведението на НДР Корея или въпросът за Тайван, за чието решаване Китай никога не е изключвал употребата на военна сила. В редица кризисни ситуации с по-ниско равнище на интензивност под някаква форма – пряка или демонстративна – се използва военна сила, например, периодичните кризи около Израел, гръцко-турските спорове в Егейско море, Кипър и др.

Не може да бъде изключена възможността рискът от традиционни военни конфликти да се повишава в бъдеще. Наличието на един световен хегемон прави перспективата на регионални и локални конфликти даже по-реална: претоварени с ангажименти, САЩ могат да пропуснат момента за намеса (или просто да нямат воля за намеса) и някоя страна да се опита да постави друга пред *faits accomplis* с военни средства. Историческият прецедент с избухването на множество конфликти след края на изкуствената стабилност от времето на Студената война е много показателен за възможните развития в бъдеще.

Съществува риск и от възникване на военни или въоръжени действия около държави с продължителни вътрешни конфликти. Така Сирия практически участва във въоръжените действия в Ливан, а Иран е обвиняван за приноса му към насилието в палестинските територии и за опитите да създаде „Хамазстан“ в ивицата Газа със силата на оръжието и терора.

Задълбочаващият се хаос в контрола на разпространението на ядрено оръжие, технологии и ракетни системи повишава значително риска от локален ядрен конфликт. Размяна на ядрени удари между „вечни“ съперници като Индия и Пакистан може и да са малко вероятни днес, но в перспективата на следващите две десетилетия картината може сериозно да се промени, още повече с присъединяването на Иран и някои арабски държави към ядрения клуб.

Най-заплашителната форма на военен конфликт обаче е закодирана в теста на китайска ракета за противосъпътникова война. Тази заплаха е адресирана преди всичко към САЩ и ролята им на глобален военен хегемон. Както е добре известно, системите от системи на САЩ се интегрират на бойното поле от комуникационни, информационни и навигационни мрежи, базирани на спътникови носители. Изваждането им строя при конфликт или криза би превърнало американската армия във фактор с местно значение.

Извод 1: Традиционните форми на военен и въоръжен конфликт са в тенденция към намаляване на правдоподобността от случване в бъдеще. Те обаче няма да изчезнат в перспективата на 2025 г., а само ще се видоизменят към кратки операции за постигане на ограничени политически цели чрез задействане на неголеми, но с високи бойни способности контингенти. Завръщане към съперничество за регионално надмощие, използване на въоръжени действия при „размразяване“ на „замразени“ конфликти и поява на нови форми на традиционни военни конфликти са правдоподобни.

Нетрадиционни конфликти

Повечето от конфликтите през XXI век вероятно ще бъдат от т. нар. нетрадиционен тип. Нетрадиционността се състои в това, че те се водят, от една страна, от правителство или коалиции, а от друга, от недържавни актьори – милиции, терористични групи, партизани,

организираны криминални мрежи. Примерите са от региона на Африканския рог, Кашмир, Югоизточна Азия, Близкия изток и други.

Възможни са мащабни въоръжени действия и само между такива неправителствени актьори. Съществуват реални възможности за дифузия на конфликтност от една страна в друга до обхващане на цял регион, когато групировките преминават безпрепятствено границите, каквито примери има в Ирак, Кавказ, Афганистан, Югоизточна Азия, Централна Африка и част от Латинска Америка. Тенденциите в тази част от света, където доминират лошото и антихуманно държавно управление, са рисковете от такива конфликти да се увеличават.

Като нетрадиционна мисия с развиващ се характер се очертават операциите по възстановяване и реконструкция на държави, изпаднали в колапс на управлението или преживели въоръжен конфликт.

Извод 2: Нетрадиционните форми на военен конфликт ще се превърнат в традиционни в перспективата на 2025 г. Ще доминират конфликти с нисък мащаб, но водени с брутални и кръвопролитни методи, особено по отношение на цивилното население. По своя обхват ще бъдат по-скоро регионални и локални, но могат да имат и по-широк и дори глобален ефект (една война между Китай и Тайван ще създаде неимоверни проблеми за световното производство на полупроводници). Използването на ядрено оръжие, под една или друга форма, срещу цивилни обекти е твърде правдоподобно. Постигането на политически, икономически и етно-конфесионални цели ще доминира над чисто военните. С разпространението на технологиите сред развиващите се страни следва да се очакват и нови форми на нанасяне на удари и на използване на въоръжени сили.

Стратегически терор

Специална характеристика на насилието в бъдеще представлява тенденцията към развитие на формите на стратегическия терор. Изповядващите идеологията и практиката на стратегическия терор нямат за цел да постигнат *победа* над противника, а да го принудят *да загуби*. *Загуба* в случая означава промяна на политическото или икономическото поведение, отстъпване на контролирани преди пространства, освобождаване на икономически и политически сфери и промяна на статуквото в широки геополитически рамки. Методите на стратегическия терор е твърде възможно да доведат до употреба на оръжия за масово поразяване във времевата перспектива на това изследване. При това целите ще бъдат повече психолого-политически, отколкото постигане на военна победа, нанасяне на жертви и причиняване на разрушения.

Извод 3: Стратегическият терор в перспективата на 2025 г. ще бъде най-мащабната и рисковата форма на проява на глобализирания тероризъм. Правдоподобно е да се очаква симбиозата на религиозния фундаментализъм с крайни форми на национализъм, с което да се постигат бързи резултати на местно равнище и така да се захванва глобалният процес на натиск чрез насилие.

Социално-икономически конфликти с военно или въоръжено измерение

Световният БВП през следващите 12–15 години ще се увеличи с около 60%. Съревнованието за стратегически суровини ще се изостри към края на периода. Към борбата за повече и по-стабилни доставки на енегроносители ще се добави и проблемът с питейната вода и обработваемата земя. Възможно е всичко това да доведе до увеличаване на насилието в зоните и на пътя към стратегическите ресурси, особено в региони, където се натрупват държави с лошо управление и нисък контрол върху териториите.

Конфликтите, демографските дисбаланси и промените в климата ще увеличат миграционните потоци в света. При положение че глобализацията се развива като негативна за големи региони в южното полукълбо, то към края на изследвания период ще се очертае начало на тенденция, сравнима с великото преселение на народите, но в посока от юг–югоизток на север.

Извод 4: Миграционните процеси ще създават риск за стабилността на транзитните държави. Решаваните чрез емиграция проблеми ще водят до създаване на нов тип проблеми. По-голяма част от населението, което е правдоподобно да мигрира към Югоизточна Европа, ще бъде с друго вероизповедание, култура и традиции. Този процес ще бъде все по-пряко обвързан с разрастването, мощта и действията на международната организирана престъпност.

Глобалните характеристики на бъдещето в сферата на сигурността и отбраната не могат да бъдат анализирани по отделни тенденции, а изключително като мрежова оценка. Взаимното проникване на фактори и условия в полето на конфликтност на бъдещето ще се увеличава по каналите на глобализацията. От тази гледна точка въоръжените сили и тяхното използване отново ще бъдат „продължение на политиката с други средства“. Но не може да замени политиката.

Във военната сфера се очертават няколко парадокса, които ще определят характера на политика за сигурност и отбрана в периода до 2025 г.:

- Концепциите за „революцията във военното дело“ и „мрежовото бойно поле“ доведоха до наистина революционно развитие на мисленето (и в някои армии и на действието) по въпросите на войната и военното дело. Масовите битки, водени от огромни армии и свързани с неизброими жертви и разрушения, отминават. Но в същото време вероятността един проблем да бъде решен с военни средства неотклонно намалява. Реването на войната се оказва по-лесно от постигането на мир.

- Способностите на войските за бързо реагиране и действие непрекъснато се увеличават с тенденция да достигнат способност за развърщане по-скоро за часове, отколкото за дни. В същото време генерирането и поддържането на политическа воля за такива операции се постигат все по-трудно сред трансатлантическия свят – решения, които преди са се вземали за часове, в бъдеще ще се вземат за дни и месеци.

- Съществува ясен интерес от създаването на стратегически способности за развърщане и действие, но малко яснота относно стратегиите за излизането от кризи или конфликти. Броят на мироопазващите сили (през 2006 г. – 69 150 военни и 8690 полицаи) днес е висок, но в бъдеще по-скоро ще намалява, защото операциите за опазване на мира са средство, а не решение на проблемите. В бъдеще фокусът ще бъде пренесен от чисто военните интервенции към комплексното разрешаване на кризите в техните социални, икономически и културни аспекти.

- На хартията капацитетът на НАТО и Европейския съюз като части и бойни групи е впечатляващ. В същото време вероятността тези формирования да бъдат развърщани извън зоната за отговорност именно като части или бойни групи бързо намалява. В бъдеще вероятността НАТО и ЕС да постигат консенсус по използване на военна сила ще намалява за сметка на коалициите „по желание“, генерирани вътре в западния алианс.

- Това ще изнесе проблема с оперативната съвместимост от досегашните техническо и доктринално равнища на ново – политическо.

- Концепциите за „реформа на сектора за сигурност“ и за „трансформация на въоръжените сили“ ще доведат до ново разпределение на ролите и задачите между нови по характер и модел на действие организации и органи в национален и съюзнически формат.

Контекстните сценарии на 2025 г. очертават бъдеще в сферата на сигурността, което налага от сега да се работи за формулиране на стратегически подход към проблемите на сигурността, отбраната и развитието на въоръжените сили, който да подготви страната за променящия се характер на насилието в регионален и глобален мащаб. Активната роля на България може да се базира единствено на компетентност по отношение изучаването на процесите, прогнозиране на тенденциите и подготвяне на изпреварващи решения с интегрален и международен характер.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Стратегическата общност е убедена, че България навлиза в период на ниски по интензивност, но изключително широки като спектър предизвикателства – както възможности, така и рискове и заплахи.

В перспективата на 2025 г. България ще продължи да бъде в периферията не само на НАТО и ЕС, а и на цялата демократична общност и дори на християнската цивилизация. В тези условия понятието „отбрана“ във военния смисъл остава валидно, но е с коренно променено съдържание – като средство за колективно възпиране и незабавно действие, а също и като система за организиране на съюзническите усилия.

Не съществуват признаци, че ролите и задачите на въоръжените сили ще намаляват или ще се омаловажават. Те по-скоро се видоизменят или трансформират. В перспекти-

вата на 2015–25 г. с висока доза правдоподобност може да се твърди, че въоръжените сили ще продължат да бъдат уникален инструмент в спектъра от средства за защита и поддръжка на националните интереси, независимо че опасността от традиционна военна агресия ще продължи да намалява. Поради това България трябва да продължи да изгражда въоръжените сили като интегрална структура с достатъчни способности в рамките на премерени национални амбиции, гъвкави при необходимост от използване и адаптируеми към неизвестностите на бъдещето. Това ще се случи обаче само ако тяхната трансформация бъде прецизно планирана и решително осъществена.

* * *

Усъвършенстването и развитието на контекстните сценарии като инструмент за дългосрочно планиране на националната сигурност, отбраната и въоръжените сили са постоянен процес. Настъпването или не на едни или други събития във времето вероятно ще внася промени в основните алтернативни сценарии. Поради това методологията и идеите, разработени в рамките на настоящия проект, представляват по-скоро основа за системна и информирана дискусия, отколкото краен продукт.